

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI**

**YAYINLANMIŞ MİNYATÜR KONULU KİTAPLARDA NAKKAŞ
OSMAN VE LEVNİ'YE AİT GEMİ TASVİRLERİNİN DESEN
ANALİZİ**

Serkan ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. M. Hülya DOĞRU

ARALIK - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAYINLANMIŞ MİNYATÜR KONULU KİTAPLARDA
NAKKAŞ OSMAN VE LEVNİ' YE AİT GEMİ
TASVİRLERİNİN DESEN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan ÇELİK

Enstitü Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

“Bu tez 13/12/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. M. Hülya ŞANES	Başarılı
Doç. Dr. Şehnaz BİÇER	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi A. Mehmet AVUNDUK	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Serkan ÇELİK

13/12/2023

ÖN SÖZ

Bu Tez çalışmasında Osmanlı İmparatorluğunun Klasik devri olan 16. yüzyılda Saray Başnakkaşı olan Nakkaş Osman ile Batılılaşma tesirlerinin yaşandığı 18.yüzyılın sanatkârı Levni (Abdül Celil Çelebi) nin dönemlerinde Osmanlı Minyatür Sanatında ortaya koydukları üslûplar ele alınarak bunların Türk Minyatür Sanatındaki yeri ortaya konulmuştur.

Çalışma sırayla art arda iki bölümden ve katalogdan meydana gelmiştir. Ardından karşılaştırmalarla değerlendirilmiş ve nihayetle varılan sonuçlar ortaya konulmuştur. I. bölümde, Türk minyatür sanatının Orta Asya'dan ortaya çıkışı ve yayılması ile Osmanlı İmparatorluğu dönemine varılan süreçte bu sanatla ilgili olarak komşu olunan ve etkilenilen kültür çevrelerine değinilmiştir. Osmanlı Devleti'nin iki farklı kültür evresinde yıldızlaşmış iki sanatçısının eserleri ele alınıp Türk Minyatür Sanatındaki özgün yerleri ortaya konulmuştur. II. Bölümde, bu iki sanatçının dönemlerindeki yazma eserlerde yaptıkları kompozisyonlardan içlerinde gemi tasvirli olanlar kullanılmıştır; bu suretle bu sanatçıların yapmış oldukları gemi tasvirlerinin bir araya getirilmesi de sağlanmıştır. Katalog kısmında sanatçıların eserlerinin yer aldığı minyatürlü yazmalardan gemi tasvirli tıanlar seçilmiş ve bunlar incelenmişlerdir. Sanatçıların gemi tasvirlerinin tespitinde günümüzde yayımlanmış minyatür konulu kitaplar referans olarak kullanılmıştır.

Eserlerin incelenişinde, onların üslûpsal olarak ele alınışlarının yansıra sanatçıların işledikleri gemiler ve gemilerin üzerlerinde taşıdıkları süslemeler tek tek çizilerek grafiksel olarak tespit edilmişlerdir.

Tasvirlerde tespit edilen gemiler, İstanbul'da Beşiktaş'ta Barbaros Meydanı ve meydana bu Osmanlı Denizcisinin heykeline bitişik konumdaki Deniz Müzesi Komutanlığı'nda sergilenen 16. yüzyıla ait bir gemi ile karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde YÖK TEZ verileri ile daha önce yayımlanmış bulunan kitaplardan yararlanılmıştır. Bu hususta, burada, Deniz Müzesi'ndeki görevlilerin oradaki çalışmalarım sırasında bana verdikleri tarihî ve kaynak bilgiler ile gösterdikleri yardımseverlikleri dolayısıyla kendilerine minnettarlığımı bildiriyorum.

Tezin tamamlanması şekillendirilmesi ve yazım aşamasında bana her zaman moral veren sabrı, bilgisi ve tecrübesiyle yol gösteren tez danışmanım sayın Doç. M. Hülya Doğru'ya. Jürimde olmayı kabul eden Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık

Fakóltesi'nde Öğretim Üyesi Sayın A. Mehmet Avunduk'a. fikirleri ile tezin olgunlaşmasını sağlayan ve ne zaman yardım istesem bana kapısını açan Marmara Üniversitesi'nde öğretim üyesi Sayın Doç. Dr. Şehnaz Biçer'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca hayatımın her döneminde maddî ve manevî olarak yanımda olan annem Göksel Çelik ile eğitimin önemini bana aşıl原因an rahmetli babam Osman Çelik'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Serkan ÇELİK

13/12/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
TABLO LİSTESİ	iii
RESİM LİSTESİ	iv
ÇİZİM LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TÜRK MİNYATÜR SANATINA GENEL BİR BAKIŞ	3
1.1. Osmanlı Minyatür Sanatı.....	4
1.2. Sanatkârların Hayat Hikâyeleri	7
1.3. Nakkaş Osman.....	8
1.4. Levni.....	13
2. BÖLÜM: NAKKAŞ OSMAN VE LEVNİ MİNYATÜRLERİNDE TESPİT	
EDİLEN GEMİLER	17
2.1. Kürekli Gemiler.....	17
2.1.1. Baştarda	17
2.1.2. Kadırga.	18
2.1.3. Kalyata.....	18
2.1.4. Kancabaş.	18
2.1.5. Saltanat Kayığı	19
2.2. Yelkenli Gemiler	19
2.2.1. Kalyon	20
2.3. Katalog.....	21
2.4. Karşılaştırma Ve Değerlendirme	110
SONUÇ	156
KAYNAKÇA	162
ÖZ GEÇMİŞ	164

KISALTMALAR

c.	: Cilt
DCBL	: Dublin Chester Beatyy Library
s.	: Sayfa
sa.	: Sayı
T. C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T. R.	: Türkiye
T. S. K.	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİEM. T	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi
TSM. A	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TSM. H	: Topkapı Sarayı Müzesi Hazine
V	: Varak

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Nakkaş Osman Gemilerinde Bayraklar.....	123
Tablo 2: Nakkaş Osman Gemilerinde Direkler	126
Tablo 3: Nakkaş Osman Gemilerinde Fenerler	128
Tablo 4: Nakkaş Osman Gemilerinde Kürekler	129
Tablo 5: Nakkaş Osman Gemilerinde Kaptan Köşkleri	131
Tablo 6: Nakkaş Osman Gemilerinde Bezemeler	133
Tablo 7: Levni Gemilerindeki Bayraklar.....	134
Tablo 8: Levni Gemilerindeki Direkler	137
Tablo 9: Levni Gemilerindeki Yelkenler.....	138
Tablo 10: Levni Gemilerindeki Fenerler	140
Tablo 11: Levni Gemilerindeki Kürekler	141
Tablo 12: Levni Gemilerindeki Kaptan Köşkleri	142
Tablo 13: Levni Gemilerindeki Bezemeler ve Bastonlar	143
Tablo 14: Levni Gemilerindeki Toplar.....	145
Tablo 15: Nakkaş Osman ve Levni Minyatürlerindeki Gemilerin Çizim Yönleri	146
Tablo 16: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadirga ile Karşılaştırılması.....	149
Tablo 17: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadirga İle Karşılaştırılması (Kıç ve Sancak görüntüsü)	150
Tablo 18: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadirga ile Karşılaştırılması (Gemi gövde detayı)	151
Tablo 19: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadirga ile Karşılaştırılması (Baston detayı) ...	153
Tablo 20: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan Kadirga ile Karşılaştırılması (Kürek detayı)	154
Tablo 21: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadirga ile Karşılaştırılması (Kaptan köşkü) ...	155

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Ahmed Karabağî, Seyyid Lokman, Ahmed Feridun, Nakkaş Osman ve Nakkaş Ali toplantıda. Şehname-i Selim Han, 1581, TSM. A. 3595, v. 9a.....	8
Resim 2: Sultan Süleyman'a Şehzadelerin Sünneti nedeniyle Hediye Sunulması. Ârifî, Süleymannâme, 1558, TSM, H. 1517, v. 412a	9
Resim 3: Nuh Tufanı, Züppedüt't tevârîh, 1583, TİEM. 1973, v.23b.....	9
Resim 4: Sultan I. Selim. Kıyâfetü'l- İnsâniye fi Şemâ'ilü'l- Osmâniye, 1579, TSM, H. 1563, v. 54b.....	10
Resim 5: Peştemalcıların geçidi. Sûrnâme-i Hümayûn, 1587, TSM, H. 1344, 338b-339a.	11
Resim 6: Ayasofya. Şehname-i Selim Han, 1581, TSM, A. 3595, v. 145a.....	11
Resim 7: II. Bayezid'in Filibe civarında, Uzunova' da avlanması, Hünername I, TSMK. H. 1523, v. 182b.....	12
Resim 8: Sünnet Alayı: Enderun Erkânı. Surname-i Vehbi, TSM. A. 3593, v. 172b ...	13
Resim 9: Osman Gazi. Kebir Musavver Silsilenâme, TSMK, A. 3109, v.1b.....	14
Resim 10: Sultan III. Ahmed. Şemailnme, TSM. H. 1562, v.62	15
Resim 11: Sultan III. Ahmed ile Şehzadesi. Silsilenâme, TSM, A. 3109, v.22b	16
Resim 12: Baştarda, Şehname-i Selim Han, TSMK. A. 3595, s.117a.....	17
Resim 13: Kadirga, Surname-i Vehbi, TSMK. A. 3593, s.1a.....	18
Resim 14: Kalyata, Şehinşahname, İ.Ü.K.F.Y. s. 7a	18
Resim 15: Kancabaş, Surname-i Vehbi, TSM. A. 3593, s.11a.....	19
Resim 16: Saltanat Kayığı, Şehname-i Nadirî, v.74a	19
Resim 17: Göke, Tuhfetü'l-kibâr fi Esfaril Bihar, TSMK, R. 1192, s.16b	19
Resim 18: Kalyon, TSMK, Güzel Yazılar, nr. 427.....	20
Resim 19: Zaefername, Kadırgalar, 1597, DCBL, T. 413, s.28a.....	23
Resim 20: Zafername, 1597, “Kadırga detay” DCBL, T. 413, s.28a	24
Resim 21: Şehname-i Selim Han, “Kadırga” TSMK A. 3595, s.102b	29
Resim 22: Şehname-i Selim Han, “Kadırga detay” TSMK, A. 3595, s.102b	30
Resim 23: Şehname-i Selim Han, “Baştarda” TSMK, A. 3595, s.117a	33
Resim 24: Şehname- i Selim Han, “Baştarda detay” TSMK, A. 3595, s.117a.....	34
Resim 25: Şehname-i Selim Han, "Baştarda" TSM, A. 3595, s. 130b-131a.	37
Resim 26: Şehname-i Selim Han, "Baştarda detay" TSM, A. s.130b-131a	38

Resim 27: Şehname-i Selim Han, "Kadırgalar" TSM, A. 3595, s.147b-148a.....	42
Resim 28: Şehname-i Selim Han, "Kadırgalar" TSM, A. 3595, s. 147b-148a.....	43
Resim 29: Şehname-i Selim Han, "Kadırgalar detay" TSM, A. 3595, s. 147b-148a	44
Resim 30: Şehname-i Selim Han, "Kalyon ve Kadırgalar" TSM, A. s. 147b-148a	48
Resim 31: Şehname-i Selim Han, "Kalyon ve Kadırgalar detay" TSM, A. 3595, s. 147b-148a.....	49
Resim 32: Şehinşahname, "Kalyata" İ.Ü.K.F.Y, 1404, s.7a.....	54
Resim 33: Şehinşahname, "Kalyata detay" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s. 7a	55
Resim 34: Şehinşahnâme, "Kadırga" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s. 7a	59
Resim 35: Şehinşahnâme, "Kadırga detay" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s.7a.....	60
Resim 36: Şehinşahnâme, "Kadırga detay" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s. 7a.....	64
Resim 37: Surname-i Vehbi, "Kadırga" TSM, A. 3593, s. 10b.....	67
Resim 38: Surname-i Vehbi, "Kadırga detay", TSM, A. 3593, s. 10b	68
Resim 39: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketleri" TSM, A. 3593, s. 10b.....	71
Resim 40: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketleri detay" TSM, A. 3593, s. 10b	72
Resim 41: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketler" TSM, A. 3593, s. 34a	75
Resim 42: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketleri detay" TSM, A. 3593, s. 34a	76
Resim 43: Surname-i Vehbi, "Kadırga" TSM, A. 3593, s. 45a	79
Resim 44: Surname-i Vehbi, "Kadırga detay" TSM, A. 3593, s.45a	80
Resim 45: Surname-i Vehbi, "Saltanat kayığı ve Kancabaş" TSM, A. 3593, s.56a.....	83
Resim 46: Surname-i Vehbi, "Saltanat Kayığı ve Kancabaş detay" TSM, A. 3593, s. 56a.....	84
Resim 47: Surname-i Vehbi, "Kancabaş detay" TSM, A. 3593, s. 56a.....	86
Resim 48: Surname- i Vehbi, "Kalyon" TSM, A. 3593, s. 92b	88
Resim 49: Surname-i Vehbi, "Kalyon detay" TSM, A. 3593, s. 92b	89
Resim 50: Surname-i Vehbi, "Kalyon detay" TSM, A. 3593, s. 92b	93
Resim 51: Surname- i Vehbi, "Kalyon" TSM, A. 3593, s. 93a	96
Resim 52: Surname-i Vehbi, "Kalyon detay" TSM, A. 3593, s.93a.....	97
Resim 53: Surname-i Vehbi, "Kadırga" TSM, A. 3593, s. 98a	101
Resim 54: Surname-i Vehbi, "Kadırga detay" TSM, A. 3593, s. 98a	102
Resim 55: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketi" TSM, A. 3593, s. 130a	106
Resim 56: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketi detayı" TSM, A. 3593, s. 130a.....	107

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: Zafername DCBL, T. 413y.28a numaralı eserde yer alan kadirgaların detay çizimi.....	24
Çizim 2: Şehname-i Selim Han, TSMK A. 3595, s.120b numaralı eserde yer alan kadirganın detay çizimi	30
Çizim 3: Şehname-i Selim Han T.S.M. A. 3595, s.117a numaralı eserde yer alan Baştardanın detay çizimi	34
Çizim 4: Şehname-i Selim Han, T.S.M. A. 3595, s.130b, 131b numaralı eserde yer alan Baştardanın detay çizimi	38
Çizim 5: Şehname-i Selim Han, T.S.M. A. 3595, s. 1475-148a numaralı eserde yer alan kadirgaların detay çizimi.....	44
Çizim 6: Şehname-i Selim Han, T.S.M. A. 3595, s. 1476-148a numaralı eserde yer alan kadirgaların detay çizimi.....	48
Çizim 7: Şehinşahname, İ.Ü.K. F.Y. 1404 s.7a numaralı eserde yer alan Kalyatanın detay çizimi	55
Çizim 8: Şehinşahname, İ.Ü.K. F.Y. 1404, s.7a numaralı eserde yer alan Kadirganın detay çizimi	60
Çizim 9: Şehinşahname, İÜK. F.Y. 1404 s.7a numaralı eserde yer alan Kadirganın detay çizimi	64
Çizim 10: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. TSM. A. s.10b numaralı eserde yer alan Kadirganın detay çizimi	68
Çizim 11: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s. 10b numaralı eserde yer alan Kalyon maketlerinin detay çizimi.....	72
Çizim 12: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.34a numaralı eserde yer alan Kalyon maketlerinin detay çizimi.....	76
Çizim 13: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.45a numaralı eserde yer alan Kadirganın detay çizimi	80
Çizim 14: Surname-i Vehbi T.S.M. A. 3593, s.56a numaralı eserde yer alan Kadirganın detay çizimi	84
Çizim 15: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.56a numaralı eserde yer alan Kanbaşın detay çizimi	86

Çizim 16: Surname-i Vehbi T.S.M. A. s.92b numaralı eserde yer alan Kalyonun detay çizimi.....	90
Çizim 17: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.92b numaralı eserde yer alan Kalyonun detay çizimi.....	94
Çizim 18: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.93a numaralı eserde yer alan Kalyonun detay çizimi.....	98
Çizim 19: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.98a numaralı eserde yer alan Kadirganın detay çizimi.....	102
Çizim 20: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593 s.130a numaralı eserde yer alan Kalyon maketinin detay çizimi.....	107

ÖZET	
Başlık: Yayınlanmış Minyatür Konulu Kitaplarda Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirleri'nin Desen Analizi	
Yazar: Serkan ÇELİK	
Danışman: Doç. Dr. M. Hülya DOĞRU	
Kabul Tarihi: 13/12/2023	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 164 (ana kısım)
Bu tezde, Osmanlı dönemi minyatür sanatında dönemlerinde üslup oluşturmuş, Nakkaş Osman ve Levni'nin (Abdül Celil Çelebi) yazma eserlerde yer alan gemi tasvirleri ele alınmıştır. Nakkaş Osman ve Levni'ye ait gemi tasvirlerinin tespit edilmesi amaçlanmış olan bu çalışmada, İncelenen gemi tasvirleri günümüzde yayınlanmış basılı kaynaklardaki minyatür konulu kitaplar referans alınarak seçilmiştir. Bu çalışmada öncelikle, Osmanlı döneminin 16.yüzyılına damga vurmuş nakkaşhanenin sernakkaşı Nakkaş Osman ile batılılaşma tesirlerinin yaşandığı 18.yüzyılın sanatkârı Levni'nin Osmanlı minyatür sanatına kattığı üslup özellikleri incelenmiştir. Bu bağlamda sanatkârların eserlerindeki gemi tasvirleri kompozisyonlar içerisinde tespit edilmiş, çizimleri yapılarak resimlenmiştir. Gemi tasvirlerinin minyatürde kompozisyon içinde nerede konumlandırılmış oldukları, sahnedeki yönü ve duruş pozisyonu, çeşidi ve rengi değerlendirilmiştir. Ayrıca gemi üzerindeki bitkisel ve geometrik bezemelerde çizilmiş ve karşılaştırmaları yapılmıştır. Çalışma nihayetinde, farklı dönemlere ait bu sanatkârların çizmiş oldukları gemi görselleri bugün mevcut olan ve Deniz Müzesi Komutanlığı'nda (Beşiktaş) sergilenen 16. yüzyıla ait gemi ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma bize minyatürlerdeki gemi çizimlerinin gerçeğe yakın resmedildiğini göstermiş olup minyatürlerin belge olma niteliğini güçlendirmiştir. Tez çalışmasının konusu itibari ile kendisinden sonra yapılacak bilimsel ve sanatsal araştırmalara kaynak olarak cevap verebilmesi hedeflenmekte olup, çalışmanın daha büyük kitlelere ulaşması için kitap olarak basılması amaçlanmaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Gemi, Minyatür, Stilizasyon, Nakkaş Osman, Levni	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Pattern Analysis of Ship Depictions of Muralist Osman and Levni in Published Books about Miniatures	
Author of Thesis: Serkan ÇELİK	
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. M. Hülya DOĞRU	
Accepted Date: 13/12/2023	Number of Pages: ix (pre text) + 164 (main body)
In this thesis, ship depictions on the manuscripts of Muralist Osman and Levni (Abdül Celil Chelebi), who created a style in Ottoman miniature art during their period, were discussed. In this study, which aimed to identify the ship depictions of Muralist Osman and Levni, the ship depictions examined were selected by taking as reference the books about miniature in printed sources published today. In this study, first of all, the stylistic features that Muralist Osman, the master painter of the miniaturist workshop that left its mark on the 16th century of the Ottoman period, and Levni, the craftsman of the 18th century, where the effects of westernization were experienced, contributed to the Ottoman miniature art were examined. In this context, ship depictions on the artworks of the craftsmen were identified in the compositions, drawn and illustrated. The place of the ship depictions in the composition on the miniature, their direction and standing position on the stage, their type and color were evaluated. Additionally, the floral and geometric decorations on the ship were drawn and compared. At the end of the study, the ship images drawn by these craftsmen from different periods were compared with the 16th century ship that exists today and is exhibited at the Naval Museum Command (Beşiktaş). This comparison showed us that the ship drawings in the miniatures were depicted realistically and strengthened the quality of the miniatures as documents. In terms of the subject of the thesis study, it is aimed to be able to respond as a source to the scientific and artistic researches that will be carried out after it, and it is aimed to publish the study as a book in order to reach larger audiences.	
Keywords: Ship, Miniature, Stylization, Muralist Osman, Levni	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

“Yayınlanmış Minyatür Konulu Kitaplarda Nakkaş Osman ve Levni’ye Ait Gemi Tasvirleri’nin Desen Analizi” adlı tez çalışmasında, Osmanlı’nın klasik dönemi ve batılılaşma sürecinde yapılan minyatürlerdeki gemi örnekleri incelenmiştir. Bu araştırma esnasında 16. Yüzyıl sanatkârları olan Nakkaş Osman gemileri ile Batılılaşma döneminin önemli sanatkârı olan Levni’nin gemi tasvirleri kullanılarak karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Türk minyatür sanatının tarihimizdeki önemi yadsınamayacak kadar önemlidir. Osmanlının gelişim süreci, padişahların saltanat dönemlerindeki cülusları ve ölümleri, komşu ülkelerle savaş, barış ve benzeri ilişkileri, günlük yaşamları, evlatlarının sünnet törenlerindeki eğlenceler, farklı sebeplerle ziyaret edilen coğrafyalar, halktan insanların giyim kuşamları gibi betimlemelerin yer aldığı ve kültüre dair her noktaya ışık tutan bu resimli belgeler minyatür sanatının bütünü oluşturur. Çeşitli olaylar ve konuların bütün olarak ele alındığı minyatürlerde bazı detaylar araştırmacıların o konu üzerinde çalışmasına yardımcı olur. Tez kapsamında araştırma konusu olan Türk denizciliğinde kullanılan çektiri sınıfına giren kadirgalarla; yelkenli sınıfına giren kalyonlar bu detaylar arasındadır. Savaş dönemlerinde farklı denizlere yelken açan ya da çeşitli limanlarda demirlemiş olan gemiler, barış dönemlerinde ülke sınırlarında demirlemiş olarak betimlenmişlerdir. Yayınlanmış minyatür konulu kitaplarda bulunan bu sahnelerin ve detayların çizilerek günümüze aktarılması, çalışmanın önemini arttırmaktadır. Bu gemi minyatürleri teknik ve sanatsal ayrıntıları açısından incelenerek dönemsel farklılıkları tespit edilmeye çalışıldı. Bu açıdan araştırma sonuçları benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında, bir tarihçi ya da sanat tarihçisi gibi değil sanatçı gözüyle kompozisyon, üslûp, renk ve teknik açıdan ele alınması nedeni ile ayrı bir öneme sahip olacaktır.

Çalışmanın Amacı

Tez kapsamında yayınlanmış minyatür konulu kitaplarda Nakkaş Osman ve Levni'ye ait gemi tasvirlerinin tespit edilmesi ve dönemin sanatkârlarının kendi zevk ve estetik anlayışlarının yanı sıra minyatür sanatının kuralları çerçevesinde analiz edilmeleri amaçlanmaktadır. Minyatürde sanatkâr, olay dizilimini yukardan aşağı doğru yapar ve tepeden kuş bakışı bir gözle görüyormuş gibi çalışır. Bu da kitap sanatlarımızdan olan minyatür sanatını özel kılmaktadır. Bu çalışma kapsamında klasik kompozisyon kurallarını kullanan Nakkaş Osman ve batı etkilerinin görülmeye başlandığı 18. yüzyıl sanatçısı Levni'ye ait minyatürlü sayfalardaki gemilerinde bulunan ortak yönler ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Mevcut gemi minyatürlerinin süslemeleri, kürek sayıları, mürettebat sayıları gibi detaylar ile sanatkârların dönem gemilerini ne kadar gerçekçi çalıştıklarının tespiti tez kapsamında ulaşılması hedeflenen sonuçlar açısından önemlidir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma konusu ile alakalı yazılmış tez, makale, kitap, katalog vb. mevcut eserler araştırılarak kaynak toplanmasına başlandı. Bunlar için kütüphanelere gidildi. Yazma eserlerin günümüzde basılmış örneklerine ulaşıldı. Deniz Müzesi ve Deniz Müzesi Kütüphanesi'ne gidildi. Mevcut arşivlerden yararlanıldı. 16. Yüzyıl Osmanlı minyatürlerinde Nakkaş Osman' a ait gemi görselleri ile 18. Yüzyıl sanatkârı Levni'ye ait gemi görselleri tespit edilmeye çalışıldı. Mevcut gemilerin görselleri incelendi ve görsel kaynaklar sanatkârların yaşadıkları yüzyıl esas alınarak kronolojik sıra ile çizimleri yapıldı. Önce orijinal gemi minyatürlerinin görselleri katalog bölümüne eklendi; sonra çizimi yapıldı ve geminin modeli, tasarımı ve diğer gemilerle olan benzerlik ve farklılıkları tespit edildi. Sanatkârların kullandıkları renkler, minyatürlerinde gemi dizilimleri, gemi görselleri savaş sırasında mı, barış zamanında mı çizildi. Bulundukları yerler hakkında açıklamalar yapıldı. Resimlendikleri yer bir liman mı, yoksa haliç mi izah edildi. Eğlence sahnesinde mi yoksa bir savaş sahnesinde mi gösteriliyor tespit edilmeye çalışıldı. Farklı yönlerde çizilmiş olan gemiler tespit edildi, çözümlemeleri ile kompozisyon özellikleri belirtilmeye çalışıldı.

1. BÖLÜM: TÜRK MİNYATÜR SANATINA GENEL BİR BAKIŞ

Minyatür sanatını kısaca tanımlamak gerekirse; eski çağlarda yazılmış el yazma kitaplarda anlatılan tarihi bir vakayı, edebi eserlerdeki kişiler ve mekânları ya da dini bir olayı okuyucuya resimle anlatma sanatı olduğu söylenebilir. (Mahir, 2012, s.15) Minyatür kelimesi batı kaynaklı bir terimdir. Avrupa’da el yazması eserlerde sayfaların başındaki ilk harf kırmızı “minium” ile yazılırdı. Bu tabir Latince de “Miniare” şekline dönüşüp daha sonra da Fransızca ’ya Minyatür olarak geçmiştir. Türkçeye de Fransızca’ daki tabiri ile girmiştir. Osmanlılarda ise bu sanata “Nakış” yapan kişiye “Nakkaş” dendiği gibi “Tasvir” ve yapana “Musavvir” de denmiştir.

Minyatür sanatı Uygurlara kadar uzanmaktadır. Özellikle Uygur Türklerinin Maniheizm’e geçmelerinden sonra bu sanatın temeli atılmış ve oluşturulan kurallar günümüze kadar gelmiş ve etkisini sürdürmektedir.

Uygur Türkleri, Göktürklerin egemenlikleri altında yaşıyorken Kutluk Bilge Kağan’ın (Bögü) öncülüğünde 745’de bağımsızlıklarını kazanıp merkezi Karabalgasun’da olan bir devlet kurdular. (İnal, 1995, s.7) Türk kültür tarihini şekillendirecek ve etkisini bin yıldan daha uzun bir süre sürdürecektir olan Uygur Türkleri, tarihleri boyunca birçok dine inanmışlardır. Bu dinlerden biri de Maniheizm’dir. III. yüzyılda İran’da yaşamış olan Mani doğa felsefesine dayanan bir din kurmuştu. İran düalitesi ile Hristiyan ve Budist inançlarını içine alan bu dini inancın esası aydınlık ile karanlığın mücadelesine dayanıyordu. (İnal, 1995, s.7) Mani inancından dolayı çarmıha gerilerek öldürülünce kendisine inananlar dünyanın birçok yerine dağıldılar. Bazıları ise Doğu Türkistan’a giderek Uygur Devleti’ne sığındılar. Beraberlerinde ise inançlarını ifade ettikleri sanatlarını da götürmüşlerdir. Uygurlar 762’de mani dinini resmi din olarak ilan ettiler ve Türk resim sanatının temellerini atmış oldular. Çünkü bu dönemden sonra Uygurlarda ilk resim örneklerine rastlanmaktadır.

Uygur minyatürlerinde özellikle kadın yüzlerinde yanaklarının iki yanında kıvrımlı saçları vardır. Yüzler dolgun ve köşeli oval formdadır. Badem gözler, hafif kemerli burun, gonca gibi dudak bir diğer değişle mim dudak bu minyatür portrelerinin en belirgin özelliğidir. (İnal, 1995, s.8) Portreler dışında kompozisyonlarda önemli figürün iki yanında figürlerin bulunması, Taht’ın önüne yerleştirilen meyve kâseleri, içki ibrikleri, vazolar. Stilize ağaçlar, bitkiler yer alır. Bu kompozisyon şekli kadeh ve meyveler İslâm

minyatürlerinde ki kompozisyona çok yakındır. Türklerin İslâm'ı seçtikten sonra devam ettirdikleri resim sanatının bu temeller üzerine atılıp geliştirdiği de anlaşılmaktadır.

Türk minyatür sanatının Osmanlı dönemi öncesi gelişim gösterdiği yerlerden bahsetmek gerekirse; Orta Asya: Doğu ve Batı Türkistan Sanatı, Abbasi Dönemi resim sanatı, Moğol ve Timur Dönemi, Emeviler ile İran olarak söylenebilir. Anadolu'ya bakılacak olursa; Selçuklu, Türkmen devri Karakoyunlu ile Akkoyunluları Türk minyatür sanatının gelişim göstererek ekollerin ve okulların kurulduğu merkezlerdir.

Minyatür taş, deri, metal yüzeyler ile halı, kilim ve tekstillerde uygulanmış olsa da; genel olarak kitaplarda anlatılan olayları tasvir etmek için kullanılmıştır. Bunun yanı sıra daha çok kâğıt yüzeylerde uygulanan bir kitap sanatı olarak bilinmektedir. Türk minyatür sanatında kompozisyon dizilimi; yukardan aşağıya doğru yapılı, gökyüzü genelde altın ve mavi ile renklendirilir. Doğa tasvirlerinde ağaçlar, tepeler, çiçekler, figürler ve mimariler kullanılır. Anlatılan konulara göre çeşitli kuş, akarsu, efsanevi hayvanlarda yer alır. Türk minyatüründe hat ve tezhip ile birlikte kullanılır ve kompozisyonun çevresinde altın ile yapılan cetvel adı verilen keskin sınırlar ile sınırlandırılır.

1.1. Osmanlı Minyatür Sanatı

Osmanlı Dönemi Türk minyatür sanatının başlangıç dönemi için Selçuklu ile Timurlu devri etkisinde şekillendiği görülmektedir. Osmanlı'da minyatür sanatı “nakkaşhane” adı verilen sanat atölyelerinde yapılmaktaydı. Buralarda farklı görevlerde iş yapan ve nakkaş adı verilen sanatkârlar çalıştıkları yazılı kaynaklarla belgelenmiştir. Bu sanatkârların görevleri yazma eserlerin süslenmesi, resimlenmesi, metinlerin ve minyatürlerin kenar sınırlarına cetvel çekilmesi, boya hazırlanması ve bu görevlerin dışında çini tasarımı ile kalemişi ve tekstil desenlerinin tasarlanmasıydı. (Mahir, 2012, s.28) Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethedilmesinden sonra Edirne sarayı ve nakkaşhanesini de İstanbul'a taşımıştı. Nakkaşhanenin nerede olduğu tam olarak belli olmamakla beraber Topkapı Sarayı'nın birinci avlusunda Anbar-ı Âmire'de Saray ve Köşk gibi yapıların nakış işlerinin yapıldığı yerin burada olduğu anlaşılmaktadır. Saray nakkaşhanesinin yeri hakkında Zeren Tanındı “Türk Minyatür Sanatı” adlı eserinde, Osmanlı sarayında el yazma eser hazırlanmasında çalışan sanatçıların (nakkaşların) sarayda hangi mekânda çalıştıklarına ilişkin kesin bilgilere rastlanmadığından bahseder. Bu sanatçıların nakkaşhane adı verilen yerde faaliyet gösterdikleri bilinmektedir. Nakkaşhane binasının

Topkapı Sarayında Bab-ı Hümayun'un dışında Arslanhane'nin yanında olduğu ve sarayın birinci avlusunda sanatçılara tahsis edilebilen atölyelerin bulunduğu genel olarak kabul görmektedir. (Çağman, 2023, s. 196-197)

II. Bayezid döneminde Osmanlı minyatür sanatında işlenen konuların, kompozisyonların ve tekniklerin o dönem Herat'ta Timurlu Sultanı Hüseyin Baykara, Şiraz ve Tebriz'de Akkoyunlu Sultanı Yakub ve Kahire'de Memlük Sultanı Kayıtbay'ın himayesindeki okulların ekolleriyle benzerlik gösterdiği görülebilmektedir. Yine bu dönemde Ehl-i Hiref teşkilatının kurulduğu ve doğudan gelen sanatkârların katkılarıyla nakkaşhane faaliyetlerinin hız kazandığı bilinmektedir.

Yavuz Sultan Selim ile Kanuni Sultan Süleyman dönemleri Osmanlı minyatür sanatının yükseliş devirleri olarak kabul edilmektedir. Özellikle Yavuz Sultan Selim'in Mısır'a yaptığı seferler neticesinde çok sayıda nakkaş İstanbul'a getirilmiş, farklı üslûp ve ekollere sahip olan bu nakkaşlar saray nakkaşhanesinde görevlendirilmiştir. Aynı dönemde Herat kökenli nakkaşların da İstanbul'da bulunan nakkaşhanede çalıştıkları bilinmektedir. Bu nakkaşların yapmış oldukları eserlere bakıldığında iri sarıklı, zayıf yapılı figürler, çiçek kümeleri, yeşil yapraklar ve servi ağacına benzeyen tepesi kıvrık ağaçlar Osmanlı nakkaşhanesindeki bu yeni üslûbun özellikleridir. Bu üslûbun Kanuni Sultan Süleyman döneminde de kullanılıyor oluşu Herat kökenli nakkaşların İstanbul nakkaşhanesi üzerinde uzunca bir süre etkili olduğunu göstermektedir (Mahir, 2012, s.51).

İlk dönemlerinde Osmanlı nakkaşhanesinde edebiyat konulu eserlerin ön plana çıkmasının yanı sıra Kanuni döneminin önemli nakkaşı Matrakçı Nasuh topoğrafik minyatürleri ile farklı bir üslûp oluşturmuştur. Matrakçı'nın topoğrafik ressamlık da denen bu yeni resim türünün yaratıcısı olduğu kabul edilmektedir Matrakçı'nın minyatürlerinde kentlerin su yolları, meydanları, kaleleri, sivil ve dini mimari yapıları ile coğrafi özellikleri ve bitki örtüsü gibi görülmeye değer yerler resmedilmiştir.

II. Selim (1566-1574) ile III. Murad (1574-1595) yılları Türk minyatür sanatının en parlak yılları olarak kabul edilmektedir. Bu dönem Osmanlı minyatür sanatının klasik üslûbunun olduğu görülmektedir. Yine bu dönemde minyatürlü yazmaların başında Şehnamecilik öne çıkmaktadır. Farsça ve Türkçe yazılan bu şehnâmelerde öne çıkan konular Osmanlı ordusunun zaferleri, Padişahların adaleti, avcılıktaki hünerleri, elçi kabul törenleridir. Osmanlı minyatür sanatı diğer İslâm devletlerinde ki kalıpcı ve süslemeci özelliklerinden

ayrılarak daha yalın bir işçilik ile gerçekçi anlatım diline doğru değişim göstermiştir. Bu üslûp ise dönemin önde gelen sanatkârı Nakkaş Osman sayesinde olmuştur. Nakkaş Osman'ın kurduğu ve Osmanlı'nın klasikleşecek olan Üslûbunun görüldüğü ilk eser “Nüzhet (ü'l-esrâr) ü'l-ahbâr der-sefer-i sigetvâr"dır. (Mahir, 2012, s.58)

Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar seferini, sefer sırasında vefatı ve Sultan II. Selim'in tahta çıkışını anlatan bu eser Osmanlı minyatür sanatındaki yalın anlatımı ve sade işçilik ile gerçekçilik özelliğini yansıtan ilk eser olma özelliği taşımaktadır. İstanbul Nakkaşhanesinde Nakkaş Osman ve Seyyid Lokman ile ekibi çalışmalarını sürdürürken Osmanlı ile İran arasında başlayan ve aralıklarla yaklaşık 30 küsur yıl süren savaşlar sonunda Osmanlı'ya getirilen ve Kazvin üslûbunda yapılmış minyatürlü eserler sonrasında Osmanlı minyatüründe bu minyatür üslûbunun etkisi de görülmüştür. Safavi dönemi Kazvin ekolünün etkisinde yapılan ilk eser ise Asâfî mahlasını kullanarak Zal Mehmet Paşa'nın yazdığı Şecaât-nâme gelir. İstanbul Nakkaşhanesinin dışında Osmanlı'da eyalet üslubu da görülmektedir. Teknik ve içerik olarak saray sanatından farklılık gösteren eyalet üslûbunun en önemli eseri Zekerîya el-Kazvînî tarafından coğrafya ve kozmografya ile ilgili yazılmış Acâ'ibü'l-Mahlukât'tır. Eser Kahire'dedir.

Osmanlı minyatür sanatının klasik evresine bakıldığında el yazma eserlerin belli konu başlıklarına göre hazırlandığı görülmektedir. Bu başlıklar özetle şöyle sıralanabilir.

Şehnameler, Surnameler, Hünernameler, Zefarnameler, Miraçnameler, Falnameler, Gazavetnameler, Silsilenameler, Peygamberler tarihi ile Tasavvuf konulu eserler, Si-yer-i Nebî'ler ile bilimsel yazma eserler; tıp ve şifalı bitkilerin yer aldığı sağlık konulu kitaplar ve bunların dışında da Albümler Osmanlı minyatür sanatı örneklerinden olan minyatürlü eserlerdir.

Osmanlı'nın ekonomik olarak zayıflamaya başladığı ve siyasi olarak da Avrupa'nın etkisi altına girdiği XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın başlarından itibaren batı resim sanatının Türk minyatür sanatını etkilediği görülmektedir. Avrupalı seyyahların ve ressamların İstanbul'a gelmeleri ve burada eser vererek hatta Saray'a girerek saray ressamı olmaları sonucu Osmanlı'nın yerel sanatkârlarını etkilemeye başlamışlardır. Gül İrepoğlu bu dönemle ilgi bir tespitte bulunarak “ Osmanlı'nın XVIII. yüzyıl başındaki batılılaşma olarak adlandırılan sosyal ve kültürel yapısından bahsedilmesi gerektiğine vurgu yapar. 1683 ile 1699 yılına kadar birden fazla cephedeki savaşlarda yorgun düşen Osmanlı'nın; Avrupa'daki teknik gelişmelere ayak uyduramamasından bahsederek.

XVIII. yüzyılda Avrupa kültürünün Osmanlı'yı etkisi altına almaya başladığı, ancak bu etkileşimin henüz yüzeysel düzeyde olduğunun gözlemlendiğinden bahseder.” (İrepoğlu, 1999, s.19) Bu batılılaşma süreci içinde resim sanatının minyatür sanatı üstündeki etkisi artmış ve yerini batı tarzı resim sanatına bırakmıştır.

1.2. Sanatkârların Hayat Hikâyeleri

Nakkaş Osman ve Levni'nin özel hayatlarına dair bilgiler kısıtlı olmakla beraber yaşadıkları dönemde haklarında yazılmış az da olsa belgeler bulunmaktadır. Nakkaş Osman'ın yapımında görev aldığı bazı eserlerde imzasına rastlanması veya minyatürlerde imzası olmasa da üslup ve teknik açıdan değerlendirildiğinde hangi eserin kendisine ait olduğu günümüz araştırmacıları tarafından anlaşılmaya çalışılmaktadır. Surname-i Hümayun adlı eserde İntizami mahlasını kullanan yazar aynı eserin mukaddimesinde¹ Üstat Osman hakkında doğduğu yeri, atölyesi ve sanatkârlığı hakkında bilgi vermiştir. Nakkaş Osman hakkında eserinde kısaca bahseden bir diğer isim de Gelibolulu Mustafa Âli'dir. Bu iki yazar dışında Osmanlı Ehli hıref² defterlerinde ne kadar ücret aldığı görülebilmektedir. Bu defterler sayesinde Nakkaşın ne zaman saraya girdiği hangi eserlerde görev aldığı öğrenilebilmektedir. Aynı zamanda yine Ehli hıref defterlerinden ölüm tarihi kesin olmamakla beraber tahmin edilebilmektedir.

Nakkaş Osman gibi Levni ile ilgili bilgiler de sınırlıdır. Sanatkâr ile ilgili bilgilere dönemin tanığı olan Dimitri Kantemir'in yazdığı bir kitaptan ulaşılabilmektedir. Levni hakkında bilgi veren bir diğer kişi de dönemin önemli tarih yazarı Hafız Hüseyin Ayvansarayı' dir. Bu iki kişinin eserlerinden Levni'nin nerede dünyaya geldiği ne zaman saraya geldiği, sanatkârlığı gibi bilgilere ulaşılabilmektedir. Yaptığı eserler, albümleri, padişah portreleri ve uzmanların Levni'nin başyapıtı kabul ettikleri Surname-i Vehbi gibi eserleri; bu eserlerin yapım tarihleri, yapım süreleri, teknik özellikleri gibi bilgiler uzmanlarca incelenmekte ve vefat tarihi de kesin olmasa da tahmin edilebilmektedir.

Sanatçıların doğum ve ölüm yılları hakkındaki bilgiler, saraya giriş yılları, ürettikleri eserler bu eserlerin üretim yılları, konuları gibi bilgiler kronolojik olarak aşağıda daha geniş şekilde ele alınmıştır.

¹ Mukaddime: Önsöz anlamına gelen Arapça bir kelime

² Ehl-i Hıref: Osmanlı Sarayına bağlı bir teşkilat. Alanında uzmanlaşmış çeşitli Sanat ve Zanaatkarların çalıştığı üretim atölyesi.

1. 3. Nakkaş Osman

Nakkaş Osman'ın özel yaşantısına dair bilgiler sınırlı olmakla beraber üretiminde görev aldığı birçok yazma eserlerde hakkında yazılan bazı bilgiler ve sanatkârlığı dair sınırlı olsa bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Nakkaş Osman 16. yüzyılın ikinci yarısında Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının son dönemlerinde, Osmanlı saray nakkaşhanesinde usta sanatkâr olarak çalışmıştır. (Mahir, 2012, s.179)

Resim 1: Ahmed Karabağî, Seyyid Lokman, Ahmed Feridun, Nakkaş Osman ve Nakkaş Ali toplantıda.

Kaynak: Şehname-i Selim Han, 1581, TSM. A. 3595, s. 9a

Sûrnâme-i Hümâyûn, 1587 (TSM. H.1344) adlı resimli el yazmasının müellifi, İntizami mahlasını kullanan yazar (Atasoy,1997, s.14) Nakkaş Osman'ın Hersek sancağına bağlı Foça kasabasından olduğunu belirtip; ayrıca Nakkaş Osman'ın nakkaşlıktaki ve ressamlıktaki maharetini, renk kullanımındaki ustalığını ve nakışlarının eşsizliğini çeşitli benzetmelerle överek anlatmıştır. Yazar Nakkaş Osman'ın Kârthane adında özel bir atölyesinin olduğunu, nakkaşlıkla beraber mürekkep resimleri ve duvar nakışları da yaptığından söz etmiştir. (Çağman, 2003, s.911)

Gelibolulu Mustafa Âli'nin Menâkıb-ı Hünerverân adlı eserinde Nakkaş Osman ile ilgili olarak çok anlayışlı tasvirici bir üstat olduğundan, bahsedilmiştir. (Konak, 2007, s.14) Bu belgelerin dışında sanatkârın özel hayatı hakkında başka bilgilere ulaşılamamıştır.

Nakkaş Osman'ın ismine rastlanan ilk belge 1566 tarihlidir. Bu belgede Nakkaş Osman'ın altı akçe yevmiye ile yüksek ücretli sanatkârlar arasında olduğu görülmektedir. Fakat Nakkaş Osman'ın saray nakkaşhanesine ne zaman girdiği tam olarak bilinmemekle beraber Filiz Çağman sanatkârın Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarında nakkaşhaneye girdiğini tahmin etmektedir. (Çağman, 2003, s.903)

Nakkaş Osman'ın minyatürlerinin bulunduğu ilk yazma eser Tercüme-i Şehnâme'dir. 1560-65 (TSM. H. 1522). İranlı şair Sa'dî'ye ait Gülistan adlı eserin çevirisidir. Seyyid Lokman'dan önce saray şehnamecisi olan Şehnameci Ârifi'nin yazdığı Süleymanname 1558 (TSM. H. 1517) adlı yazma eserde Nakkaş Osman'ın bazı minyatürlerinin olduğu kabul edilmektedir. Nakkaş Osman'ın ilk ciddi eser üretme süreci Saray şehnameciliğine getirilen Seyyid Lokman'ın ekibine girmesiyle başlamış ve Seyyid Lokman'ın yazdığı

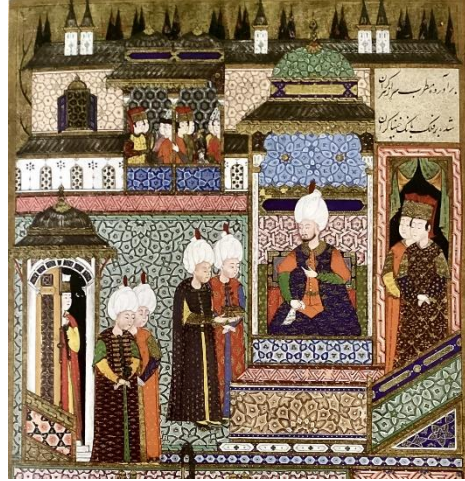
eserlerin minyatürlerini yapmıştır. (Konak, 2007, s.19) Kaynaklarda Şehnameci olarak 1569 yılında görevlendirilen Seyyid Lokman Zigetvar seferinin anlatıldığı Nüzhet-i Esrârü'l ahbâr der-sefer-i Sigetvar, 1569 (TSM. H. 1339) adlı eserin tamamlanma çalışmalarına başlamış ve Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı ilk eserin bu olduğu sanat tarihlerince kabul görülmektedir. (Konak, 2007, s.19) Daha önce Arifi'nin yazmaya başladığı fakat tamamlayamadığı için Seyyid Lokman tarafından tamamlanan Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatının 1558–66 yıllarını anlatan Zafernâme, 1579 (DBC. T. 413) adlı yazma eserin minyatürlerini yaparak Nakkaş Osman ve Seyyid Lokman'ın iş birliğinin sürdüğü tahmin edilmektedir. (Konak, 2007, s.19)

Zübdetü't-tevârîh, 1583 (TİEM. T. 1973) adlı el yazması olan bu eser Eflatun (öl. 1569-1570) adlı şehnameci tarafından yazılmaya başlanmış fakat onun ölümü üzere Seyyid

Resim 3: Nuh Tufanı

Kaynak: Zübdetü't tevârîh, 1583, TİEM. 1973, s.23b

Resim 2: Sultan Süleyman'a Şehzadelerin Sünneti nedeniyle Hediye Sunulması. Ârifi.

Kaynak: Süleymanname, 1558, TSM, H. 1517, s. 412a

Lokman tarafından metni, Nakkaş Osman tarafından da minyatürleri tamamlanmıştır. Seyyid Lokman eserin yazımında Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'den Sultan III. Murat'a kadar ki Padişahların kıyafetlerinin bilinmemesi sorunuyla karşılaştıklarını ve Nakkaş Osman ile birlikte dönemin kaynak kitaplarını incelediklerini ve bu araştırma sonucunda eseri tamamladıklarını yazma eserde "Sebeb-i

Telif-i Risale" adlı bir başlıkta şöyle ifade etmiştir. (Konak, 2007, s.20) “ Bu ünlü hanedana ait kutsal savaşlar veren padişahların biyografilerinde dış görünüşleri (şemâi'lleri) bulunmadığı için büyük bir ıstırap çekiliyordu. Bu ünlü eserleri bulmak lazımdı ki yerli yerine konulsun. Bu konu hemen devrinde bir eşi daha olmayan saray musavviri Üstad Osman'la konuşuldu ve bazı portreler bulundu, ama hepsinin Frenk ustaların elinde olduğu anlaşılnca, bu konu sadrazam hazretlerine arz edildi. Onun soylu gayretleriyle lazım olan portrelerin (“suver”), istenebilecek en iyileri elde edildi. Ve bunlar eldeki Sultan III. Murad'dan -Allah onu korusun- sonraki (hükümdar) tasvirleriyle karşılaştırılınca doğrulukları ortaya çıktı. Bundan dolayı geri kalan (önceki sultanların) portrelerinin de doğru çizildiği (“rast kalem”) gün ışığı kadar aşikâr oldu. Her sultanın kıyafeti ve görünüşü kendi zamanındaki gibi, Osmanlı tarzına (“tarz-ı osmanî”) uygun olsun diye tarihler kontrol edildi. Bundan başka niteliklerini de yerli yerinde ve dikkatle incelemek için bir dakika bile kaybedilmedi” (Necipoğlu, 2000, s.38)

Seyyid Lokman ve Nakkaş Osman Zübdetü't-tevârih, 1583 (TİEM. T. 1973) adlı el yazmasında yaşadıkları bu sorundan sonra Seyyid Lokman ayrıca Nakkaş Osman'ın ilk kez imzasının yer aldığı Kıyâfetü'l-insâniye fi şemâ'ili'l-Osmâniye, 1579 (TSM. H.1563) adlı el yazmasına başlamalarına sebep olmuştur.

Osman Gazi'den, Sultan III. Murat'a kadar on iki Osmanlı padişahının portresi bulunan bu eserdeki portreler Osmanlı minyatür sanatında Padişah portreciliği geleneğinin başlangıcı sayılmaktadır. Minyatürlerdeki Padişah portreleri Osmanlı'nın sonraki dönemlerinde de yapılan portrelerde etkisini sürdürmeye devam etmiştir.

Seyyid Lokman ve Nakkaş Osman'ın birlikte çalıştıkları diğer bir yazma eserde Sultan II. Selim dönemini anlatan, Şehnâme-i Selim Hân, 1581 (TSM. A. 3595) el yazmasıdır. Sultan II. Selim'in cülusundan ölümüne kadar 1566-1574 yılları arasındaki olayları anlatmaktadır. Eser Sultan III. Murat'a takdim edilmiştir. (1581) (Çağman, 1973, s.415)

Seyyid Lokman Sultan III. Murat'ın dönemi olan 1574–1581 yılları arasında geçen olaylarını Şehinşahnâme I. cilt, (1581 İÜK. FY. 1404/ II. cilt, TSM. B. 200) adlı yazma

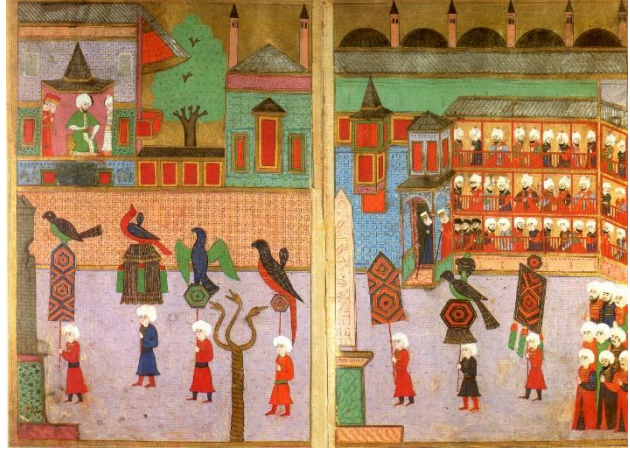

Resim 4: Sultan I. Selim.

Kaynak: Kıyâfetü'l- İnsâniye fi Şemâ'ilü'l- Osmâniye, 1579, TSM, H. 1563, s. 54b

eserde iki cilt olarak kaleme almış minyatürlerinde Nakkaş Osman görev aldığı düşünülmektedir.

Sultan III. Murat'ın şehzadesi Mehmet'in 1582 yılında yapılan sünnet düğünü konu alan Sûrnâme-i Hümayûn, 1587 (TSM. H. 1344) adlı yazma eser Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı en önemli eseridir. 1582 yılında Osmanlı İstanbul'unda büyük bir eğlence

Resim 5: Peştemalcıların Geçidi.

Kaynak: Sûrnâme-i Hümayûn, 1587, TSM, H. 1344, s. 338b-339a

gerçekleştirilmiştir. 52 gün 52 gece boyunca süren şenlikleri bütün İstanbul halkı izlemiş, yabancı krallar temsilciler göndermiş, esnaflar, zanaatkârlar, tüm dini gruplar, her çeşit hüner sahibi sivil ve askerler tek tek veya gruplar halinde katılarak maharetlerini sergilemişlerdir. Osmanlı'nın o güne kadar görmediği büyüklükteki bu şenliklerin Sultan II. Murat'ın emriyle yazılıp, minyatürlerinin yapılmasıyla Surname-i Hümayun adlı bu

Resim 6: Ayasofya.

Kaynak: Şehname-i Selim Han, 1581, TSM, A. 3595, s. 145a

eser meydana getirilmiştir. (Atasoy, 1997, s.14)

Nakkaş Osman'ın bir diğer önemli yazma eseri Hünernâme'dir. 1584-1588 (TSM. H. 1523-1524) Şehnameci Eflatun tarafından başlanan ama vefat etmesi nedeniyle tamamlanamayan eser Seyyid Lokman tarafından bitirilmiştir. Hünernâme'de Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'den Yavuz Sultan Selim'e kadar ki padişahların cülusları, vefatları, şahsi özellikleri, karakterleri, kişilikleri, ilgi alanları, merakları, av sahneleri, kendi dönemlerinin önemli tarihsel olayları ve savaşları gibi bilgiler minyatürlerle anlatılmaktadır. (Rado, 1969, s.8)³

³ Kaynak kitap olarak kullanılan "HÜNERNÂME Minyatürleri ve Sanatçıları" adlı eser Hünernâme'nin birinci cildi olduğundan Yavuz Sultan Selim'e kadar ki minyatürler bulunmaktadır. Bu kaynak eserde Nigâr ANAFARTA "Hünernâme'nin ikinci cildinde Osmanlı devletinin kurucusu Osman Gaziden, Kanuni Sultan Süleyman'a kadar ki padişahların minyatürlerinin bulunduğunu belirtmiştir", s. IX.

Padişahların dış görünüşü, ok atıcılıklarındaki maharetleri ve avcılıktaki ustalığı ile fiziki güçleri gibi konuların anlatıldığı Hünernâme I. cilt, 1584 (TSM. H. 1523) ile ilgili bir belgeye göre minyatürler saray nakkaşları arasında bölüşülmüş ve Nakkaş Osman on dokuz tane minyatür çalışmıştır. (Atasoy, 1969, s.10-11)

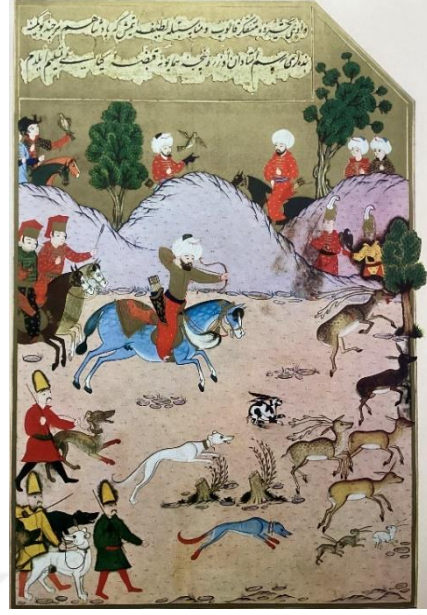
Hünernâme'nin 1588 (TSM, H.1524) ikinci cildi Kanuni Sultan Süleyman'a ayrılmıştır. Yazma eserin minyatürlerinde Nakkaş Osman'ın çalıştığına dair bir de belge bulunmuştur. (Konak, 2007, s.23)

Sûrnâme-i Hümayûn'un tamamlanıp, padişaha sunulmasından sonra verilen terakkilerle (çoğalma) ilgili 1588 tarihli bu belgede,

Şehnâmeçi Seyyid Lokman'ın, Sur-u Hümayünnâme'yi tamamlattırdığı ve Hünernâme'nin II. cildinin de (TSM. H. 1524) bazı tasvirlerini yaptırttığı belirtilerek, verilen elli akçe terakki (çoğalma) dağılımı gösterilmiştir. (Konak, 2007, s.23)

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı tahmin edilen fakat her hangi bir belge bulunamayan başka bir yazma eser de Erzurumlu Darir tarafından 14. yüzyılda Türkçe yazılmış 1595 tarihli Siyer-i Nebî adlı el yazmasıdır. (Tanındı, 1984, s.43) Hz. Muhammed'in doğumundan ölümüne kadar bütün hayatını anlatan eserde, Sekiz yüz küsur minyatür bulunmaktadır. Zeren Tanındı'nın tespitine göre, "1595 yılında yapılmış Siyer-i Nebî'nin II. cildinde yedi adet, III. cildinde sekiz adet, IV. cildinde on yedi adet ve VI. cildinde altı adet tasvirin Nakkaş Osman'ın yaptığı söylenebilir." (Tanındı, 1984, s.43)

Nakkaş Osman üslubu, tekniği, konuları anlatım biçimi ve kompozisyonlarındaki özgünlüğü ile hem kendi döneminin sanatçıları hem de kendinden sonra gelen sanatçıları etkilemiş önemli bir sanatçıdır. Hayatta olduğu süre zarfında çok önemli eserler bırakmış olan bu sanatkârın ölüm tarihi net olarak bilinmemektedir. 1593 ve 1596' ya ait Ehl-i hiref kayıtlarında ismi geçen sanatçının 1598 tarihli ve daha sonraki kayıtlarda adının olmayışı bu tarihten sonra sanatkârın yaşamının son bulduğu görüşlerinin kuvvetlenmesine sebep olmaktadır. (Mahir, 1999, s.405)

Resim 7: II. Bayezid'in Filibe civarında, Uzunova' da avlanması.
Kaynak: Hünernâme I, TSMK. H. 1523, s. 182b

1.4. Levni:

Levni'nin özel hayatı ve eğitimi ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Levni'ye ait bilinen ilk kayıt Dimitri Kantemir' in 1734-35' te kitabındaki yazısıdır. 1701'de İstanbul'a gelen Dimitri Kantemir Boğdan Voyvodası'na atandığı 1710'a kadar İstanbul'da yaşamış ve bu süre zarfında da bir kitap yazmıştır. Yazdığı kitabında Kantemir Osmanlı minyatür ve portre geleneğiyle beraber saraydan elde ettiği bir dizi sultan portrelerinden söz eder. Bu portrelerin saray “musavviri” kendi deyiimiyle “başressam” Levni Çelebi tarafından yapıldığını belirtir. Kitapta Levni'nin I. Osman'dan II. Mustafa'ya kadar yaptığı sultan portrelerinin yirmi iki tanesinin gravürü de bulunmaktadır. (Atıl, 1999, s.31)

Daha geç yazılmış bir kayıta da 1765-87 yılları arasında tarih yazıcılığı yapan ünlü hafız Hüseyin Ayvansarayı'nın; “Mecmua-i Tevarih” adlı kitabıdır. Ayvansarayı'ye göre Levni'nin asıl adı Abdülcelil Çelebi'dir. İstanbul'a Edirne'den gelmiş, Nakkaş olarak çalışmış, saz geleneğinde ustalaşmış daha sonra musavvir olmak istemiştir. I. Mahmut'un tahttan indirildiği sırada işe alınmış ve 1732 veya 33'te de vefat etmiştir. Hafız Hüseyin Ayvansarayı Levni'nin şiir yazdığından da söz eder. Levni'nin şiirlerinden bir kısmı günümüze de ulaşmıştır. (TSM. H. 1068 ve H. 1717). (Atıl, 1999, s.31)

Gül İrepoğlu'nun “Levni Nakış Şiir Renk” adlı kitabında Hafız Hüseyin Ayvansarayı'nın “Mecmuâ-i Tevârih” adlı eserindeki Levni ile ilgili bölüm aktarılmıştır.

“Levni Abdül Celil Çelebi Edirne'den gelip İstanbul'da ibtidâ nakkaş şâkirdi olup nakkaşhânedede izinle sanatında üstâd olup ba'dehu saz kavline yani tezhip ile saz işlemek semtine mâ'il olup bir müddet mürûrunda musavvirliğe heveskâr ve bu vâdîde fâiku'l-akrân olup Sultan Mahmûd Hân-ı Gâzî cülûsuna dek mücessem tasvîrler zuhûr etmezden evvel cümleden serfirâz musavvir bunlar idi. Vaktü'l-hicret sene 1145 (1732-1733)

Resim 8: Sünnet Alayı: Enderun Erkânı.

Kaynak: Surname-i Vehbi, TSM. A. 3593, s. 172b

tarihinde Otakçılar Cami’i kurbünde Ak türbe hizasında Sa’dîler Tekyesi mukâbilinde sedd üzerinde medfûndur. Eş’ârı ve sâir âsârı vardır.”

(İrepoğlu, 1999, s.37)

Levni III. Ahmet döneminde 1718’de İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’da sarayda usta sanatkâr olarak minyatür çalışmış olması daha önce Edirne sarayında çalışmış olma olasılığını güçlendirmektedir. Tezhip ile başlayıp sonradan minyatür ve portreciliğe ilgi duymuş ve sonunda Nakkaş Osman gibi Padişah portreciliğinde önemli eserler vermiştir. Sanatkâr büyük ihtimalle nakkaşhanenin ücretli çalışanı değildir. Nakkaşlığıyla birlikte sarayda daha yüksek bir mevkide hizmet verdiği düşünülmektedir.

Bunun nedeni; efendilere, bilim adamlarına, hatta şehzadelere verilen Çelebi payesiyle anılmasıdır.

Çünkü ismindeki çelebi kelimesi sanatkârın okumuş, zarif, terbiyeli, saygın bir kişi olduğunu göstermektedir. Çelebi mahlası doğal olarak Saray içindeki konumunun Matrakçı Nasuh, Nakkaş Hasan Paşa ve Ahmet Nakşi gibi idari kadro ve ulema arasında önemli mevkileri olan bazı sanatçıların konumunu hatırlatmaktadır. (Atıl, 1999, s.33)

Ayvansaryî Levni’nin şairliğinden de söz etmektedir fakat bazı Osmanlı şuaara tezkerelerinde (tezkireleri)⁴ ismi geçmemektedir. Osmanlı biyografilerinde adının geçmemesinin sebebi kendisinin halk şairi olmasıdır. Kılârî Ahmed Efendi’nin 1718 tarihli Enderûnlu Şairler, Hattatlar ve Musikî Sanatkârları Tezkiresi’nde Levni’nin ismi geçmektedir. (İrepoğlu, 1999, s.43)

Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı’nda bulunan bir el yazması mecmua-i eş’arda⁵ (H. 1715) Levni’ye ait şarkı, türkû, gazel, semaî, gazel-i semaî ve kalenderî formunda şiirleri bulunmaktadır. (İrepoğlu, 1999, s.49) Aynı zamanda Levni şiirlerinin birinde “Levni” mahlasının kendisine başkaları tarafından verildiğini de belirtmiştir.

“Nazm-ı evsâfında hoş Levnî denildi mahlasım

Müfredâtım görmeğe erbâb-ı dil eyler mühim

Resim 9: Osman Gazi.

Kaynak: Kebir Musavver Silsilenâme, TSMK, A. 3109, s.1b

⁴ Tezkire: İslâm telif geleneğinde zaman içinde farklı özellikler kazanmış olmasına rağmen tezkireler; esas özellik olarak günümüzün edebiyat biyografik/antolojik sözlüklere benzer özelliklere sahiptir.

⁵ Mecmua-i eş’ar: Şiir defteri.

İki üç nazmın görüp ağyârın alkış etme kim
Büsbütün mecmuâsın almazlar anın bir pula”

Levni renkle ilgili, renge ait anlamına gelir; bu da sanatkârın hem minyatürlerindeki renk zenginliğini hem de yaşamındaki çok yönlülüğü göz önünde bulundurulduğunda yerinde bir mahlas olmuştur.

Levni sanat hayatına başladığında klasik üslupta eğitim aldığı düşünülmektedir. Önce tezhip sanatı ile eserler vermeye başlamış bu alanda ustalaştıktan sonra minyatür sanatına yönelmiş ve portrelerde de büyük bir başarıya ulaşmıştır. Padişahların şecerelerinin olduğu padişahların resimli albümü olan Kıyâfetü'l- İnsâniye fî Şemâ'ilü'l- Osmâniye, 1579, TSM, H. 1563) bu Silsilename'lerin iki kopyasında da Levni'nin resimleri bulunmaktadır. Nerede olduğu tam olarak bilinemeyen ilk kopyanın 1700' de yapıldığı tahmin edilmektedir. Silsilename'nin ilk kopyasındaki yirmi iki tane padişah portreleri Dimitri Kantemir'in kitabında ki gravürlerden bilinmektedir. (Atıl, 1999, s.33)

Silsilename'nin ikinci kopyasının 1710-20 tarihlerinde yapıldığı tahmin edilmektedir.

Resim 10: Sultan III. Ahmed.
Kaynak: Şemailname, TSM. H. 1562, s.62

Yirmi dokuz padişah portresi bulunan bu albümde I. Osman'dan III. Ahmet'e kadar olan yirmi üç portre Levni'ye aittir. (TSM. A. 3109). Silsilename'nin üçüncü kopyası ki bu Levni'nin tüm minyatürlerini yaptığı eseridir. 1720 – 30 yıllarında yapıldığı tahmin edilen albümde hiç yazı bulunmamaktadır. Kırk altı bağımsız minyatür portrelerinden oluşan albümde kırk üç minyatür Levni'ye aittir (TSM H. 2164)

Levni'nin en önemli başyapıtı kabul edilen Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnetini anlatan resimli yazma eseri Surname-i Vehbi'dir 1729 – 30, (TSM A. 3593). Levni Surname-i Vehbi' de geleneksel minyatür kurallarını kullanarak

Resim 11: Sultan III. Ahmed ile Şehzadesi.

Kaynak: Silsilênâme, TSM, A. 3109, s.22b

kompozisyonları kurgulamış olmasına rağmen kendine özgü bir resim dili geliştirmeyi başarmıştır. Kompozisyonlarında yalın ve tek renk zemin kullanması, detaycı bezemeden uzak, minyatürlerdeki konuyu ve hikâyeyi öne çıkaran bir resim tekniği vardır. Hikâyelerde figürler yoğun, birbirleri ile iletişim içinde, şakalaşan, gülen ya da komik duruma düşen insan detayları görülebilmektedir.

Minyatürlerinde gerçekliğine sadık kalmaya çalıştığı resimlerindeki insan ve doğa detaylarındaki gerçeklikten görülebilmektedir.

Konu anlatımında bir akıcılık görülmektedir bu da

muhtemelen şairliğinden gelmektedir. Sözlü tasvir yeteneği ile minyatürlerinde kişilerin kıyafetleri, hareketleri, mimikleri gibi detayları çok kalabalık ve hareketli kompozisyonların içinde rahat ve algılanır şekilde göstermeyi başarmıştır. Minyatürlerdeki renk zenginliği, ince işçiliği nakkaşlık yönünü göstermekle beraber; kompozisyonlarında önemli kişi veya olayların merkezde olması, gökyüzü detaylarında resim tekniğine yakın işçilikler, bulutlar ve arkada yer alan ağaçların uzaklık hissi, resimlerinde bir ufuk çizgisi hissi uyandırmaktadır. Bu detaylarda çağdaşı olan yabancı ressamların resimlerinden etkilenmiş olabileceği düşüncesini doğurmaktadır.

Sanatkâr ressamlığı ile beraber döneminin önemli şairi olması ve halk edebiyatına duyduğu ilginin şiirlerine yansımış olduğu; insanları ve olayları anlatırken kullandığı yerel sözcükler, dönemin şiirsel diline çok uygundur. Şiire olan ilgi ve merakı nedeniyle aydın sınıf içinde yer almıştı. (İrepoğlu, 1999, s.38) Batı resim sanatı, klasik minyatür kuralları ve şiirsel anlatım dili ile birleşince; Levni hem çağdaşları hem de Osmanlı tarihinde önemli bir yerde konumlanmaktadır.

2. BÖLÜM: NAKKAŞ OSMAN VE LEVİNİ MİNYATÜRLERİNDE TESPİT EDİLEN GEMİLER

Tez’de yer alan Nakkaş Osman ve Levni’ye ait gemi görselleri Kürekli ve Yelkenli gemiler olarak iki ana başlık altında gruplandırılmıştır. Çalışmada tespit edilen Kürekli gemi örneklerinin birincisi baştardadır. Baştardalar; orta baştarda, paşa baştardası ve baştarda-i hümayun (Hünkâr baştardası) olarak üçe ayrılır. Kadırgalar uzunluk, yükseklik, kış bölümlerinin yapısı ve mürettebat bulundurabilme kapasitesine göre farklı isimler almaktadır. Bu kadırga örneklerinden diğer üçü Kalyata, Kancabaş ile Saltanat Kayığıdır. Bu gemilerin içinde Saltanat kayığı dışındakiler donanmada yer alan savaş gemileridir. Bir diğer gemi çeşidi ise yelkenli sınıfına giren kalyondur. Katalogda yer alan Kadırga ve Kalyonların direkleri ve bu direklerin arasındaki halat sayıları, yelkenleri, bayrak sayıları, bayrakların yönleri, gemi gövdesindeki renkleri ve üzerlerindeki semboller, gemilerde kullanılan renk ve altın yaldızları ve üzerlerindeki desen, sembol ile motifleri tespit edilmiştir. Kadırga ve Kalyonlar’daki teknik özellikleri detaylı olarak açıklanmıştır. Nakkaş Osman’ın Zafername’sinde iki tane, Levni’nin Surname-i Vehbi’ sinde de üç tane Kalyon bulunmaktadır. Kataloglardaki gemi görselleri günümüzde basımı yapılmış kitaplardan alınmıştır.

2. 1. Kürekli Gemiler

Kürek gücü ile hareket eden ve yelkenleri sadece rüzgârlı zamanlarda kürek ile çekiş gücüne destek olarak kullanılan ve genellikle Akdeniz ve Marmara denizi gibi iç denizlerde hızlı manevra kabiliyetine sahip ince uzun gövde yapısına sahip oturak sayısı ve şekli değişiklik gösteren gemileridir.

Resim 12: Baştarda.

Kaynak: Şehname-i Selim Han, TSMK. A. 3595, s.117a

2.1.1. Baştarda

Özellikle komutanların kullandığı bu gemi Kadırgalardan sonra en sık kullanılan gemisidir. Osmanlı donanmasında Baştardanın ilk hangi tarihte kullanılmaya başlandığı bilinmemektedir. (Bostan, 2005, s.172) Yirmi altı ila otuz altı oturaklı olup her küreğinde

beş ila yedi kürekçi bulunan kadirga türü büyük gemidir. Bu gemiler büyüklüklerine göre üçe ayrılırlar orta baştarda, paşa baştardası, baştarda-i hümayun (Hünkâr baştardası).

Orta baştarda 43,2 m uzunlukta olup yirmi altı oturağa sahiptir. Paşa baştardası 53 metre uzunluğa sahip iken XVII. yüzyılda 54,5 metre olarak inşa edilmişlerdir. Oturak sayısı ise otuz altıdır. Baştarda-i Hümayun,

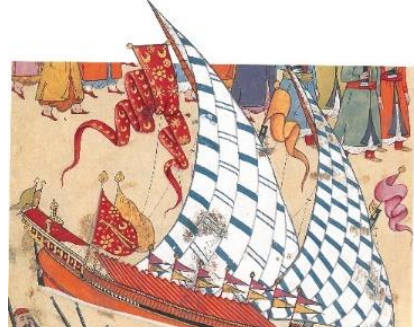
Hünkâr Baştardası da denen bu gemiler bizzat padişah tarafından inşa ettirilirdi. Belirgin olmaları ve diğer gemilerden ayrılması için süslü olur ve direk, kürek ve yelkenleri yeşile boyanırdı. Aynı zamanda bayrak direğinin ucunda alem bulunurdu. Hünkâr baştardaları da karpuz kışkı ve üç fenerliydi.

2.1.2. Kadirga

Osmanlı donanmasında en uzun süre ve en çok kullanılan ve esas vurucu güce sahip olan gemileri kadirgalardır. İnce ve dar gövde yapısına sahip olan kadirgalar neredeyse su seviyesine yakın olup XVII. yüzyılda fırtınalara daha dayanıklı hale gelebilmeleri için karpuz kışkı inşa edilmeye başlanmışlardır. (Beydiz, 2013, s.39) XVII. yüzyılda bir kadirganın bodoslama arası 41,5 m. iken daha sonra 42,5 m. olarak sabitlendi. Yüksekliği 4,5 m. genişliği ise 1,5 m.'dir.

2.1.3. Kalyata

On dokuz ila yirmi dört oturaktan oluşan küçük boyda çektiri türü bir savaş gemisidir. XVII. yüzyıla gelindiğinde 32–36 m. arasında XVIII. yüzyılda ise 25 m. uzunluğunda inşa edilmiştir.

Resim 13: Kadirga.

Kaynak: Surname-i Vehbi, TSMK. A. 3593, s.1a

Resim 14: Kalyata.

Kaynak: Şehinşahname, İ.Ü.K.F.Y. s.7a

2.1.4. Kancabaş

Geminin Pruva adı verilen ön kısmının ve kık kısmının kancaya benzer şekilde yapılmış olmasından dolayı Kancabaş adı verilmiştir. Bu gemide Şayka ve Şahtur gibi nehirlerde kullanılan donanma gemisidir. On iki ya da on üç

Resim 15: Kancabaş.

Kaynak: Surname-i Vehbi, TSM. A. 3593, s.11a

oturaklı olup mürettebat sayısı da ortalama otuz kişidir. Nehirlerde ve sığ sularda asker ve mühimmat taşımacılığında kullanılmıştır.

2.1.5. Saltanat Kayığı

İnce uzun gövde yapılı, uç kısmı uzun veya yukarı kıvrık olan saltanat kayıkları, otuz metre uzunlukta, iki buçuk metre genişlikte ve üç metre yüksekliğe sahip

Resim 16: Saltanat Kayığı.

Kaynak: Şehname-i Nadirî, s.74a

olabiliyordu. On çift kürekçinin çektiği saltanat kayıkları Padişahın ve yakınlarının Boğaziçi ve Marmara'da şehir içi gezintilerinde kullanılırdı. Handana ait olan saltanat kayıkları bu nedenle süslü ve gösterişliydi. Ahşap oymaları, altın varak ile ve bitkisel motiflerle bezenmiş olan bu kayıklar devletin ve hanedanın zevkinin de bir yansımasıydı. Hükümdarlar hanedan mensuplarının doğum ve vefatlarında, yeniçerilere bahşiş dağıtılması, nişan, düğün alayları, Cuma selamlığı, donanmanın sefere çıkması veya tersanede bir geminin denize indirilmesi gibi merasimlere saltanat kayıkları ile teşrif ederlerdi. Saltanat kayıkları tersanelerde ve Dolmabahçe sarayında muhafaza edilirdi.

2.2. Yelkenli Gemiler

Osmanlı'da XV. yüzyıldan itibaren yelkenli gemi kullanımının başladığını görülmektedir. Fakat özellikle Barbaros'un yelkenli gemi yerine kadırgaları kullanmayı tercih etmesi ve devamında

Resim 17: Göke.

Kaynak: Tuhfetü'l-kibâr fî Esfaril Bihar, TSMK, R. 1192, s.16b

gelen Kaptan-ı Deryaların da bu geleneği sürdürmesi yelkenlilerin ancak XVII. yüzyılın

ortalarından itibaren yaygınlaşmasına neden olmuştur. Yelkenli gemi örneğinin ilk ve belki de en önemli örneği II. Bayezid döneminde Tersane-i Amire’de inşa edilen “Göke” adlı gemidir. Bu gemi altı tarafı Kadırğa üst tarafı da Kalyon şeklinde tamamen Türk tasarımı olması nedeniyle tersanelerinde Osmanlı’nın gemi inşa birikim ve tecrübesine sahip olduklarını bize göstermektedir.

Fakat Gökeler çok uzun süre kullanılmamıştır. Osmanlı kaynaklarında büyük yelkenli gemilere Barça veya Göke adı verilmektedir. Aynı zamanda Osmanlı tersanelerinde kendi dönemlerinde Akdeniz’deki tüm gemi çeşitleri inşa edilmiştir. Bu da Osmanlı’nın yükseliş döneminde gemi teknolojisinin ne kadar ileri gittiğini göstermektedir. Bilhassa Tersane-i Amire ile aynı seviyede olan sadece Venedik tersanesidir. Bu tersanede üretilen gemilerle Osmanlı Akdeniz’de önemli bir deniz İmparatorluğu olmuştur.

2.2.1. Kalyon

Kalyonlar üç direkli, bir iki ve bazen de üç ambarlı örnekleri bulunan yelkenli büyük gemilerdir. XVI. ve XVII. yüzyıllara kadar ticarete nakliye amaçlı kullanılırken daha sonra üzerinde yapılan değişikliklerle donanmaya alınıp savaş gemisi olarak da kullanılmıştır. Osmanlı donanmasının en önemli gemileri kadırgalar iken XVII. Yüzyıldan sonra Kalyonların Osmanlı’da önce ticaret sonra da donanmada kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır.

Resim 18: Kalyon.

Kaynak: TSMK, Güzel Yazılar, nr. 427

Kalyonların, Kadırğa ve diğer gemi türlerine oranla büyük olmaları daha çok gıda ve su taşınma olanağı sağladığından; uzun deniz yolculuklarına çıkma imkânı sağlamıştır.

2.3. Katalog

Katalogda Nakkaş Osman ve Levni minyatürlerinde yer alan gemi görselleri kullanılmıştır. Tespit edilen gemiler, Kadırga, Kalyata, Saltanat kayığı ve Kalyondur. Bu gemiler yelkenli ve kürekli gemiler olarak sınıflandırılmıştır. Bu gemi görsellerinin bulunduğu yazma eserler tespit edilmiştir. Sanatkârlara ait toplam dört yazma eser tespit edilmiştir. Bu yazma eserler Zafer name, Şehname-i Selim Han ve Şehinşahname'dir. Surname-i Vehbi adlı eser ise Levni'ye aittir. Kataloglardaki gemi görselleri günümüzde basımı yapılmış kitaplardan alınmıştır. Sanatkârların; minyatürlerinin konuları, dönemsel üslupları, minyatürlerde vuku bulan olayların nasıl kompoze edildiği, askerlerin, mimari yapıların ve gemilerin nasıl ve hangi konumda yerleştirildikleri, hangi renklerin kullanıldığı, kompozisyon içinde gemileri nerede konumlandıkları, gemilerin açılı ve yönleri ile işçilikleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar gibi hususların analizleri yapılmıştır. Gemi görsellerinde yer alan bayraklar, direkler, kürekler, gemilerin muhtelif yerlerinde yer alan süslemeler, gemi gövdelerinde bulunan toplar, halatlar, kaptan köşkleri, gemilerin önlerinde yer alan ve baston adı verilen uzantılar, geminin kış bölümü gibi kalyon ve kadırgaların bölümleri tek tek katalog içerisinde belirtilerek analizleri yapılmıştır.

KATALOG (Nakkaş Osman'ın Minyatürleri)

NO: 1

Minyatürün Bulunduğu Yazma Eser: Zafername⁶

Bulunduğu Yer: DCBL, T. 413

Müellif: Seyyid Lokman

Yıl: 1597

Minyatür Sanatkârı: Nakkaş Osman, Nakkaş Ali

Eserdeki Minyatür Sayısı: Bulunamadı

Eserde Gemi minyatürlerinin yer aldığı sayfalar: s. 28a

Minyatürlü Sayfalardaki Gemi Tipleri: Kadırga

⁶ Zafername Eseri Hakkında Temel Kaynaklar

Osmanlı Resim Sanatı, Serpil Bağcı-Filiz Çağan-Günsel Renda-Zeren Tanındı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 118

NO: 1

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Zafername adlı eserde bulunan ve Osmanlı ordusunun Malta Adasını kuşatmasını gösteren minyatürdeki Kadırgalar.

Resim 19: Zafername, Kadırgalar, 1597, DCBL, T. 413, s.28a

Kaynak: Osmanlı Resim Sanatı, s. 118

Kadırgalar:

Resim 20: Zafarnama, 1597, “Kadırga detay” DCBL, T. 413, s.28a

Kaynak: Osmanlı Resim Sanatı, s. 118

Çizim 1: Zafarnama, 1597, DCBL, T. 413, s.28a numaralı eserde yer alan kadırgaların detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Görselde yer alan minyatürde Mustafa Paşa kumandasındaki Osmanlı Ordusunun ve donanmasının Malta adasını kuşatması görülmektedir. Osmanlı donanmasının Kaptan-ı Derya'sı Piyale Paşa'dır. Donanmanın İstanbul'dan Malta'ya hareket etmesiyle Trablusgarp beylerbeyi Turgut Paşa' ya emir gönderilerek donanmasıyla savaşa katılması emredilmiş ve Turgut paşanın da dâhil olmasıyla Malta hem karadan hem de denizden kuşatma altına alınmıştır. Osmanlı ordusunda yeniçeriler dışında, gönüllü leventler ile cenkçilerde bulunmaktadır.

Minyatür dikey dikdörtgen form içerisinde yukarıdan aşağıya doğru kurgulanmıştır. Kompozisyonun orta ve üst tarafında kurulmuş otağda komutanlar yan yana oturmuş ve diyalog halinde görülmektedirler. Sol tarafta oturan figür diğer tüm figürlere oranla biraz daha belirgin olarak büyük şekilde çizilmiştir. Bu nedenle ordu kumandanı Mustafa Paşa olma ihtimali yüksektir. Karşısındaki figür de muhtemelen Piyale Paşa'dır. Solda yer alan figürün hemen arkasında dört tane figür elleri önlerinde bağlı şekilde ayakta durmaktadırlar, bu askerlerde yüksek rütbeli komutanlar olabilirler ve komutanların kuşatma planını dinliyor olabilirler. Merkezde yer alan figürlerin çevresine bakıldığında izleyicinin sol tarafında bir grup yeniçeri askeri görülmektedir. Yeniçerilerin alt sırasında ise mehter takımı müzik çalmaktadır. Mehter takımının karşısında ve aşağısında bulunan iki tane asker ellerindeki ateşleme çubukları ile önlerindeki iki tane topu ateşlemiş şekilde görülmektedir. Topların yönü kaleye dönüktür. Bu iki askerin dışında sol tarafta iki tane yeni çeri askeri tüfekleri ile kaleye doğru nişan almış şekilde görülmektedir. Minyatürün izleyiciye göre sağ tarafında ise yukarıdan aşağı doğru dizili üç ayrı grup birlik ayakta ve saldırıya hazır şekilde görülmektedir. Minyatürden askerlerin diziliminden anlaşılan Osmanlı ordusu adaya çıkartma yapmış, topları ve birlikleri konumlarına göre yerleştirmiştir. Minyatürde kuşatılmış olan kale detaysız ve küçük şekilde gösterilmektedir. Kalede bir tane figür görülmekte ve kale burçlarından küçük boyda üç tane topun ateşlendiği görülmektedir. Sanatkâr bu minyatürde düşman birliklerini göstermemiş ve karşı saldırılarını da önemsizmiş ve etkisizmiş göstermeyi tercih etmiştir. Buna karşılık Osmanlı toplarını büyük şekilde çizmiş ve yeniçeriler ile cenkçileri öne çıkararak ordunun büyüklüğünü ve gücünü göstermeyi tercih etmiştir. Kalenin çevresi gri-siyah renkle deniz ile çevrilidir. Osmanlı minyatürlerinde denizler genellikle gümüş ile boyandığından gümüşün zamanla oksitlenmesi bu kararmaya neden olmuş olabilir.

Kompozisyonun en altında da üç tane Osmanlı kadirğası görölmektedir ve yönleri sol tarafa dönük şekilde çizilmiştir.

Kadirğalar incelendiğinde izleyiciye göre en sağda yer alan arkadaki kadirğanın alt kısmı beyaz, üst gövdesi turuncu renktedir. Kürekleri siyah renktedir. Güvertenin ortasında yeşil renkte ana direk ve bu direğin üstünde büyük yelkenin bulunduğı seren direği görölmektedir. Direklerin üstünde sekiz tane halat sayılabilmektedir. Kaptan köşkünün hemen önünde kırmızı renkte, üstünde sarı renk işlemleri olan bir bayrak dalgalanmaktadır. Seren direğinin uç kısmında ucu çatallı kırmızı renkte bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Ortadaki direğin tepesinde de küçük yeşil renkte bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır.

Geminin ön tarafında yer alan direğin üstünde kırmızı – beyaz renkte, üçgen formdaki bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmakta ve yine bu direkte siyah renkte seren bulunmaktadır. Serenin sağ ucunda ucu çatallı siyah bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Kaptan köşkünün üst brandası yeşil, ahşap kısmı sarı renktedir. Kaptan köşkü ile güvertenin yan kısımları lacivert renktedir. Kürekler siyah renktedir ve kaç tane oldukları sayılamamaktadır. Gövde rengi turuncu alt kısmı ise beyaz renkle boyanmıştır. Gemi izleyicinin sol tarafına dökük şekilde yan açıdan çizilmiştir.

Ortada yer alan gemide ise iki tane direk görölmektedir. Her iki direkte yeşil renktedir ve her iki direkte de siyah renkte seren bulunmaktadır. Altı adet bayrak bulunan gemide kaptan köşkünün önünde yer alan bayrak kırmızı renktedir. Serenlerin ucunda uçları çatallı iki tane biri siyah, diğeri lacivert iki tane bayrak dalgalanmaktadır. Önde yer alan direğin üstünde ve geminin baston kısmında yer alan bayraklar üçgen formda ve siyah renktedirler. Geminin ortasında yer alan bayrak kırmızı – siyah renkle boyanmıştır. Geminin gövdesi turuncu alt kısmı ise beyaz renktedir. Kapan köşkünün tentesi siyah, tentenin örttüğü ahşap çerçeveleri sarı renktedir. Köşkün kenarında bulunan kasetlerin içi yeşil, çevresi siyah renktedir. Yeşil kasetlerin içinde sarı noktalar bulunmaktadır. Küreklerin çizgi detayları belli belirsiz görölebilmekle beraber sayıları tam tespit edilememektedir. Direklerin arasında on iki adet halat sayılabilmektedir.

Önde yer alan gemide iki tane yeşil renkte direk görölmektedir. Her iki direkte siyah renkli seren bulunmaktadır. Ortada yer alan büyük direkteki serenin ucunda siyah renkte ucu çatallı bir bayrak dalgalanmaktadır. Bu bayrakla beraber gemide beş adet bayrak bulunmaktadır. Bayrakların biri kaptan köşkünün hemen önünde ve kırmızı renktedir. Bu

bayrağın ortasında sarı renkte çözölemeyen bir desen bulunmaktadır. Aynı renk ama üçgen formda bir diğör bayrakta ortada yer alan ana direğın hemen tepesinde bulunmaktadır. Ana direğın hemen önünde çevresi beyaz renkli ortası lacivert renkte, üçgen formda bir bayrak bulunmaktadır. Önde yer alan direğın üstünde siyah renkte üçgen formda bir bayrak yer almaktadır. Bayrakların tamamı geminin arkasına doğru dalgalanmaktadır.

Kaptan köşkünün üst ve yanları lacivert renktedir. Güvertenin üstünü dikdörtgen formda kırmızı bir tente örtmektedir. Gemi gövdesi turuncu, alt kısmı beyaz renkle boyanmıştır. Ön tarafta yer alan kürekler siyah, arka tarafta yer alan kürekler turuncu renktedir. Gemilerin küreklerine dikkat edildiğinde sol baştaki geminin; ön tarafında yer alan kürekleri ile arkada yer alan geminin kürekleri siyah renktedir. Ortada yer alan geminin kürek renkleri turuncudur. Bu durum ya kullanılan rengin zamanla oksitlenmesi sonucu oluşmuştur ya da sanatkâr bilinçli bir tercihle kürek renklerini farklı kullanmıştır. Sol başta yer alan geminin küreklerine bakılırsa geminin ön tarafında yer alan kürekleri siyah, arka tarafında görölen kürekleri turuncudur. Aynı zamanda her üç geminin gövde renkleri ve kürekleri aynı renk turuncu ile boyanmıştır. Bu durum oksitlenme ihtimalini güçlendirmektedir.

KATALOG

NO: 2

Minyatürün Bulunduğu Yazma Eser: Şehname-i Selim Han⁷

Bulunduğu Yer: TSMK A. 3595

Müellif: Seyyid Lokman

Yıl: 1581

Minyatür Sanatkârı: Nakkaş Osman, Nakkaş Ali

Eserdeki Minyatür Sayısı: 44

Eserde Gemi minyatürlerinin yer aldığı sayfalar: 102b, 117a, 130b-131a, 147b-148a

Minyatürlü Sayfalardaki Gemi Tipleri: Baştarda, Kadirga, Kalyon,

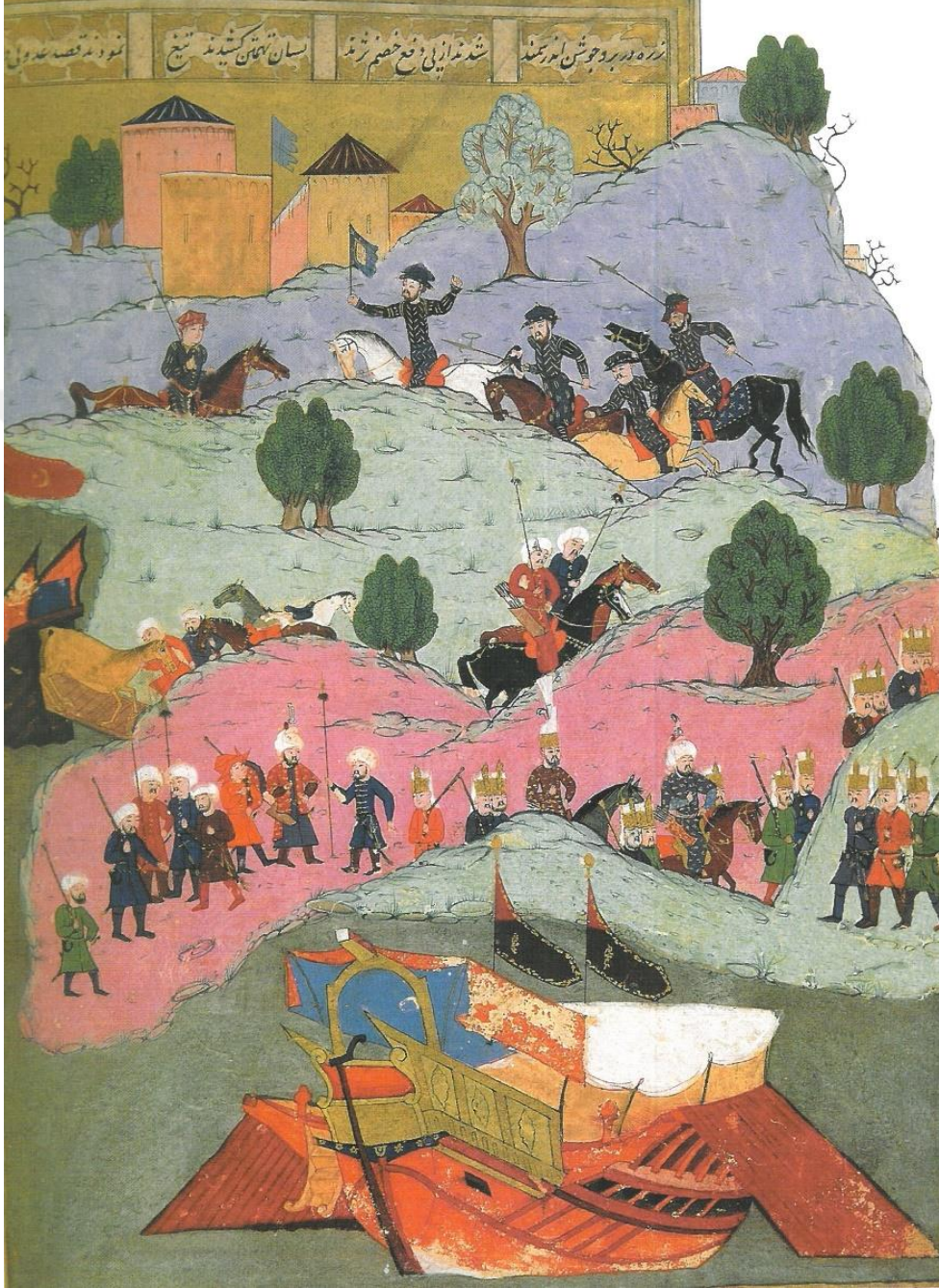

⁷ Şehname-i Selim Han Eserleri Hakkında Temel Kaynaklar

Osmanlı Resim Sanatı, Serpil Bağcı-Filiz Çağman- Günsel Renda-Zeren Tanındı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2012, s. 122, Osmanlı Sarayı Tasvir Sanatı, Filiz Çağman, Mas Matbaacılık, İstanbul, 2016, s. 50, Tarih Boyunca Türk Yelkenli Gemileri, Ahmet Güleriyüz, Denizler Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 113, 122, 145, Osmanlı Tasvir Sanatları 1: Minyatür, Metin And, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 275.

NO: 2

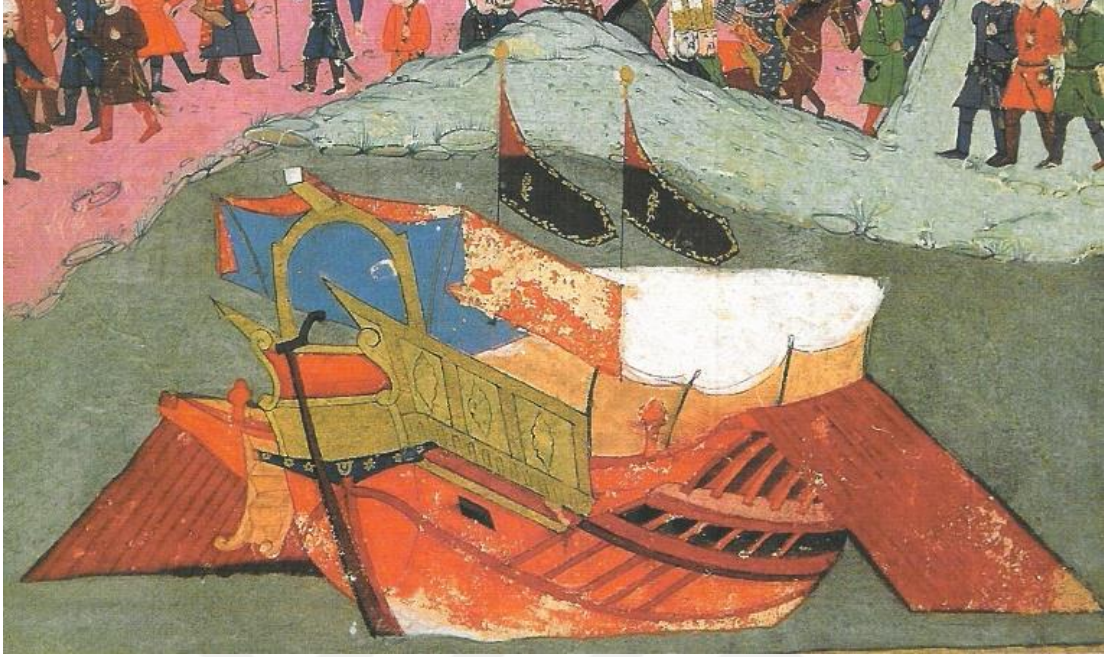
Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı eser. Osmanlı Ordusunun Kıbrıs'taki Limasol kalesinin kuşatmasını gösteren minyatürdeki Kadirga.

Resim 21: Şehname-i Selim Han, “Kadirga” TSMK A. 3595, s.102b

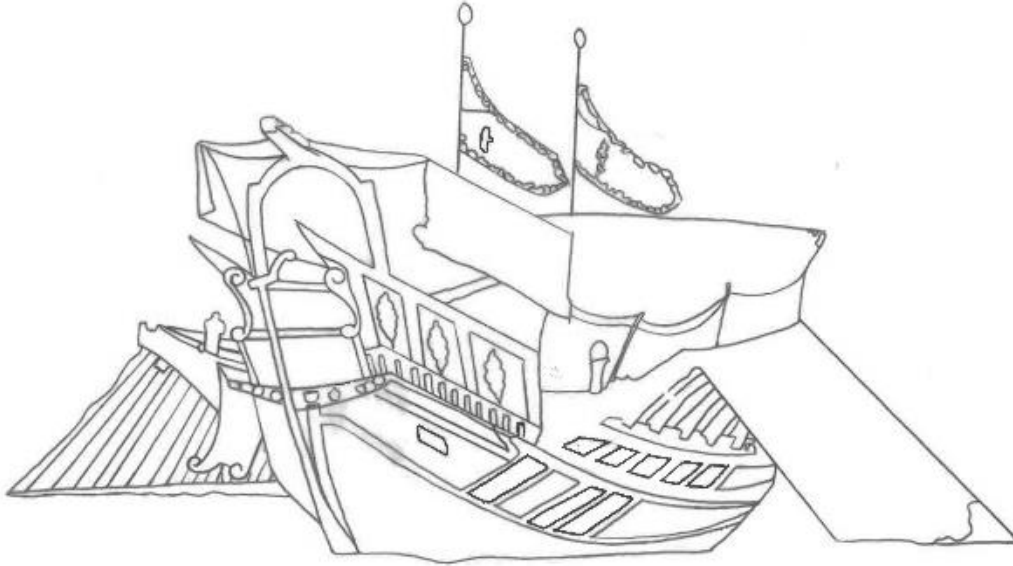
Kaynak: Tarih Boyunca Türk Yelkenli Gemileri, s. 145

Kadırğa:

Resim 22: Şehname-i Selim Han, “Kadırğa detay” TSMK, A. 3595, s.102b

Kaynak: Tarih Boyunca Türk Yelkenli Gemileri, s. 145

Çizim 2: Şehname-i Selim Han, TSMK A. 3595, s. 102b numaralı eserde yer alan kadirğanın detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Osmanlı Donanmasının Kıbrıs'taki Limasol koyunda karaya asker çıkarmasını gösteren bu minyatürde kompozisyon dikey dikdörtgen form içerisine yerleştirilmiştir ve yukarıdan aşağı doğru bir dizilim ile resmedilmiştir. Kompozisyon en üstünde Limasol Kalesi görülmektedir. Osmanlı ordusunun gemilerden inerek karaya çıkışını gösteren minyatürde; en alt sırada arka arkaya dizilmiş olan ve ellerinde mızrakları ve tüfekleri olan Osmanlı askerleri görülmektedir. Aşağıdan yukarı doğru kayalıkların arkasından kaleye doğru yürümektedirler. Bir üst sıraya bakıldığında sol tarafta koya yanaşmış olan bir gemi ve o gemiden atların karaya çıkarıldığı görülmektedir. En üstte sağ tarafta dört tane atlı asker sol başta elinde mızrak tutan bir askere doğru telaşlı bir şekilde gidiyor görülmektedir. Elllerinde mızrak bulunan ve atların üzerinde resmedilmiş düşman askerlerinin telaşlı hallerine bakılırsa bunlar kaleye giderek Osmanlı ordusunun adaya çıkartma yaptığını haber vermeye giden gözcü birlikleridir. Kalede ve kale çevresinde düşman ordusunun herhangi bir asker ya da ateş açılmıyor olmasından anlaşılabileceği üzere minyatür, henüz kuşatmanın başlamadığı anı betimlemektedir.

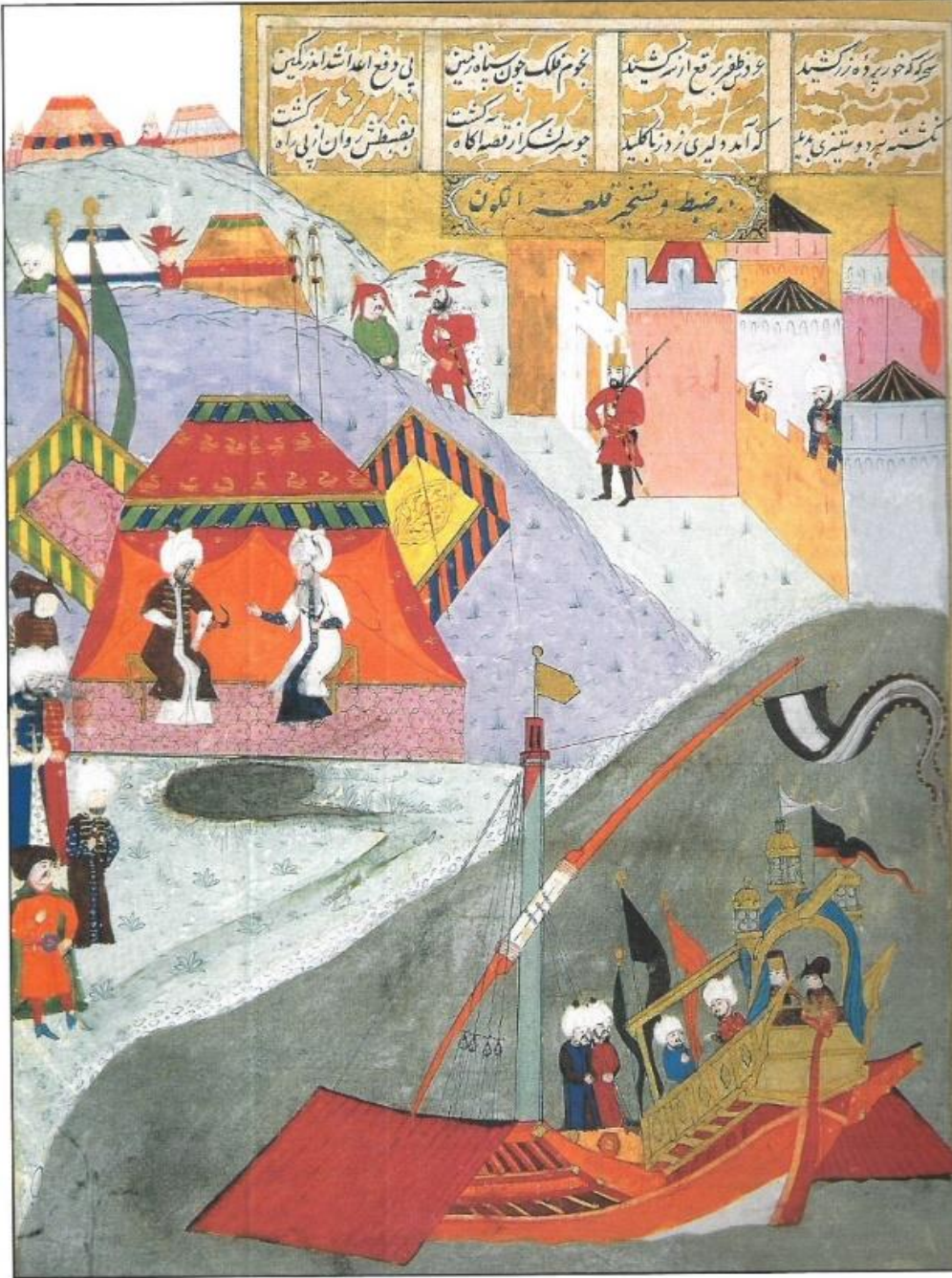
Kompozisyonun en alt sırasında yer alan denizin rengi gridir ve bir tane kadirga arka ve iskele yönünden çizilmiş şekilde durmaktadır. Kadirga detaylı şekilde incelendiğinde gövdesinde kırmızı ve turuncu renklerin hâkim olduğu görülmektedir. Analizleri yapılmış olan diğer kadirgalarla karşılaştırıldığında bu kadirgada direklerin ve serenlerin olmaması dikkati çekmektedir. Mürettebatın olduğu bölümün üstünün de beyaz renkli bir tente ile örtüldüğü görülmektedir. Üstte iki tane siyah renkli bayrak bulunmaktadır. Bu bayrakların ikisinin de üst kısımlarında kırmızı renk ve sarı renk işlemler bulunmaktadır. Her iki bayrağın üst kısımlarında da sarı renkte alemleri görülmektedir. Bayrakların sol tarafında da üstü kırmızı renkte tente ile örtülü kaptan köşkü yer almaktadır. Kırmızı tentenin iç kısmı mavi renkle boyanmıştır. Kaptan köşkünün sağ tarafı da kare formda olan kasaların içinin şemse formu ile paftalanıp süslenmiştir. En arkada dümen bulunmaktadır. Kaptan köşkünün arkasında da üstü oval formda bir ahşap köprü görülmektedir. Şemse formunun olduğu kenar bölümlerinin uçlarında da "S" formunda karşılıklı iki süsleme bulunmaktadır. Bu "S" formunun ortasında da yatay dikdörtgen şeklinde içi kırmızı renkli bir alan olduğu görülmektedir. Bu alanın hemen altında sarı renkte yatay dikdörtgen formda bir düz bir alan yer almaktadır. Burası kaptan köşkünün işlemez düz sırt tarafıdır. Bu yerin hemen altında ise lacivert zemin rengi atılmış

üstünde, sağında ve solunda üçer tane çiçek deseni bulunmaktadır. Lacivert rengin alt kısmında geminin kış bölümünde gövdeyi çevreleyen ahşaplar kırmızı renktedir.

Gövdenin sağ tarafına bakıldığında sarı renkte bir ahşap çıtanın kaptan köşkünün hemen altına yerleştirildiği görülebilmektedir. Bunun da altına dikdörtgen şeklinde top gözü çizilmiştir. Güvertenin üst kısmı da taba rengiyle renklendirilmiştir. Bu rengin hemen altından kürekler denize indirilmiş pozisyonda durmaktadır. Sağda duran kürekler sayılamamaktadır; ama solda yirmi tane kürek sayılabilmektedir. Sağdaki küreklerin hemen alt kısmında beş adet iç bükey formda ahşap sayılmaktadır. Ahşapların aralarındaki boşluklar da koyu renk ile renklendirilmiş ve derinlik katılmıştır. Ahşapların oturtulduğu düzlem ise nohudi renkle renklendirilmiş ve yanı kırmızı renkle boyanarak üst ve yan görüntüsü izleyiciye gösterilmiş ahşabın et kalınlığı belirtilmiştir. Bu ahşap platformun hemen altında da benzer bir işçilik yapılmış altı adet kare formda göz çizilmiş her gözün aralarında da kırmızı renkte ahşap çıtalar yerleştirilmiştir. Gövdenin alt kısmına inildiğinde ise gövdenin turuncu ile zemin rengi atıldığı görülmektedir. Üstünde kahverengi bir çıta ile altında kırmızı bir çıta ve bu iki çıta arasında da geminin arkasının olduğu yerde yatay beş adet ahşap bulunmaktadır. Kadırganın soldaki küreklerinin olduğu yerde güverteden inilebilmesi için sarı renkte bir merdiven (pasarella) bulunmaktadır.

NO: 3

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı eserde yer alan ve Dalmaçya fütuhatı sırasında Karadağ sahilindeki Ölgün (Dulciġno) kalesinin fethini gösteren minyatürdeki Baştarda.

Resim 23: Şehname-i Selim Han, “Baştarda” TSMK, A. 3595, s.117a

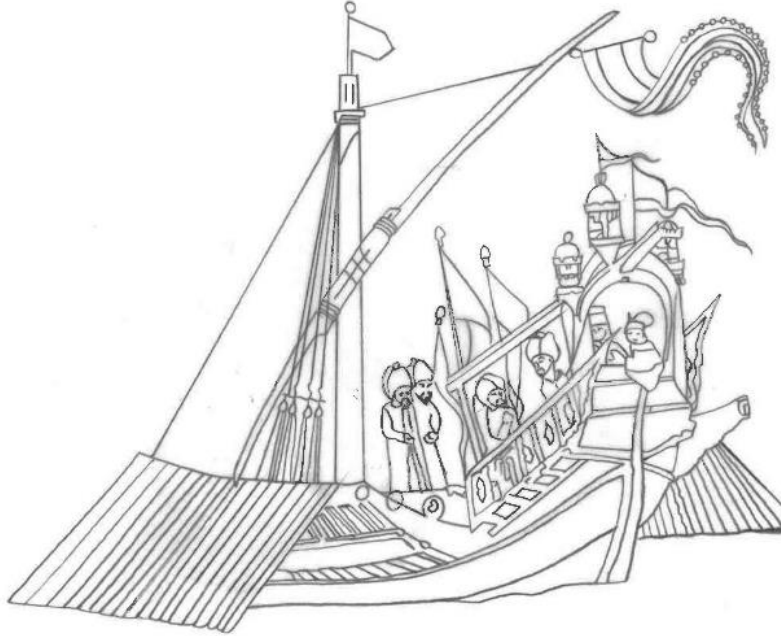
Kaynak: Tarih Boyunca Türk Yelkenli Gemileri, s. 122

Kadırğa: (Baştarda)

Resim 24: Şehname- i Selim Han, “Baştarda detay” TSMK, A. 3595, s.117a

Kaynak: Tarih Boyunca Türk Yelkenli Gemileri, s. 122

Çizim 3: Şehname-i Selim Han TSM A. 3595, 117a numaralı eserde yer alan

Baştardanın detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı şehname-i Selim Han adlı yazma eserde yer alan bu minyatürde; Osmanlı ordusunun Dalmaçya fütuhâtı sırasında Karadağ sahilindeki ölgün Dulciğno kalesinin fethini göstermektedir. Kompozisyon dikey dikdörtgen form içerisinde ve yukarıdan aşağı doğru bir dizilimle çizilmiştir. Nakkaş topoğrafik olarak çizmiş olduğu minyatürde Kompozisyonu üç bölüme ayırmıştır en üstte yer alan birinci bölümde fethedilen Kale sağ üst sırada görülmektedir ve Kalenin olduğu sıranın karşısında tepelerin arasında çadırların üst bölümleri görülmektedir. Bu da kalenin hangi yönden ve konumdan kuşatıldığını bize göstermektedir. Kalenin içerisinde ve Kale kapısının önünde, çadırların aralarında ve ortada bulunan Osmanlı askerleri görülmektedir. Kompozisyonun ortasında iki komutan bayrak ve tuğları bulunan otağın içinde karşılıklı konuşmaktadırlar. Çadırın dışında üst rütbeli komutanların elleri önlerinde bağlı olarak beklediği görülmektedir.

Gri renkte boyanmış olan denizin içinde kış ve sancak yönünden resmedilmiş bir gemi bulunmaktadır. Gemi donanmada yer alan ve çektiri sınıfına giren bir kadırgadır. Gemi detaylı olarak incelendiğinde üç tane fenerinin olması sebebiyle başarda olarak adlandırılmaktadır. Kompozisyonun alt-sağ tarafında konumlandırılan Başarda kış ve sancak tarafından resmedilmiştir. Gemide altı kişi görülmektedir bu figürlerin ortasında yer alan iki kişi diyalog halindedirler ve diğer askerlerin yönleri bunlara dönük şekildedir ve konuşmayı dinlemektedirler. Tek direkli, üç fenerli olan geminin direk rengi limonküfü yeşilidir ve uç kısmı da kırmızıdır. Bu kırmızı yerin içinden halatların geçirildiği görülen iki siyah çizgi şeklinde delikler bulunmaktadır. Direğin en üstünde de ucu top şeklinde sarı renkli bir bayrak direği ile üstünde aynı sarı renkten bir de flama bulunmaktadır. Bu direğin ortasında da çapraz açıda duran seren direği vardır; üzerinde yelken bulunmamaktadır. Turuncu renkte olan seren direği uçlarından üst üste bağlanmış şekildedir ve bağlandığı yerler beyaz boya ile renklendirilmiştir. Seren direğine bağlanan halat detayları da gösterilmektedir. Seren direğinin yukarıda kalan ucunda siyah beyaz renkte bir bayrak dalgalanmaktadır.

Başardanın gövdesi incelendiğinde kırmızı, turuncu, sarı, mavi ve siyah, beyaz renkler bulunmaktadır. Gövdenin en altında geminin dümen kısmının hemen sol tarafındaki üçgen beyaz renkte boyanmıştır. Geminin en altının beyaza boyandığı, hemen üstünün de turuncu renge boyandığı görülmektedir. Bu turuncunun üstünde sarı bir çizgi ile gövdenin

alt sınırı tamamlanmıştır. Sarı çizginin üstünden itibaren gövdenin yan kısmı yarım olarak görülmektedir. Sol tarafından itibaren de kürekler dizilmektedir. Gemi demirlendiğinden kürekler de inik pozisyonundadır. Sol tarafta on sekiz tane kürek, sağ tarafta da on altı tane kürek sayılabilmektedir. Zemini sarı renkle boyanmış olan güvertenin küçük bir kısmı görülebilmektedir. Güvertenin üstünde yönleri kaptan köşküne dönük mavi ve kırmızı renkte kıyafet giymiş ve elleri önlerinde bağlı şekilde iki tane figür durmaktadır.

Baştardanın kaptan köşkünün sarı renkle boyandığı görülmektedir. Arkası sade düz bir işçiliğe sahiptir. Sol yan tarafına bakılınca dikey dikdörtgen kasalar ve bunların içinde şemse formunda süslemeler görülmektedir. Brandanın örtülebilmesi için çardak bulunmaktadır. Ama mavi renkteki brandası açık durumdadır. Brandanın toplanmış olduğu en arka kısmının üstü oval bir şekle sahiptir. Burada üç adet fener bulunmaktadır. Fenerlerin cam bölümü beyaz renkle işçilik yapılmıştır. Diğer bölümleri de altın sarısı renkle boyanmış ve üst kısımları kubbe formundadır. Ortada duran fenerin üstünde üçgen, beyaz bir flama bulunmakta bunun hemen sağında da siyah – kırmızı renklere sahip üçgen bir flama dalgalanmaktadır. Kaptan köşkünün içinde de soldan sağa doğru mavi elbiseli ve kırmızı elbiseli iki figür birbirleriyle diyalog halinde görülmektedir. Bunların hemen arkalarında yeniçeri askeri oldukları belli iki figür durmaktadır. Bu figürlerin yönleri de ortadaki konuşan iki figüre dönüktür. Baştardanın bütününde on tane halat sayılabilmektedir. İşçilikteki detaylarına bakıldığında baştardanın çizimindeki renk, form ve teknik yapının gemiyi tüm gerçekliği ile gösterdiği kabul edilebilir.

NO: 4

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı eserdeki Navarin deniz savaşını gösteren minyatürdeki Başlarda ve kadirga.

Resim 25: Şehname-i Selim Han, "Başlarda" TSM, A. 3595, s. 130b-131a.

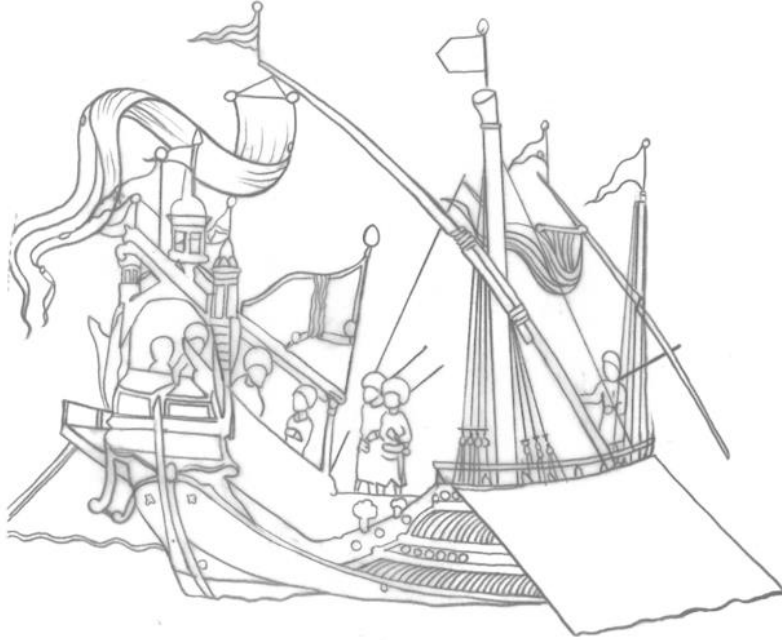
Kaynak: Osmanlı Tasvir Sanatları 1: Minyatür, s. 275

Kadırğa: (Baştarda)

Resim 26: Şehname-i Selim Han, "Baştarda detay" TSM, A. s.130b-131a

Kaynak: Osmanlı Tasvir Sanatları 1: Minyatür, s. 275

Çizim 4: Şehname-i Selim Han, TSMA. 3595, S.130b, 131b numaralı eserde yer alan Baştardan detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı şehname-i Selim Han adlı yazma eserde bulunan bu minyatür Osmanlı ordusunun Navarin Deniz savaşını göstermektedir. Minyatür dikey dikdörtgen formda tasarlanmış ve çizilmiştir. Nakkaş gökyüzünü altın ile boyamış ve olay örgüsünü kuşbakışı bir gözle tepeden bakarak çizmiştir. Nakkaş Osman'ın topoğrafik bakış açısıyla çizdiği bu minyatürde yukarıdan aşağıya doğru dikey bir açıdan kuşatmayı göstermiştir. Minyatürde toprak zemini dört ayrı parçaya bölünmüştür. Ayrıca kompozisyon yatay olarak ikiye bölünmüş ve yarısına deniz çizmiş kadirgalarında kara birlikleri gibi ön plana alarak donanmanın savaşta öneme vurgu yapmıştır. Minyatürde askerler ve kuşatılacak olan kale yukarıda bulunmaktadır. Sağ tarafta zemin üç bölüme ayrılmıştır. Üstte birinci tepenin arkasında atlı ve yaya süvari birliklerinin kafaları görülmektedir. İkinci sırada yer alan ortadaki tepenin arkasında da askeriyle beraber at üstündeki komutan ilerlemekte ve arkasında askerler arka arkaya dizilmiş bir şekilde görülmektedirler. En alt sırada yer alan tepenin ardında atlı askerler yan yana dizilmiş şekilde görülmektedirler. Komutan ortada ve en önde konumlandırılmıştır.

Hareket halindeki Osmanlı birlikleri şehre doğru ilerlemektedirler. Solda üst tarafta konumlandırılan şehre bakınca içinde kuleleri, dış surları ve içindeki camii ile büyük bir şehir olduğu anlaşılmaktadır. Bu şehrin hemen altında kıyıda burcunda kırmızı bayrak dalgalanan ve şehri korumak için inşa edilmiş bir hisar veya kalenin bir kısmı görülmektedir. Minyatürden anlaşılabacağı üzere Osmanlı ordusu karaya birlikleri ile tamamen çıkmış, birlikler konumlarını almışlar gerekli bütün hazırlıklar yapılmış ve komutanın önderliğinde kaleye doğru ilerlemekte ve şehre doğru gidilmektedir ve kuşatma başlamamıştır. Kompozisyonun en altında bir Kadirga kış - iskele yönünden resmedilmiş hemen önünde de sadece kış bölümünden resmedilerek gösterilmiş ikinci bir kadirga görülmektedir. Ordu kaleye doğru ilerlerken eş zamanlı olarak donanma da kaleyi denizden kuşatmıştır. Askerler ile altta yer alan gemilerin cetvelin dışından giriyor gibi gösterilmesi minyatürdeki sahnenin dışında ordunun olduğunu izleyiciye göstermektedir. Çok sayıda büyük bir ordu ile çok sayıda gemi denizden ve karadan geniş çaplı bir kuşatma gerçekleştirilmektedir.

Kompozisyonun altında tüm detayları ile gösterilen geminin detaylarına bakıldığında Görseldeki gemi çektiri sınıfına giren bir kadirgadır. Bu kadirga üstünde yer alan üç tane fener nedeniyle baştarda olarak adlandırılmaktadır.

Sanatkârı ve eserin orijinali Şehname-i Selim Han adlı yazmada bulunmaktadır. Bu baştardaya genel hatlarıyla bakıldığında iki direkli ve üç fenerlidir. Baştarda arka-kıç bölümü ve iskele yönünden gösterilmektedir. Öndeki direğin ortadaki direğe oranla biraz daha ince ve kısa olduğu görülebilmektedir. Direklerin gövdeleri beyaza yakın açık bir renkle boyanmıştır. Önde yer alan geminin üstünde siyah renkte, üçgen formda küçük bir flama geriye, dönük bir şekilde dalgalanmaktadır. Ortasında seren direği bulunmakta, üstünde yelken görülmemektedir. Bu seren direğinin havada duran sol ucunda ucu çatallı kırmızı renkte bir bayrak dalgalanmaktadır. Direkten güverteye uzanan dört tane de halat bulunmaktadır.

Ortakdaki büyük direğin en üstünde sola doğru dönük sarı renkte bir flama bulunmaktadır. Bu flamanın hemen alt kısmı da yine sarı renklidir. Bu büyük direğin rengi de öndeki direk ile aynıdır ve üstünde on tane halat sayılmaktadır. Ortasında öndeki seren direği ile aynı aç ve pozisyonda çapraz olarak bağlanmış bir seren direği bulunmakta ve bu seren direğinin birbirine bağlanmış iki parçadan oluştuğu görülmektedir. Her iki serende de yelken bulunmamaktadır. Kahverengi ipliklerle de bağlandıkları görülmektedir. Bu seren direğinin havada duran sol ucunda büyük boyda ucu çatallı kırmızı renkte bir bayrak rüzgârda dalgalanmaktadır. Bu bayrağın hemen üst kısmında da yine sola doğru dalgalanmakta olan üçgen formda yeşil renkli bir flama bulunmaktadır. Güvertenin arka kısmında ise üstünde üç tane fener yer alan, sarı renkle renklendirilmiş kaptan köşkü bulunmaktadır. Kaptan köşkünün arkası düz bir işçiliğe sahiptir. Yan tarafında da kare ve dikdörtgen formlara sahip bölmelerin olduğu görülmektedir. Burgulu bir desen işçiliğine sahip olan direk ve direğin üstünde de tentenin örtüleceği üst kısmı görülmektedir. Kırmızı renkte olan tente açık durumdadır. Kaptan köşkünün üstünde kırmızı renkte bir bayrak arkaya doğru dalgalanmaktadır. Bu bayrağı alt ve üstte çevreleyen siyah bir şerit ile ortasını dikey kesen sarı renkli bir işlemesi vardır. Kaptan köşkünün arka üst kısmında fenerlerin üstünde üç tane flama bulunmaktadır. Sağ ve sol da duran fenerlerin üstündeki flamalar kırmızı, ortadaki fenerin üstünde dalgalanan flamanın rengi yeşildir.

Baştardanın güvertesine bakıldığında izleyiciye göre en sağda duran yani güvertenin önünde; pembe elbiseli, beyaz kavuklu bir erkek figür görülmektedir. Bu figür sağ eliyle

orta direğe bağılı bulunan seren direğinin aşağıdaki ucuna tutunmuş ve sol eliyle de yine sol omuzundaki tüfeğin kabzasını tutmaktadır. Figür sola ve karşı yöne bakmaktadır. Güvertenin ortasında kaptan köşküne dönük iki figür yer almaktadır. Bu figürlerin izleyiciye göre solda duranı pembe, sağda duranı da lacivert renkte kıyafet giymişlerdir. İkisinin de başlarında beyaz kavukları vardır. Bu iki figürde sağ omuzlarında tüfek tutmaktadırlar. Kaptan köşkünün içinde dört tane figür durmaktadır. İzleyiciye göre sağda duran siyah elbiseli figür ve karşısında duran yeşil elbiseli figür ile diyalog halinde görünmekte ve arakalarında yer alan iki figürle güvertenin ortasında bulunana silahlı iki asker de bunları izlemektedirler. Kaptan köşkünde bulunan üç figürde beyaz kavuk varken en arkada duran izleyicinin en solda gördüğü erkek figürün başlığı daha farklıdır. Bugün ki şapka formuna benzeyen bir başlık takmıştır.

Baştardanın gövdesi incelendiğinde gövdenin en altının beyaz renkle boyandığı görülmektedir. Burası aynı zamanda dümenin de bulunduğu orta kısma denk gelmektedir. Buradan yukarısı tamamen turuncu renge boyanmıştır. Gövdenin sağ tarafında iç bükey forma sahip ahşap işçiliği bulunmaktadır ve dışa doğru açılan kanat gibi bir yapısı vardır. Alt sırada yer alan ahşaplar yirmi beş adet sayılmaktadır. Hemen üstü de kırmızı renk ahşapla çevrilidir. Buranın üstünde şerit vardır ve içinde sarı renkli dokuz adet oval forma süsleme bulunmaktadır. Bu süslemelerin üstünü de kırmızı renkte bir şerit çekilmiştir. Gövdenin sağında ve solunda suya indirilmiş pozisyonda kürekler bulunmaktadır; sayıları tam olarak belirlenememektedir.

Nakkaş Osman üslûbunda eser verdiği bilinen Seyyid Lokmanın gemilerindeki küreklerin sayıları, gövde işçilikleri, halatları, bayrak ve flamaları ile tüm detaylar tek tek seçilebilmektedir. Figürlerin hiyerarşik konumlarına da riayet edildiği görülebilmektedir.

NO: 5 - 6

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı eserde yer alan ve Tunus'ta Halkulvaâd (Galetta) Kalesinin zaptını gösteren iki sayfa minyatür.

Resim 27: Şehname-i Selim Han, "Kadırgalar" TSM, A. 3595, s.147b-148a

Kaynak: Osmanlı Resim Sanatı, s.122

NO: 5

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı eserde bulunan ve Tunus'da Halkulvaâd (Galetta) Kalesinin zaptını gösteren minyatürdeki kadırgalar

Resim 28: Şehname-i Selim Han, "Kadırgalar" TSM, A. 3595, s. 147b-148a

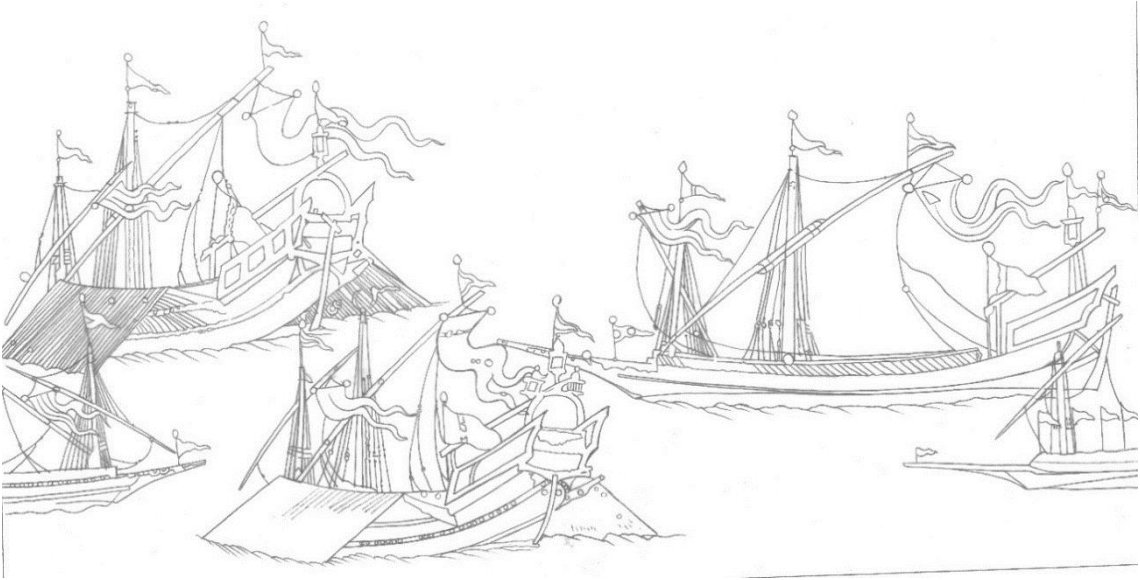
Kaynak: Osmanlı Resim Sanatı, s. 122

Kadırgalar:

Resim 29: Şehname-i Selim Han, "Kadırgalar detay" TSM, A. 3595, s. 147b-148a

Kaynak: Osmanlı Resim Sanatı, s. 122

Çizim 5: Şehname-i Selim Han, TSMA. 3595, s. 1475-148a numaralı eserde yer alan
kadırgaların detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı yazma eserde bulunan ve iki sayfadan oluşan minyatürün sağdaki nüshasıdır. Dikey dikdörtgen form içerisinde tasarlanan bu minyatürde gökyüzü görülmemektedir. Açık yeşil renk ile boyanmış olan toprak zeminin üstünde Osmanlı ordusunun birlikleri kümeler halinde görülmektedir. Kompozisyonun ortasında, sağ tarafta büyük bir Otağ bulunmaktadır. Otağın hemen karşısında tüfekli yeniçeriler ve bunların hemen üzerinde de yine tüfekli cenkçiler veya gönüllü leventler kaleye dönük şekilde beklemektedirler. Askerlerin üst sırasında biri büyük biri küçük iki tane çadır bulunmaktadır. Bu çadırın ve sağ tarafında küçük bir çadır daha bulunmaktadır. Çadırların konuşlandığı alana bakılacak olursa Osmanlı ordusu geniş bir alana ordugâhını kurmuş ve geniş çaplı bir kuşatma yapmış olduğu anlaşılmaktadır. İki sayfadan oluşan minyatürde ortada bir tane göl bulunmaktadır minyatürün analizi yapılan bu ilk sayfasında gölün ufak bir kısmı görülmekte ve bu gölden bir dere denize akmaktadır. Askerler kompozisyon içerisinde dağınık bir şekilde yerleştirilmişlerdir. Ortada yer alan birliklerin önünde komutanlar birbirleriyle diyalog halindedir, toplar kaleye dönük bir şekilde. Kompozisyonun alt sırasında ise gri renkte boyanmış olan denizde donanmaya ait Kadirgalar sol tarafa yani kalenin yönüne doğru demirlemiş ve kuşatmaya denizden destek vermektedirler.

Denizde beş tane Kadirga görülmektedir. Kadirgaların dört tanesi kompozisyonun sol tarafına doğru dönük şekilde resmedilmiştir. Bir tane Kadirga kompozisyonun sağ tarafına doğru dönük çizilmiştir. Gemiler incelendiğinde kürekli ve yelkenli sınıfına giren kadirga adı verilen savaş gemileridir. Sağ başta yer alan birinci kadirga turuncu renkle boyanmıştır. Kadirganın sadece ön kısmı gösterilmiştir. Bu kadirganın ön tarafında bir tane direk bu direğin üzerinde sol çapraz açıda duran bir tane seren direği bulunmaktadır. Geminin önünde bulunan bastonun ucunda ve güvertenin üstünde toplam üç tane turuncu renkte üçgen formunda bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Bu geminin hemen üzerinde tamamı resmedilmiş olan ikinci kadirga bulunmaktadır. Bu kadirga da iki direklidir. Açık yeşil renk ile boyanmış olan bu iki direğin üzerinde birer tane Seren direği bulunmaktadır. Arkada yer alan yeşil direğin üzerinde sağ çapraz açıda duran turuncu renkte bir seren direği görülmektedir. Direğin üstünde siyah renkte üçgen formda bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Seren direğinin sağ ucunda ucuz çatalı siyah bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Önde yer alan direkte ise sol çapraz açıda

duran küçük boyda bir seren direği ve seren direğine bağlı ucu çatalı bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır ve yine bu direğin hemen üstünde siyah renkte üçgen formda bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Geminin bastonunun üstünde arka arkaya turuncu ve beyaz renkle renklendirilmiş üçgen formda iki bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Gemi güvertesinin üstünde sayıları tam sayılamayan havaya kalkık duran kürekler görülmektedir. Gemi kıç tarafına bakıldığında kaptan köşkü bulunmaktadır. Kaptan köşkü sarı renkte işlenmiştir. Kaptan köşkünün hemen yan tarafı ise lacivert renkle renklendirilmiştir. Kaptan köşkünün hemen önünde koyu yeşil renkle boyanmış sağ tarafa doğru dalgalanmakta olan bir bayrak görülmektedir. Kaptan köşkünün hemen üstünde bir tane fener görülmektedir ve bu fenerin üstünde turuncu renkte üçgen formda bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Bu turuncu bayrak ile aynı boyda ve aynı formda bir bayrak daha sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Kaptan köşkünün en arkasındaysa geminin dümeni yan açıdan çok net bir şekilde gösterilmektedir. Gemide açık yeşil, siyah, turuncu, sarı ve lacivert renkler görülmektedir. Geminin en altı ise beyaz renkle renklendirilmiştir. Gemide toplam on dokuz tane halat sayılmaktadır.

Sağdan sola doğru üçüncü gemiye bakıldığında bu kadirga arka kıç tarafı ile sol sancak tarafından resmedilmiştir. Bu kadirga iki direkli ve üç fenerlidir, direkler açık yeşil renkle resmedilmiştir. Üstlerinde sağ çapraz açıda resmedilmiş birer tane seren direği bulunmaktadır. Öndeki direğin üzerinde ortası sarı renkte üçgen formda bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Öndeki direğin üzerinde bulunan seren direğine bağlı ucu çatalı pembe renkte bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Sağda yer alan direğin üzerindeki seren direğinin ucunda koyu yeşil renkte ucu çatalı bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Geminin arka tarafında kaptan köşkü görülmektedir. Kaptan köşkünün üstünde üç tane fener ve fenerlerin üzerinde ortası Sarı ile ve çevresi turuncu renkle boyanmış bir bayrak dalgalanmaktadır. Kaptan köşkünün sağ ve sol tarafı pembe renkle boyanmış arkası da lacivert renkle boyanmış alt kısmı ise beyaz boyanmıştır. Geminin sağ tarafında kürekler görülmektedir fakat kaç tane olduğu sayılamamaktadır.

Kompozisyonda yarım görünen dördüncü gemiye bakıldığında güvertede turuncu renkte bir direk bu direğin üzerinde sol çapraz açıda duran seren direği görülmektedir. Bu seren direğinin hemen solunda da görülmeyen ve yarım çizilmiş bir seren direği daha bulunmaktadır. Bu görülen tek direk açık renkle boyanmış üstünde üçgen formda bir

bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Bayrağın ortasında üçgen formda bir renk detayı görölmektedir. Bastonun üstünde kırmızı renkte üçgen formda bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Direğin üstünde bulunan serene bağlı ucu çatallı kırmızı renkte bir bayrakta sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Geminin üzerinde on beş tane halat sayılmaktadır.

Gemi gövdesine bakıldığında bastonun ucunda asılı küçük yeşil yuvarlak süsleme detayları görölmektedir gemi gövdesi kırmızı renkle boyanmış ve geminin en alt kısmı da beyaz renkle boyanmıştır. Gemide mürettebat bulunmamaktadır. Üst tarafında rıhtıma yakın olan dördüncü gemiye bakıldığında bu kadirga arka kılıç ve sol sancak tarafından resmedilmiştir. Bu kadirganın boyaları diğer gemilere nispetle neredeyse hiç zarar görmediğinden sanatkârın yaptığı bütün detaylar görölebilmektedir. Kadirgada iki tane direk bulunmaktadır. Önde yer alan direk kısa hemen arkasındaki direk biraz daha uzundur. İkisi de açık yeşil renkli renklendirilmiştir ve her iki direğin üzerinde sağ çapraz açıda duran iki seren direği görölmektedir. Kadirgada yedi tane bayrak görölmektedir, bayraklar soldan sağa incelendiğinde, önde yer alan direğin üzerinde küçük boyda üçgen ve kırmızı renkli bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Aynı boyda küçük bir bayrak da ortada yer alan direğin üzerinde bulunmakta ve bu direğin üzerinde yer alan seren direğinde ucu çatallı kırmızı bir bayrak dalgalanmaktadır. Seren direğinin üzerinde bağlı kırmızı renkte bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmakta kaptan köşkünün üstünde yer alan tek fenerin üstünde yeşil renkte küçük bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Kaptan köşkünün hemen önünde yeşil renkte, ortasında altın veya sarı boya ile renklendirilmiş bir şerit bulunan üçgen formda bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Önde yer alan seren direğinin üzerinde de koyu yeşil renkte ve ucu çatallı bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır.

Kaptan Köşkü'ne bakıldığında branda görölmemektedir. Köşkün üstünde bir tane fener bulunmaktadır ve fener uzun altın veya sarı renkle boyanmış bir çitanın üstünde bulunmaktadır. Kaptan köşkünün kenarları sarı renkle veya altın ile renklendirilmiş, sol tarafında da lacivert renkte kasetler görölmektedir. Kadirga dümeninin bulunduğu yer açık ve koyu pembe renkle renklendirilmiştir. Kadirganın sağ tarafında ve sol tarafındaki küreklerin sayıları çok fazladır görsel net olmadığı için sayıları sayılamamaktadır. Kadirganın üzerinde yirmi tane halat sayılabilmektedir. Nakkaş Osman'ın çalıştığı düşünölen gemi son derece gerçekçi ve net bir şekilde çizmiştir.

NO: 6

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı eserde yer alan ve Tunus'da Halkulvaâd (Galetta) Kalesinin zaptını gösteren sol sayfada bulunan minyatürde kalyon ve kadırgalar.

Resim 30: Şehname-i Selim Han, "Kalyon ve Kadırgalar" TSM, A. s. 147b-148a

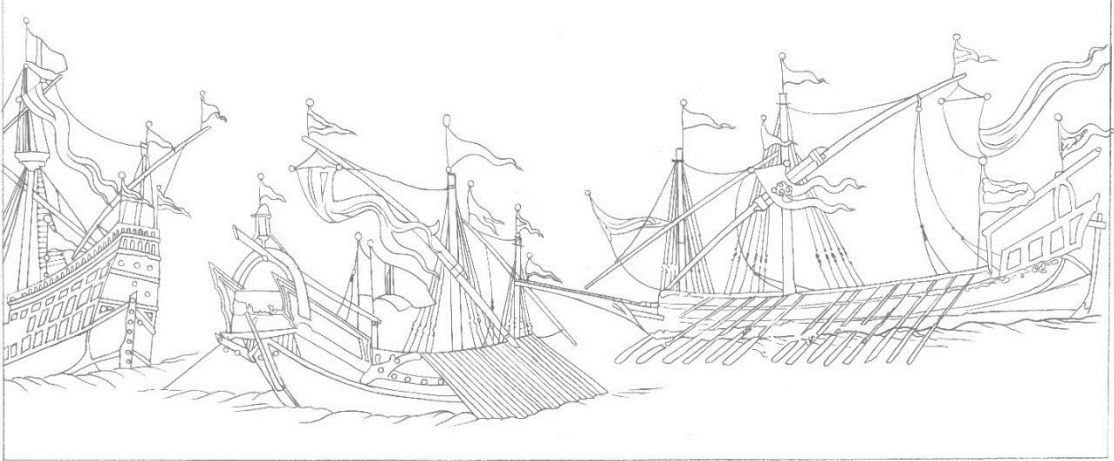
Kaynak: Osmanlı Resim Sanatı, s.122

Kadırgalar:

Resim 31: Şehname-i Selim Han, "Kalyon ve Kadırgalar detay" TSM, A. 3595, s. 147b-148a

Kaynak: Osmanlı Resim Sanatı, s.122

Çizim 6: Şehname-i Selim Han, TSMA. 3595, s. 1476-148a numaralı eserde yer alan kadırgaların detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehname-i Selim Han adlı yazma eserde bulunan ve iki sayfadan oluşan minyatürün soldaki nüshasıdır. Dikey dikdörtgen form içerisinde tasarlanan bu minyatürde de gökyüzü görülmemektedir.

Bir önceki analizde ifade edildiği gibi iki sayfadan oluşan bu kompozisyonun ortasında büyük bir koy bulunmaktadır. Analizi yapılan bu ikinci sayfada koy bütünüyle görülmektedir. Kompozisyonun tam ortasında üstten görülen ve burçlarında Osmanlı bayrakları dalgalanan iki parçadan oluşan kale yer almaktadır. Kalenin hemen ortasından bir kanal geçmektedir. Muhtemelen Bu kanaldan kaleye gelen gemiler geçmektedir. Sol tarafa bakıldığında kalenin ön kısmında gemi geçişlerinin zor olduğu bir kanal görülmektedir. Osmanlı ordusu sağ tarafta yer alan kalenin hemen önünde arka arkaya sıralanmış bir şekilde tüfekleri ve mızraklarıyla yer almaktadır. Zapt edilmiş kalenin içinde yeniçerilerin konuşlandığı görülmektedir. Sol tarafta yer alan kalenin ikinci kısmına bakıldığında Osmanlı ordusuna doğru konumlandırılmış üç tane top görülmektedir. Topların yanında kafası kesilmiş olarak yerde yatan düşman askerleri görülmektedir. Kalenin sol tarafında yer alan Toprak alanda Osmanlı ordusunun iki tane topu kaleye dönük bir şekilde görülmektedir ve çevresinde Osmanlı askerlerini arasında bir tane çadır bulunmaktadır. Kalede kafası kesik düşman askerleri ve kale burçlarında yeniçeriler bize savaştan sonraki bir sahneyi göstermektedir. Nakkaş düşman birliklerinin ölümünü temsili olarak bizlere gösterirken Osmanlı askerlerinin ölmüş olanlarına minyatüründe yer vermemiştir.

Koyun kıyıları kalenin etrafını hilal şeklinde çevrelemiş ve ortasındaki açıklıktan gemilerin giriş çıkışın kontrol edilebildiği anlaşılabilmektedir. Bu coğrafi özelliği nedeniyle kale hem karadan ulaşımı zor hem de denizden zaptı kolay olamayan bir konumdadır ve muhkemdir. Kalenin içinde bulunduğu koy ve denizin rengi aynı gri renkle boyanmıştır. Denizde Osmanlı ordusuna bir kalyon ve iki kadirga görülmektedir. İzleyiciye göre sağ tarafta yer alan birinci kadirga yan açıdan gösterilmiştir. Üzerinde fener bulunmayan bu kadirgada iki tane direk iki tane de seren direği bulunmaktadır. On tane bayrak bulunan bu gemide bayraklar incelendiğinde geminin bastonunun ucunda küçük boyda üçgen ve kırmızı renkte bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Bu küçük bayrağın sağ tarafında iç kısmı sarı- turuncu renkte renklendirilmiş ince uzun formda siyah bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Geminin önünde yer alan

direğin üzerinde küçük üçgen formda kırmızı bir bayrak bulunmakta aynı form ve renkte bir diğer bayrakta seren direğinde görülmektedir. Arkada yer alan seren direğinin sağ ucuna da kırmızı renkte üçgen formda bir bayrak yerleştirilmiştir. Bu bayrağın hemen altında pembe renkte ucu çatallı bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Bu pembe bayrağın hemen altında yer alan ve kaptan köşkünün önündeki bayraklar sarı ve siyah renktedir. Köşkün üstünde yer alan bayrak ise ortası beyaz ve pembe renktedir. Kaptan Köşkü sarı renkle boyanmış yan tarafında da yeşil renkte desensiz kaset şeklinde bölümlenmeler çalışılmıştır. Geminin kış tarafında dümen görülmektedir. Gemi gövdesinde on dört tane siyah renkte kürek bulunmaktadır. Gemi gövdesi turuncu renktedir ve alt kısmı ise beyaz renktedir. Gemide yirmi altı adet halat sayılmaktadır. Ortada yer alan ikinci kadirga incelendiğinde gemi arkadan ve iskele yönünden edilmiştir. Gemide bir tane fener ve iki tane direk bulunmaktadır. Önde yer alan direğin üzerinde siyah arkada yer alan direğin üzerinde turuncu renkte seren direği görülmektedir. Bu turuncu seren direği daha büyük çizilmiştir. Gemide dokuz tane bayrak bulunmaktadır. Bayrakların tamamı sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. En solda fenerin üzerindeki bayrak kırmızı renkte ve üçgen formdadır. Kaptan köşkünün hemen önünde iki tane yan yana bayrak dalgalanmaktadır. Öndeki bayrak turuncu renkte, arkadaki bayrak yeşil renktedir. Turuncu renkteki seren direğinin üzerinde siyah, gri ve kırmızı renkli ucu çatallı bir bayrak dalgalanmaktadır. Bu bayrağın üzerinde ise turuncu ve sarı renkleri olan üçgen bir bayrak bulunmaktadır. Arkada yer alan direğin üzerinde kırmızı renkte üçgen formda bir bayrak dalgalanmaktadır. Öndeki siyah seren direğinin sol üstünde siyah renkte bir bayrak bulunmaktadır. Öndeki direğin üzerinde ortası siyah turuncu renkte sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Kaptan köşkü sarı mavi ve kırmızı renkle boyanmıştır. Kış tarafında dümen görülebilmektedir. Geminin sol tarafında küreklerin bir kısmı görülmekte sayıları tespit edilememektedir. Geminin sağ tarafında yer alan kürekler ise yirmi üç adet olarak sayılabilmektedir. Kadırganın üzerinde yirmi adet halat bulunmaktadır.

Sol tarafta cetvele yapışık kalyonun yarısı çizilmiştir. Bu kalyon arkadan ve sancak tarafından resmedilmiştir. Ortasında büyük bir tane direk ve bu direğin üzerinde iki tane seren direği görülmektedir ve direğin ortasında çanak bulunmaktadır. Ana direğin üstündeyse siyah renkte bir bayrak ile sarı, pembe renkte, ucu çatallı bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Direğin hemen altında siyah üçgen formda bir bayrak

dalgalanmaktadır. Geminin k   tarafında, en üstte   z  lm   bir direk ve bu dire  n üzerinde bir seren bulunmaktadır. Bu dire  n sa  nda ve solunda yeşil ve kırmızı renkte iki tane bayrak ile dire  n üzerinde kırmızı renkte bir bayrak görülmektedir. Seren dire  nin üstünde ise üçgen formda bir bayrak bulunmaktadır. Gemi gövdesine bakıldığında en üstü kırmızı renk boya ile şerit şeklinde boyanmıştır ve bu kırmızı şeridin üzerinde yirmi altı adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerin hemen altı beyaz renkle boyanmıştır ve burada da beş adet pencere sayılabilmektedir. Kalyonun k    kısmı yukarıdan aşağı doğru incelendiğinde pembe ve turuncu renkle renklendirilmiştir. Pembe rengin içerisinde    tane sarı renkte boyanmış, süsleme amaçlı çalışılmış, yuvarlak formlar bulunmaktadır. Turuncu renkle süslenmiş alanın hemen altında geminin dümeni bulunmaktadır. D  menin bulunduğu yer ise gri renkle boyanmıştır. Geminin sancak tarafına bakıldığında dikey ve yatay ahşap işçilik detayı görülmektedir. Kalyonun üzerinde on beş tane halat sayılmaktadır.

KATALOG

NO: 7

Minyatürün Bulunduğu Yazma Eser: Şehinşahname⁸

Bulunduğu Yer: İ.Ü.K. F. Y 1404

Müellif: Seyyid Lokman

Yıl: 1581

Minyatür Sanatkârı: Nakkaş Osman, Nakkaş Ali

Eserdeki Minyatür Sayısı: 245

Eserde Gemi minyatürlerinin yer aldığı sayfalar: V. 7a,

Minyatürlü Sayfalardaki Gemi Tipleri: Baştarda, Kadirga, Kalyon,

⁸ Şehname Eseri Hakkında Temel Kaynaklar

Osmanlı Gemi Tasvirleri, Mustafa Gürbüz Beydiz, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 22, Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri, Bilge Yayın Habercilik ve Danışmanlık Ltd. Şti, İstanbul, 2005, s. 90

NO: 7

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehinşahname adlı eser. Sultan III. Murat'ın 1574'te tahta çıkmak için Mudanya'dan İstanbul'a gelişini gösteren minyatürdeki kalyata

Resim 32: Şehinşahname, "Kalyata" İ.Ü.K.F.Y, 1404, s.7a

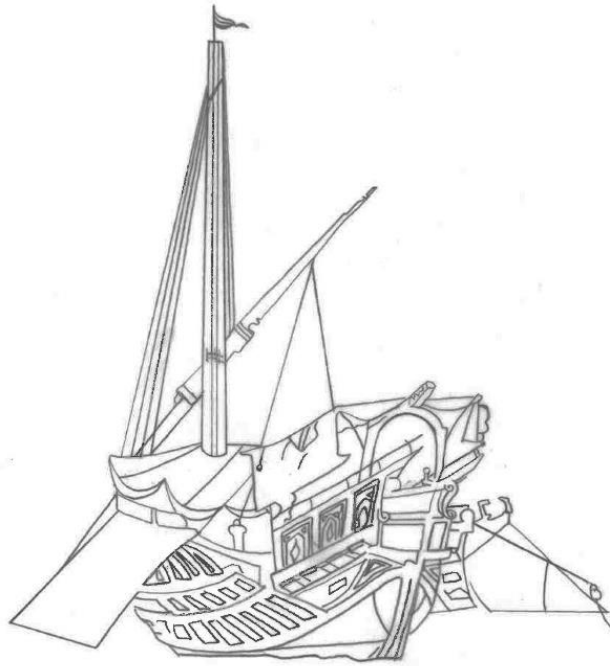
Kaynak: Osmanlı Gemi Tasvirleri, Resimler bölümü, s. 22

Kadırğa: (Kalyata)

Resim 33: Şehinşahname, "Kalyata detay" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s. 7a

Kaynak: Osmanlı Gemi Tasvirleri, Resimler bölümü, s. 22

Çizim 7: Şehinşahnâme, İ.Ü.K. F.Y. 1404 s.7a numaralı eserde yer alan Kalyatanın detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Görselde yer alan minyatür Sultan III. Murat'ın 1574'te tahta çıkmak için Mudanya'dan İstanbul'a gelişini göstermektedir. Minyatürde yer alan kadirga Feridun Bey'e aittir. Nakkaş Osman'a ait olan bu minyatür dikey dikdörtgen formda ve yukarıdan aşağı doğru bir dizilimle çalışılmıştır.

Kompozisyona bakıldığında atıyla gelen Sultan III. Murat'ın önünde ve yanında yakın koruması olduğu tahmin edilen iki tane yeniçeri durmaktadır. Hemen arkasında atlı yeniçeri birlikleri de Sultan Murat'a eşlik etmektedirler. Karşısında atıyla beraber gelmiş Feridun Bey olduğu tahmin edilen bir figür sultan ile konuşmaktadır. Padişahın hemen arkasında iki sıra halinde oval tepeleri olan toprak zemin görülmektedir. En arkada yer alan tepenin arkasında sadece kafaları görülen askerler görülmektedir. Onların hemen altındaki tepenin arkasında atlı birlikler bulunmaktadır. Feridun Bey'in arkasında ise dört tane büyükten küçüğe doğru çizilmiş mimari yapılar görülmektedir. Bu yapıların, Padişah ve Feridun Bey geminin yanaştığı limanda bulundukları için muhtemelen limandaki depolar veya sivil ticari ve askeri gemilerin yanaştıkları zaman kayıtlarının alındığı belki de depo olarak kullanılan binalar da olabilecekleri düşünülmektedir. Padişahın alt sırasında yine kendisine ait olan mahiyetinin atlarıyla beraber rıhtıma kadar geldikleri ve rıhtımda gemiye binmeyi bekledikleri görülmektedir. Kompozisyon içinde, Kalyatanın denizdeki çapasının halatını tutan bir asker de yer almaktadır. Bu asker ya geminin yanaşması için halatı çekmektedir veya denizdeki çapayı sudan çıkartmaktadır.

Kompozisyon içerisinde padişaha eşlik eden atlı birliklerin sayıca çokluğuna bakılırsa, Sultan III. Murat'ın mahiyetinin çok kalabalık olduğu anlaşılmaktadır. Nakkaş Osman'ın diğer minyatürlerindeki deniz renklerine bakıldığında gri renkle boyanmış oldukları görülmektedir. Fakat bu minyatüründe deniz rengi tamamen siyah ile boyanmıştır. Ayrıca sahildeki binaların ön tarafında siyah ile boyanmış iki tane gemi görseli bulunmaktadır. Bu siyahlığın nedeninin boyanın zamanla oksitlenmesinden mi kaynaklandığı yoksa boyanın dökülmesi nedeniyle mi olduğunu bilmek mümkün değildir. Belki de Nakkaş bilerek deniz rengini siyah renkle boyamıştır. Limana yanaşmış olan Kadirga'nın (Kalyata) içerisinde üstleri çıplak şekilde çizilmiş leventler görülmektedir. Feridun Bey kendisine ait olan kadirgayı III. Murat'ın emrine tahsis

etmiştir. Muhtemelen hali hazırda şehzade olan, III. Murat’a biat etmiş ve ona rıhtıma kadar bizzat eşlik edip İstanbul’a uğurlamaktadır.

Minyatürdeki gemi detaylı bir şekilde incelendiğinde; tek direkli, çektiri sınıfına giren bir kadirga olduğu görülmektedir. Kadirganın direği turuncu renktedir ve üst kısmı siyaha boyanmıştır. Üstünde beyaz ve turuncu renge sahip üçgen formda bir bayrak sağa doğru dalgalanmaktadır. Direğin üstünde sağ çapraz açıda duran bir de seren bulunmaktadır. Üst üste bağlı iki parçadan oluşan seren siyah renktedir ve üstünde yelken bulunmamaktadır. Geminin direğinin altında bulunan beyaz tentenin (branda) kenarlarının da halatlarla kaldırıldığı görülmektedir. Turuncu renkle kontur çekilen tente detaylı olarak gösterilmiştir.

Kadirga arka ve sol yan tarafından (sancak) gösterilmektedir. Arkadan görünen kaptan köşkünün üstünde sülyen turuncusu renge sahip üstü düz yanları aşağıya sarkan bir tente bulunmaktadır. Tentenin (branda) üstünde sol kenarındaki sarkan yerde altın sarısı kullanılarak çalışılmış tam olarak ne olduğu anlaşılmayan bir desen, lila renkli iç kısmında ise, minik çiçeklerden oluşturulmuş bir süsleme yapıldığı görülmektedir. Kaptan köşkünün sol tarafında dört tane dikdörtgen formda pafta bulunmaktadır. Bu paftaların zemin rengi lacivettir. Orta kısımda altınla çalışılmış bir şemse ile köşebentlerin çalışıldığı görülmektedir. Geminin arkasına yukardan aşağıya doğru bakıldığında üstünde ucu yuvarlak topuz şeklinde bir parça bulunmaktadır. Topuzun üzerinde durduğu dikdörtgen yer kaptan köşkünün arka kısmıdır. Burası altın sarısı ile renklendirilmiş; altı tarafının iç kısmı mor renkle boyanmıştır. Bu kısım turuncu renkte bir ahşapla desteklenmiştir. Bu alanın etrafı da uçları oval şekilde olan altın sarısı renkle boyalı ahşap kenarlıklarla çevrilmiştir. Bu ahşap kenarlıkların üstünde altın ile iğne perdahı yapıldığı ve altınlı yüzeylerin tamamında iğne perdahının kullanıldığı görülebilmektedir. Dikdörtgen alanın altında geminin gövdesiyle kaptan köşkünü ayıran bir parça bulunmaktadır. Bu yerin altında da gemi gövdesinin arkası (kıç) bölümü görülmektedir. Arkası düz olan arka bölümün sağında ve solunda üçgen formda iki pafta yer almaktadır. Bu paftaların dışı mavi kontur çekilmiştir, içine de bordo renkle zemin atılmıştır. Bordo zeminin ortasında da beyaz renkte üçgen şekil vardır, üçgenin içine de mavi renkle desen çalışılmıştır. Baskı çok küçük olduğu için desen tam olarak çözülememektedir. Desenin rumi mi yoksa, bitkisel motiflerle oluşturulduğu anlaşılamamaktadır. Desenli üçgen paftanın altında sülyen turuncusu renkle bir şerit

çekilmiştir. Bu şerit gemi gövdesi boyunca uzanmaktadır. En arkada gövdenin omurgasında, ortada sülyen turuncu bir şerit de aşağıya kadar inmekte; yanında da dümenin gövde altına doğru uzanan altınla renklendirilmiş parçası görülmektedir. Bu kısmın sağında ve solunda altın ile renklendirilmiş çiçekler görülmektedir. Kadırganın en alt kısmı ise beyaz renkle boyanmıştır.

Kadırganın sağına bakıldığında gövdenin yan taraflarının açık olduğu görülmektedir. Gövdenin üstünde trabzanlar ile halatların bağlandığı baba bulunmaktadır. Aynı baba sol tarafa da çizilmiştir. Sağda yer alan bu babanın sol alt tarafında merdiven görülmektedir. Merdivenin ahşap kısmı kahverengi ile, basamaklarının üstleri ise pembe renkle boyanmıştır. Merdivenin sağında ise kürekler suya indirilmiş şekilde durmaktadır. Görselin küçük olması ve kürek işçiliğinin çok ince olması sebebiyle küreklerin sayısı tam olarak belirlenememektedir. Küreklerin üst kısmında da bir figür bulunmaktadır. Bu figürün sol eliyle siyah renkli bir ipi tuttuğu görünse de o ipin nereye bağlı olduğu anlaşılamamaktadır. Kadırganın sol tarafına bakıldığında üst kısmında trabzanı görülmektedir. Bu trabzanın hemen altında kürekler suya inik pozisyonda durmaktadır. Küreklerin kaç adet olduğu sayılamamaktadır. Kadırganın sol kısmının gövdesinde üç sıra halinde yerleştirilen ahşap parçaların küpeşteyi genişletmek amacıyla kullanıldıkları ve geminin alt kısmına doğru daraldıkları görülmektedir.

Kadırganın güvertesinde beyaz tenteli alanın altında dokuz figürün olduğu görülmektedir. Yüzleri ve gövdelerinin bir kısmı seçilebilen bu kişilerin kıyafetleri ve ten renkleri aynıdır.

Kadırgada on iki adet halat sayılmaktadır. İplik işçilikleri görülebilen bu halatların ana direğin üstünde bulunanların rengi beyazdır.

NO: 8

Nakkaş Osman'ın minyatürlerini yaptığı Şehinşahâme adlı eser. Kılıç Ali Paşa'nın Fas Kalesinin Fethini gösteren minyatürdeki kadirgalar.

Resim 34: Şehinşahnâme, "Kadirga" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s. 7a

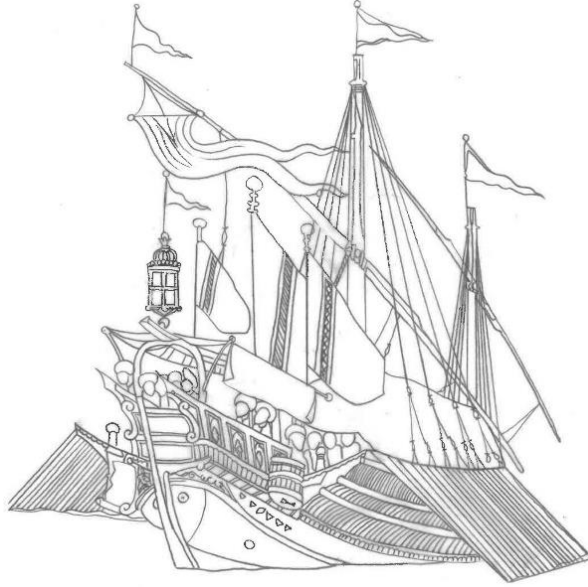
Kaynak: Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri s. 90

Kadırga:

Resim 35: Şehinşahnâme, "Kadırga detay" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s.7a

Kaynak: Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri s. 90

Çizim 8: Şehinşahnâme, İ.Ü.K. F.Y. 1404, s.7a numaralı eserde yer alan Kadırganın detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Görselde yer alan minyatür Kılıç Ali Paşa'nın Fas kalesinin fethini göstermektedir. Kompozisyon dikey dikdörtgen formda içinde ve yukarıdan aşağı doğru bir dizilimle topografik olarak resmedilmiştir. Gökyüzü görünmeyen minyatürde sayfanın tamamını kara, deniz, kale ve kadirga doldurmaktadır. Kale kompozisyonun merkezinde ve sol tarafa yaslanmış şekilde görülmektedir. Kale iki tepenin ortasında bulunmaktadır. Altı burçlu olan kalenin bu konumu bize kalenin korunaklı bir alanda inşa edildiğini göstermektedir. Osmanlı askerlerinin zapt ettikleri kalenin burçlarına sancaklarını dikmiş oldukları görülmektedir. Kalenin ön tarafında kaleyi çevreleyen koy ve aşağısında deniz görülmektedir. Kalenin karşısındaki koya konuşlanmış üç tane kadirga tepeden gösterilerek çizilmiştir. Kalenin iç kısımlarında ve çevresinde Osmanlı askerleri birbirleri ile diyalog halinde görülmektedir. Denizin rengi koyu gri ve siyahtır. Kompozisyonun ortasında ve alt tarafında yer alan kadirga, ön kısımda büyük ve detayları anlaşılır şekilde resmedilmiştir. Kadirganın içerisinde üstleri çıplak leventlerle beraber kaptan köşkünde komutanlar ve Osmanlı askerleri görülebilmektedir.

Görselde yer alan gemi tek fenerli, iki direkli, çekirtti sınıfına giren bir kadirgadır. Kadirga arkadan ve iskele yönünden resmedilmiştir. Geminin sağından itibaren bakıldığında ön tarafta bulunan sülyen renkte, küçük boyda bir direk vardır. Bu direğin üstünde sağ çapraz açıda duran ve yelkeni olamayan sülyen renkte bir seren bulunmaktadır. Direğin üstünde ise üçgen formda direklerle aynı renkte sağ tarafa doğru dalgalanan bayrak görülmektedir. İzleyiciye göre sol tarafta duran ve kadirganın ortasında yer alan ana direk bulunmaktadır. Büyük direğin rengi de sülyendir. Üstünde ilk direktekiyle aynı yönde olan üçgen formda sülyen renkte bir bayrak sağ yöne doğru dalgalanmaktadır. Ortasında sağ çapraz açıda duran büyük boyda, sülyen renkte, üzerinde yelkeni olmayan bir seren bulunmaktadır. Serenin üstünde de iki direğin üstünde yer alan bayrak bulunmaktadır. Serenin sol ucunda ucu çatallı pembe renkte deseni olmayan bir bayrak dalgalanmaktadır. Her iki direğinde altında beyaz renkli bir tente gemicilerin üstünü örtmektedir. Tentenin bittiği sol başta ve orta direğin hemen önünde üç tane bayrak dalgalanmaktadır. Ortada yer alan bayrak en büyük olanıdır. Kırmızı renkte olan bayrağın üstünde yukarıdan aşağı doğru sarı renkte bir desen bulunmaktadır. Desene bakıldığında sağda ve solda iki çizgi arasında kalan bir şerit ve şeridin içinde sağ yatay şekilde çizilmiş düz çizgiler görülmektedir. Alt alta yirmi dokuz adet çizgi sayılabilmektedir. Bayrak direğinin

üstünde de sarı renkte, altında üç adet bilezik olan ve üstünde bir de alem bulunmaktadır. Sağ tarafta ise yeşil renkte bir bayrak vardır. Bu bayrağın üstünde ise iki sarı şeridi ortasında çapraz desen olan bir şerit bulunmaktadır. Bayrak direğinin üstünde ise üstünde sarı renkte, küre şeklinde bir alem görülmektedir. Solda duran bayrak üçü içinde en küçük olanıdır ve yeşil renktedir. Üstündeki desen ise diğer yeşil renkte olan bayrakla aynıdır. Bu bayrak direğinin üstünde de küre şeklinde sarı renkli alem görünmektedir.

Bayrakların hemen önünde ise kaptan köşkü ve kaptan köşkünün üstünde sülyen turuncu renkte Sâyeban bulunmaktadır. Bu sâyebanın içi açık mavi renktedir. Sâyebanın üstünde de bir tane fener bulunmaktadır. Geminin güvertesinde on iki tane figür bulunmaktadır. Bu figürlerin üç tanesi beyaz tentenin içinde ve üstleri çıplak haldedir. Diğer figürler ise kaptan köşkünün olduğu yerde ve kıyafetleri giyinik görünmektedir. Güvertede bulunan figürlerin birbirleriyle diyalog halindedirler ve yüzlerinde tebessüm vardır. Buna karşın üstleri çıplak olan figürlerin korku içinde oldukları görülebilmektedir.

Kadırganın gövdesine bakıldığında ise kaptan köşkü tamamen altın sarısı ile renklendirilmiştir. Kaptan köşkünün sağ yan tarafında; dikey dikdörtgen formda paftalamalar vardır, bu paftaların içlerine de şemse formunda süsleme yapılmıştır. Paftalı alanın hemen altında ise aynı altın sarısı renkle dikey formda ahşap detaylar eklenmiştir. Kaptan köşkünün sağ baş kısmında fıçı formunda bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümün üstü iki parçadan oluşmakta ve dikey formda ahşap parçalarla süslenmiş, alt kısmı ise turuncu renkte boyanmıştır. Fıçı formunda olan bu yerin hemen altında turuncu renkte bir şerit görünmektedir içinde de ahşap parçalarla paftalamalar yapılmıştır. Kaptan köşkünün arkasında da yatay dikdörtgen paftalar yapıldığı görülebilmektedir. Üst paftanın içi boştur, alt paftanın içinde şemse formu yapılmıştır. Bu bölümün hemen altında geminin dümeni görünmektedir. Dümenin ortadan ikiye ayırdığı bir bölümün içinde klasik motiflerle işlenmiş kompozisyon görülebilmektedir. Sağ tarafta yer alan kompozisyonun desenleri kısmen seçilebilmekteyken, sol tarafın desenleri belli belirsiz çizgilerle gösterilmiştir.

Kadırganın arka alt bölümü ise turuncu renkle boyanmış tam arkada iki tane altın sarısı yuvarlak görülmektedir. En alt kısmı ise geminin dümeninin olduğu parçayla birlikte suya kadar inen kısım beyaza boyanmıştır. Kadırganın sağ ve sol tarafına bakıldığında gövdenin yan kısımlarının dışa doğru açık olduğu görülebilmektedir. Bu yan tarafların üstünde turuncu renkte halatların bağlandığı babalar görülmektedir. Sol tarafta on sekiz

adet sayılabilen kürekler ile küreklerin sağ tarafında basamak gibi bir yer olduğu görülmektedir. Basamak turuncu iken etrafındaki ahşap detaylar altın sarısı renkle renklendirilmiştir. Kadırganın sağ tarafına bakıldığında sülyen turuncu renginde on dokuz adet kürek görülmektedir. Küreklerin hemen altında ise iç bükey formda ahşap işçilikler bulunmaktadır. Bu yerde yer alan turuncu renkteki ahşap bölümde yirmi dokuz adet çizgi sayılmaktadır. Bu turuncu yerin hem üstünde hem de alt kısmında altın sarısı şeritler görülmektedir. Turuncu ahşap işçiliğinin altında küreklerle aynı renkte ince bir şerit vardır ama iç kısmındaki çizgiler tam olarak sayılamamaktadır. Bu sülyen yerin altında turuncu renkte iç bükey formda çizgiler görülmektedir ve otuz beş adet çizgi sayılabilmektedir. Hemen altında altın sarısı şerit bulunan bu yerin altında ise bir ucu suyun altına giren diğer kısmı kaptan köşkünün altına uzanan sülyen turuncusu bir şerit görülmektedir. Kaptan köşkünün altında kalan yerde altı adet üçgen formda altın sarısı altı adet şekil sayılmaktadır. Kadırgada on sekiz adet halat sayılabilmektedir.

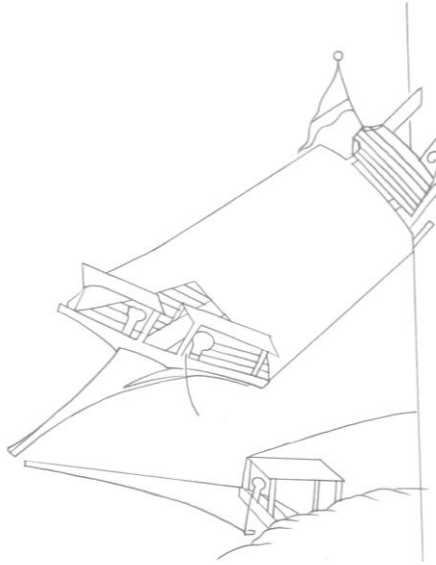
Nakkaş Osman'ın çizdiği bu kadırga içliğindeki titizliği ile dikkati çekmektedir. Konturları, seçtiği renklerdeki canlılık, kumaşlardaki kıvrım detayları ve kadırganın dönemsel özelliklerine sadık kalması açısından önemli bir çalışmadır. Portrelerin ifadelerine önem göstermesi, bayrakların halatların temiz ve dümdüz çizimi renklerin dolgun ve örtücü sürülmesi gibi işçiliğine bakıldığında hiçbir detayının alelade çizilmediği anlaşılmaktadır.

Kadırğa detay

Resim 36: Şehinşahnâme, "Kadırğa detay" İ.Ü.K.F.Y. 1404, s. 7a

Kaynak: Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri s.90

Çizim 9: Şehinşahnâme, İÜK. F.Y. 1404 s.7a numaralı eserde yer alan Kadirganın detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Görseldeki gemi minyatürlü sayfanın üst kısımda yer alan, daha küçük ve ayrıntısız şekilde çizildiği görülen kürekli ve yelkenli sınıfına giren bir kadirgadır. Kadirga çizildiği açı itibari ile diğer gemilerden ayrılmaktadır. Minyatürlerde rastlanan gemi görselleri kış iskele, kış sancak veya sadece yan açıdan çizilmiş iken bu kadirga kuş bakışı bir şekilde tepeden çizilmiştir. Kadirganın üstü beyaz bir tente ile örtülüdür. Tentenin altında geminin güvertesinin ahşap detayları ile kadirganın omurgası kısmen de olsa net bir şekilde görülebilmektedir. Bu açı genelde minyatürlerde görülemeyen güvertenin detayını bizlere göstermektedir. Kadirganın güvertesinin en önü altın ile renklendirilmiştir. Gövdenin bu en ön tarafında turuncu renkte dikdörtgen formunda baş güverteleri görülmektedir. Bu bölümlerin içinde tane turuncu renk halatlarını bağılandığı babalar görülmektedir. Sağ tarafta yer alan babaya bir halat bağlıdır ve halatın ucu denize inmektedir. Kadirga bu halata bağlı bir çapa (denizin içinde olduğu için görünmeyen bir çapa ile koyda demirlemektedir. Kadirganın en önünde bulunan bastonu koyu turuncu (silyen) renkle renklendirilmiştir. Bastonun altında gövdenin çok az bir kısmı açık turuncu renkte görülmektedir. Geminin arkasında kaptan köşkü kırmızı renkte bir branda ile örtülüdür ve kaptan köşkünün üstünde kırmızı-siyah renkte üçgen formda bir bayrak sol tarafa doğru dalgalanmaktadır. Kaptan köşkünün brandasını örttüğü ahşap bölmeler altın ile renklendirilmiştir.

KATALOG (Levni'nin Minyatürleri)

NO: 9

Minyatürün Bulunduğu Yazma Eser: Surname-i Vehbi⁹

Bulunduğu Yer: T.S.M. A. 3593

Müellif: Vehbi

Yıl: 1729 - 1730

Minyatür Sanatkârı: Levni

Eserdeki Minyatür Sayısı: 137

Eserde Gemi minyatürlerinin yer aldığı sayfalar: 10b, 34a, 45a, 56a, 92b, 93a, 98,a, 130a

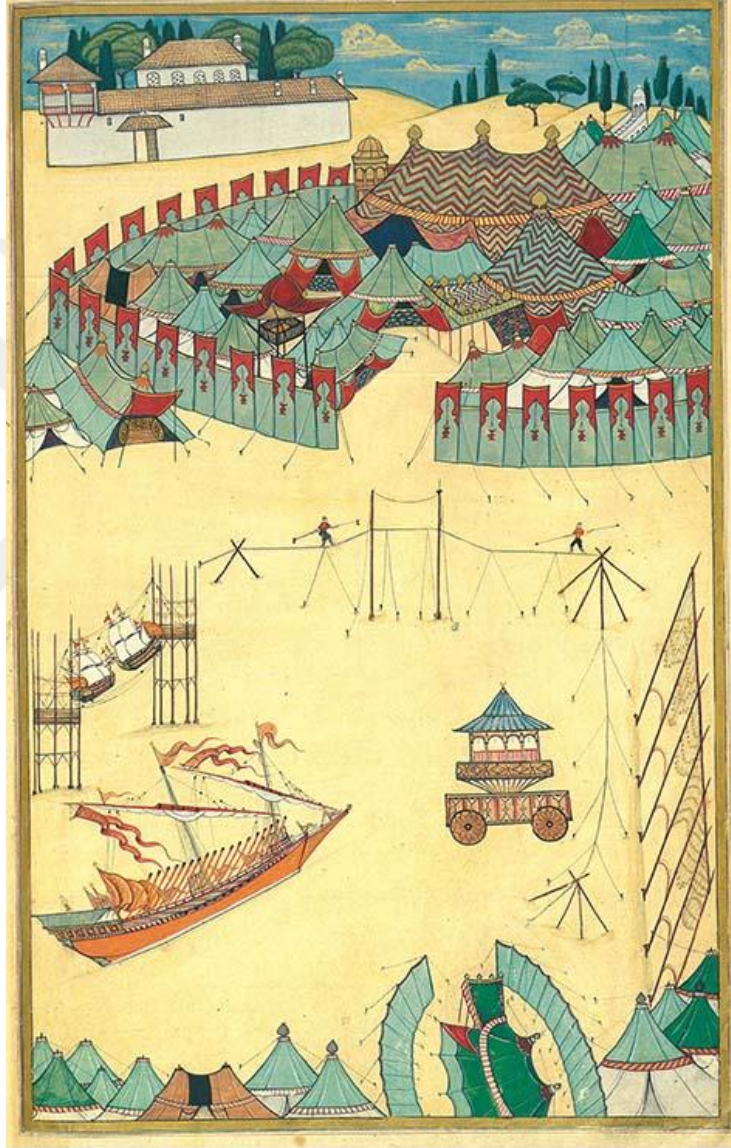
Minyatürlü Sayfalardaki Gemi Tipleri: Baştarda, Kadırga, Kalyon

⁹ Levni Ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü Eseri Hakkında Temel Kaynaklar
Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, Esin Atıl, KOÇBANK, İstanbul, 1999, s.148, 166, 168, 169, 196, 206, 218, 243.
Osmanlı Resim Sanatı, Serpil Bağcı-Filiz Çağman - Günsel Renda - Zeren Tanındı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2012, s. 267
Osmanlı Sarayı Tasvir Sanatı, Filiz Çağman, Mas Matbaacılık San. Ve Tic. Aş, İstanbul, 2016, s. 106-107
Otağ-ı Hümayun Osmanlı Çadırları, Nurhan Atasoy, MAS Matbaacılık A.Ş, İstanbul, s. 20

NO: 9

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü anlatan eserde yer alan ve üç geminin çizilmiş olduğu 10b numaralı sayfa.

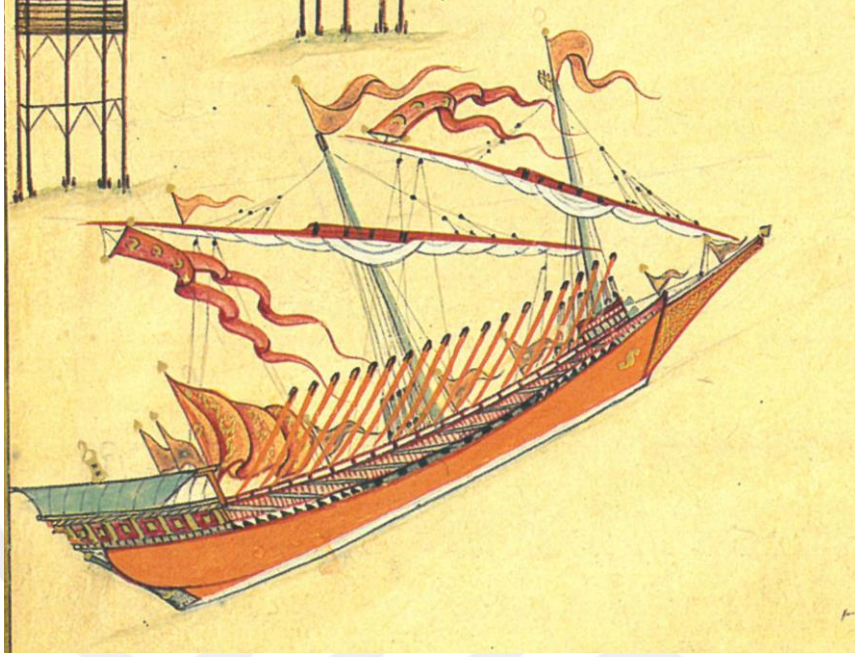
Görseldeki eğlence sahnesi Okmeydanı'nda gerçekleşmektedir. Şenliklerin henüz başlamadığı ve iki cambazın prova yapmakta olduğu görülmektedir.

Resim 37: Surname-i Vehbi, "Kadırga" TSM, A. 3593, s. 10b

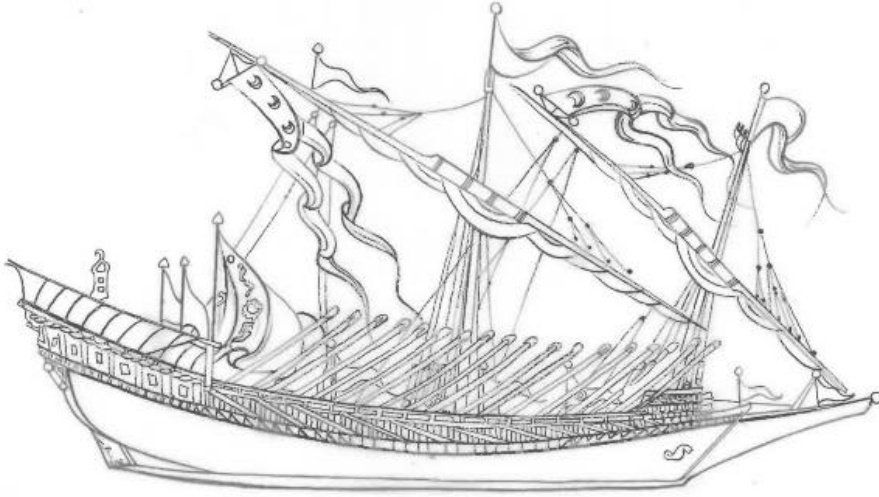
Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 243

Kadırga:

Resim 38: Surname-i Vehbi, "Kadırga detay", TSM, A. 3593, s. 10b

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 196

Çizim 10: Surname-i Vehbi, TSM. A. TSM. A. s.10b numaralı eserde yer alan
Kadırganın detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Görselde yer alan bu kompozisyonda Sultan III. Ahmet'in dört şehzadesinin sünnet şenliklerini anlatan Levni' ye ait "Surname" adlı eserde yer almaktadır. Kompozisyon dikey olarak yerleştirilmiş dikdörtgen bir şemada, kuş bakışı şekilde yukarıdan görülerek çizilmiştir. Gökyüzünün bittiği sınırdaki krem renkle boyanmış toprak zemin tüm kompozisyonu kaplamaktadır. Bu sahne eğlencelerin sergileneceği Okmeydanı'nı göstermektedir. Kompozisyonun en üstünde Okçular Loncası (Okçular Tekkesi) bulunmaktadır. Okçular Loncasının önünde merkezde seyir çadırının bulunduğu, Sultanın gösterileri izlemesi için kubbeli tribünün olduğu ve üç direkli büyük kabul çadırının da olduğu geniş alana kurulmuş saltanat çadırları görülmektedir. Bu saltanat çadırlarının etrafı kumaştan çit ile çevrilmiştir. Çitin hemen yanında sadrazamın misafirleriyle birlikte gösterileri izleyeceği bir çadır görülmektedir. Kompozisyonun ortasında bir tane Kadirga, direklerin arasında halatlarla asılı duran iki tane kalyon maketi ve tekerlekli ev formunda araba durmaktadır. Başlayacak gösterilen için hazırlıkların yapıldığı meydana iki tane cambazda iplerin üzerinde prova yapmaktadır. Kompozisyonun en sağında yer alan direklerin üstlerinde gece gösterilerinde yakılacak olan mahyalar asılmıştır. Kompozisyonun en alt sırasında diğer saray görevlileri için hazırlanmış çadırlar görülmektedir.

Kompozisyonda yer alan kadirga incelendiğinde gemiyi sanatkârın görünüşten çizmiştir. Bize göre görünen yönü geminin sancak tarafıdır. Büyüklüğünden de anlaşılacağı üzere birebir gerçek ölçekli bir kadirga şenlik meydanına getirilmiştir.

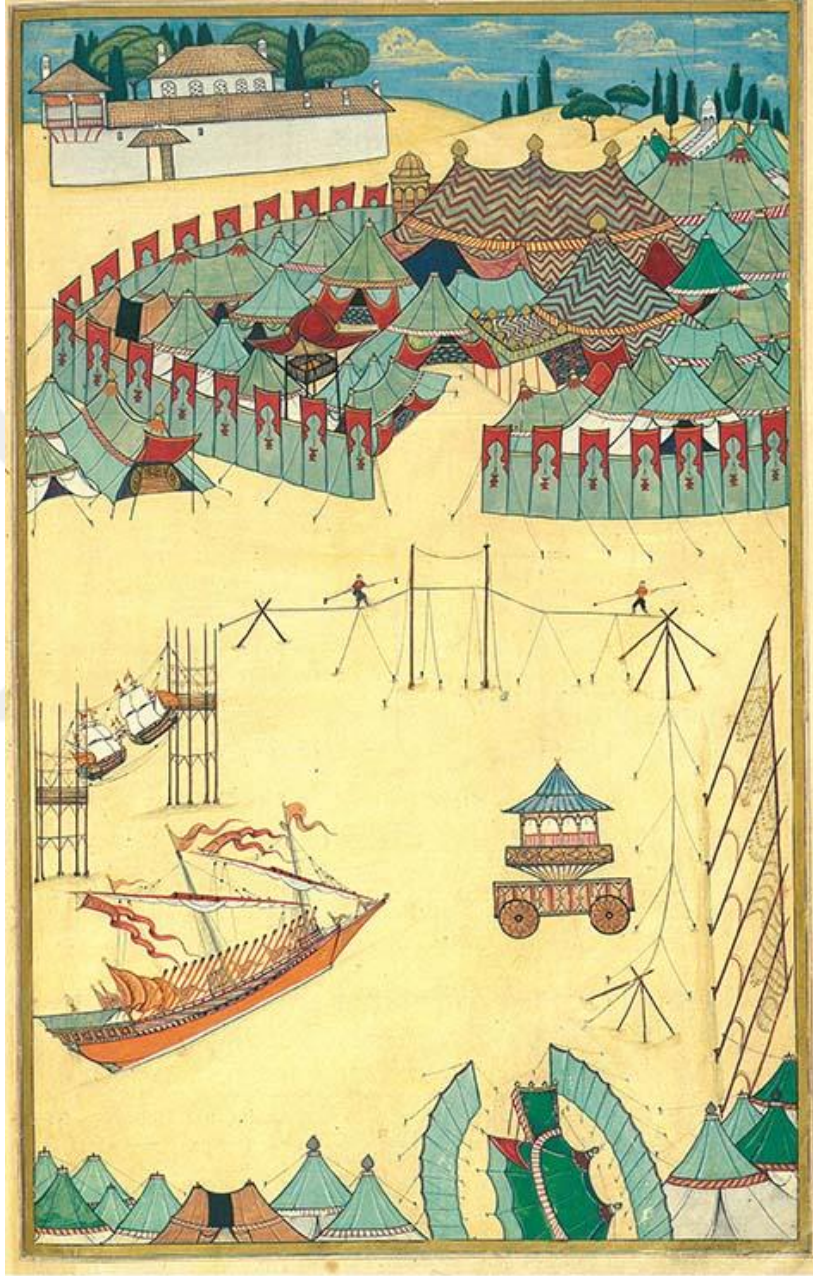
Gemi bordası turuncu, alt kısmı da beyaza boyanmıştır. Geminin zemini düzdür. Gemi bordasının üstünde süslenmiş kısma kuşak denmektedir. Kuşak bölümü gövdedeki en renkli ve süslü alandır. Kuşağın altından itibaren yukarı doğru desenlere bakıldığında; sol taraftan sağa doğru, kışkasarasında yeşil zemin ve siyah çizgilerle kare işleme, önü sıra siyah beyaz üçgen süsleme, kuşağın ortasında yeşil zemin ve üstünde siyah kare formlar ve geminin başkasarasına doğru siyah beyaz üçgen süsleme ile yeşil zemin üstünde siyah konturla çalışılmış kareler görülmektedir. Kuşağın üst tarafında zemin yavruağzı renkle boyanmış üstünde turuncu dikey çizgiler çizilmiştir. Bu turuncu çizgilerin üstünde yatay olarak yeşil çizgiler mevcuttur. En üstünde ise minyatürün zemin rengi görünen oturakların yerleri turuncu kontur renk ile çizilmiştir. On dokuz tane yatay dikdörtgen görülmektedir. Geminin baş üstü kısmında yeşil iki tane top yer almakta üstü de kırmızı,

yeşil ve sarı renklerle boyanmış korumayla kaplıdır. Baş kısmında yani baş kasarasında bulunan tek parça baston yer almaktadır. Turuncu renkle boyanmış üstü de muhtemelen ahşap oyma olup altın varak ile kaplanmıştır. Desenler tam olarak çözilememektedir. Bastonun üstü şerit şeklinde beyaza boyanmıştır. Gemi kıç kasarasının üstündeki süslemelere bakılınca kırmızı zemin üstünde altın varak ile kaplanmış, kare ve dikey çizgisel süslemeler yer almaktadır. Hemen üstünde ise ıskarmoz güvertesi yer almaktadır. İskarmoz güvertesinin üstü yeşil branda ile örtülmüş tepsinde bir tane fener bulunmaktadır. Gemi güvertesinde en arkadan öne kadar flama ve sancaklar görülmektedir. Sol baştan sağa doğru en arkada turuncu renkte iki küçük üçgen flama vardır. Hemen önünde büyük turuncu renkte altın işlemeli desenleri tam çözilemeyen ama bitkisel motiflerle süslendiği anlaşılan bir sancak yer almaktadır. Devamında sıra ile yine turuncu renkli üçgen üç adet flama bulunmakta ve bu flamaların biraz küçüğü iki flama da bastonun üstünde yer almaktadır. Gemi kürekleri ise uçları siyah boyalı olup tamamı turuncu renkle boyanmıştır. On sekiz adet kürek arya edilmiştir. İki adet yeşil direk olan gemide öndeki pruva direği hafif öne eğik durumdadır. Her iki direkte kırmızı serenler mevcut olup yelkenleri açılmamıştır. Hem direklerde hem de serenlerde turuncu renk flamalar dalgalanmaktadır. Bu flamaların dışında serenlerde yer alan uçları çatallı turuncu renk iki tane sancak dalgalanmaktadır. Her iki sancak da hilal desenleri görülmektedir.

Levni'nin bu minyatürün işçiliğine özen gösterdiği görülmektedir. Kadırgaya ve çadırlara ait detayların hemen hepsi özenle çalışılmıştır. Resimsel dokunuşların da olduğu ama klasik minyatür kurallarının dışına çıkmayan bir teknikte Levni kendisiyle birlikte izleyiciye de dönemin tanıklığını yaptırmaktadır. Gökyüzündeki realist işçilik ve ağaçlarda ki uzaklık veren hissi aynı zamanda kompozisyonda yukarıdan aşağıya dizilim ile son derece özgün bir üsluba sahip olduğunu göstermektedir.

NO: 10

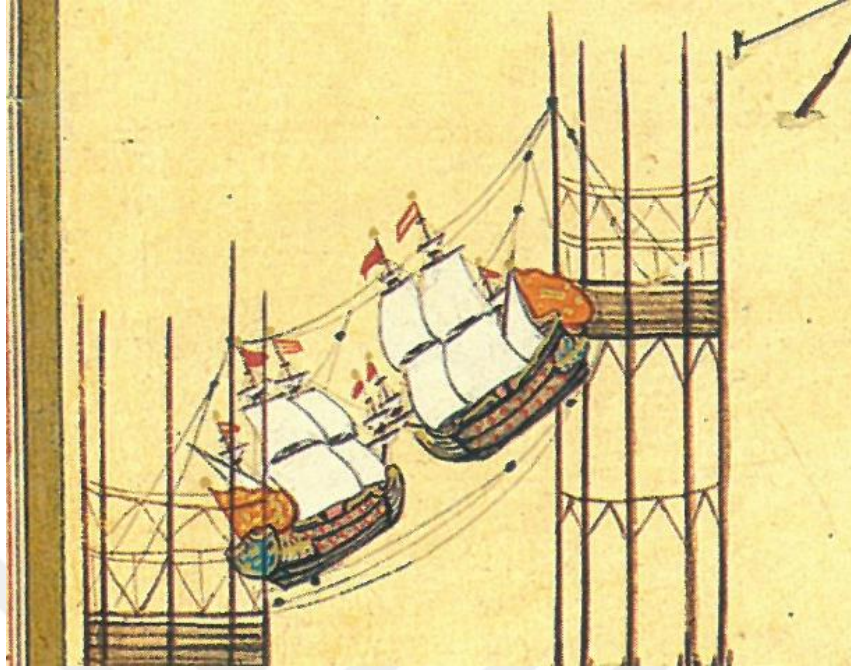
Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı, Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren eserdeki minyatür. Görselde yer alan eğlence Okmeydanı'nda gerçekleşmektedir.

Resim 39: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketleri" TSM, A. 3593, s. 10b

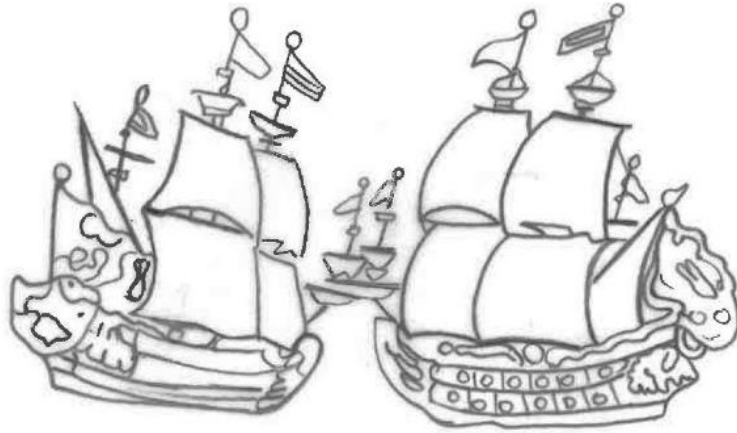
Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 243, Otağ-ı Hümayun Osmanlı Çadırları s. 20

Kalyon maketi:

Resim 40: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketleri detay" TSM, A. 3593, s. 10b

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 243, Otağ-ı Hümayun Osmanlı Çadırları s. 20

Çizim 11: Surname-i Vehbi, TSM. A. 3593, s. 10b numaralı eserde yer alan Kalyon maketlerinin detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Görselde yer alan iki tane gemi maketi Levni'ye aittir. Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet şenliklerinde kullanılan kalyon maketleri iki direk arasında iplerle tutturulduğu görülmektedir. Sağdaki kalyon standart üç direkli iki ambarlı bir geminin maketidir. Beş adet açık halde görünen yelkeni mevcuttur. Direklerin üçünde de dalgalanmakta olan flamaları bulunmaktadır. Sol başta yer alan ilk flamanın rengi kırmızıdır. Ortada yer alan flamanın ortası şerit şeklinde beyaz etrafı da kırmızı renklidir. İki flama da geminin ön tarafına doğru dalgalanmaktadır. En arkada yelkenlerin arasında kalan bayrak ise geminin arkasına doğru dalgalanmakta ve kırmızı renktedir. Üçgen formuna sahip olan flamanın ortasında küçük beyaz bir nokta bulunmaktadır. Önde ve ortada yer alan direklerin üstlerinde bayrakların hemen alt kısmında beyaz renkte çanakları gözükmektedir. En arkada ise ucu oval şekilde olan ve turuncu zemin renginde; içinde sarı renkle süslemelerin yer aldığı, çevresinde de sülyen turuncu renginde kontur çekilmiş bir bayrak bulunmaktadır. Kalyon yan açıdan gösterilmektedir. Gövdesinde kahverengi, sarı, kırmızı ve yeşil renk kullanılmıştır. Bu renkler aşağıdan yukarı bakıldığında en altta kahverengi, hemen üstünde birinci ambarın olduğu yerde sarı bir şerit bulunmakta ve üstünde yan yana sırlanan yedi tane kırmızı nokta görülmektedir. Bu sarı şeridin hemen üstü kahverengi ve bununda üstünde ikinci ambarın olduğu sarı bir şerit daha görülmektedir. Bu şeridin içinde de yedi tane kırmızı nokta bulunmaktadır. Bunun da üstünde kahverengi renk görülmekte, gövdenin en üstünde sarı renkte dönemin barok üslubuna ait olduğu anlaşılan ince uzun bir süsleme bulunmaktadır. Bu süslemenin ortasında da oval formda içi beyaz etrafı pembe renkli süs görülmektedir. Geminin en arkasında deseni çözilemeyen sarı renkte iç kısmı da yeşil renkte bir süsleme bulunmaktadır.

Solda yer alan ikinci kalyon maketine bakıldığında bu gemi de üç direkli iki ambarlı bir kalyondur. Bu kalyon maketinde de görünür halde beş adet açık halde yelken bulunmaktadır. En önde yer alan yelken direğinin üstünde turuncu renkte bir flama öne doğru izleyicinin sağına doğru dalgalanmaktadır. Flamanın bağlı bulunduğu direğin hemen altında kapalı olan bir yelken ve yelkenin altında da çanak görülmektedir. Alt sıradaysa üst üste iki tane büyük boyda yelken vardır. Orta direğe bakılacak olursa ilk flama ile aynı yöne doğru dalgalanmakta olan kırmızı renkte bir flama dalgalanmaktadır. Bu flamanın da altında açılmamış bir yelken ve altında çanak bulunmaktadır. Altında da

iki tane büyük açık halde yelken görülmektedir. Arakada ise küçük boyda olan üçüncü direk bulunmaktadır. Bu direğin de en üstünde diğer flamalarla aynı yöne doğru dalgalanan bir kırmızı renkte bir flama mevcuttur. Hemen altında da açılmamış durumda olan bir yelken ve yelkeninde altında çanak görülebilmektedir. Bu direğin ortasında sol çapraz şekilde duran açık halde bir yelekeni mevcuttur. Direğin de en arkasında ilk kalyon maketiyle aynı renklere sahip desenleri belli olmamakla birlikte daha yoğun olduğu görülen bir bayrak ön tarafa doğru dalgalanmaktadır.

Kalyonun gövdesine bakılacak olursa sağdaki geminin renkleriyle aynı renklere sahiptir. Fakat çizim de küçük bir fark vardır. Bu da geminin en arkası olan kış bölümü doğrudan gösterilmiştir. Bu arka bölümün içi mavi renkle renklendirilmiş, etrafı da sarı barok desenlerle süslenmiştir. Gövdenin işçiliği sağda yer alan gemiden biraz farklılık göstermektedir. Gemi gövdesi aşağıdan yukarı doğru incelendiğinde alt kısmı kahverengi renkle renklendirilmiştir. Bu yerin içinde üst üste sürülmüş birer sarı çizgi görülebilmektedir. Bu kahverengi yerin hemen üstünde kalyonun birinci ambarı yer almaktadır. Sarı renkle gösterilen bu birinci ambarın içinde sayılabilen yedi adet kırmızı nokta alanı süslemek için kullanılmıştır. İlk ambarın bittiği yerin üstünde ince kahverengi bir şerit ve bu kahverengi şeridin üstünde de ikinci ambar bulunmaktadır. Burası da ilk ambarla aynı renk ve işçiliğe sahiptir. Kırmızı noktaların sayısı altı tanedir. Gövdenin en üst güverte kısmında ise kahverengi zemin renginin içinde şerit halinde sarı renkle süsleme bulunmaktadır. Bu şeridin ortasında da yatay dikdörtgen şeklinde içi sarı ve kırmızı renkle renklendirilmiş başka bir süsleme yer almaktadır. İki geminin de ön kısımları aynı şekildedir. Uç kısımları yuvarlak, gövdeyle bütün olarak duran ve gemilerin yükseklikleriyle aynı yüksekliğe sahip yukarı doğru eğimli birer bastonu bulunmaktadır. Bu bastonlar sarı renkle renklendirilmiş, etrafları ve içleri kahverengi çizgiler halinde tahrirlenmiştir.

NO: 11

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren minyatürlü eser. Görselde eğlence Okmeydanı'nda gerçekleşmektedir.

Resim 41: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketler" TSM, A. 3593, s. 34a

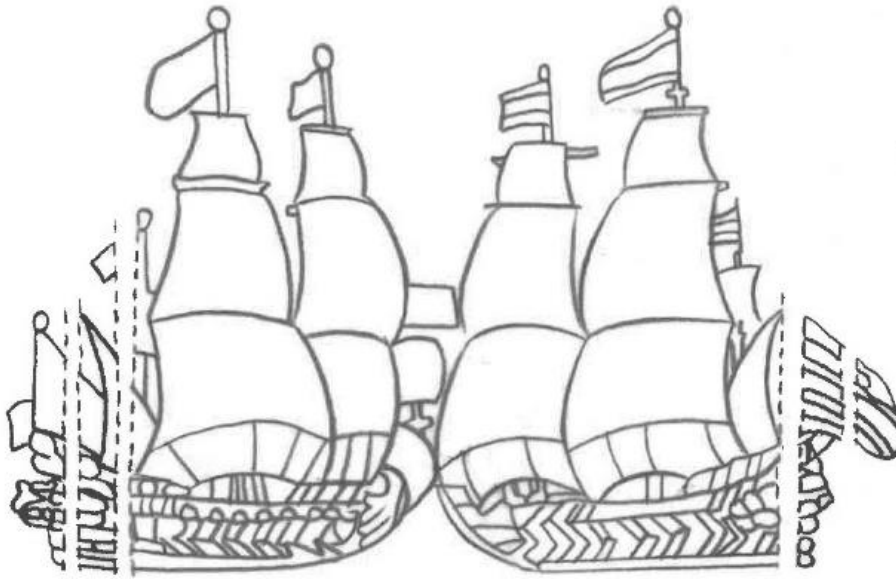
Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 218

Kalyon maketleri:

Resim 42: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketleri detay" TSM, A. 3593, s. 34a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü

Çizim 12: Surname-i Vehbi, TSM. A. 3593, s.34a numaralı eserde yer alan Kalyon maketlerinin detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Surname'de yer alan bu minyatür dikey dikdörtgen form içerisinde yukarıdan aşağı doğru bir dizilimle resmedilmiştir. Kompozisyon bir gece sahnesidir, gökyüzü siyaha boyanmış sarı yıldızlarla bezenmiştir. Gökyüzünün bittiği sınırdaki kompozisyonun tamamını kaplayan mavi renkte toprak zeminin görülmektedir. Kompozisyonun sağ üst tarafında tulumbacılar içleri su dolu derilerle birbirlerine ıslatıp şamata yapmakta ve gösteriyi izleyen gelen halkı eğlendirmektedirler. Tulumbacıların alt sırasında ortada kırmızı kaftanı ile Bostancıbaşı durmaktadır. Bostancıbaşı'nın arkasında bir grup bostancı ve yeniçerilerin kontrolündeki halk, içinde havai fişeklerin patladığı dört kollu şamdan, havai fişeklerin olduğu dönen çarkıfelek ve yine içinde fişeklerin patlatıldığı şişelerin gösterilerini izlemektedir. Kompozisyonun sağ alt tarafında şişedeki fişeği ateşleyen bir tane figür görülmektedir.

Kompozisyonadaki gemi görseli incelendiğinde üç direkli, on sekiz adet yelkenli, iki ambarlı, kalyondur. Her iki gemi birbirinin ikizi olarak çizilmiştir. Aralarındaki tek fark, üstlerinde yer alan bayrakların desenleri ve sağdaki kalyonda toplam, sekiz yelken bulunurken, solda yer alan kalyonda on adet yelken bulunmasıdır. Her iki kalyonda da halat görülememektedir. Bu küçük farklar dışında gövde yapıları, kullanılan renkler, toplar ve top kapaklarının renkleri aynıdır. Bu nedenle sağda yer alan kalyonun analizi yazılmıştır.

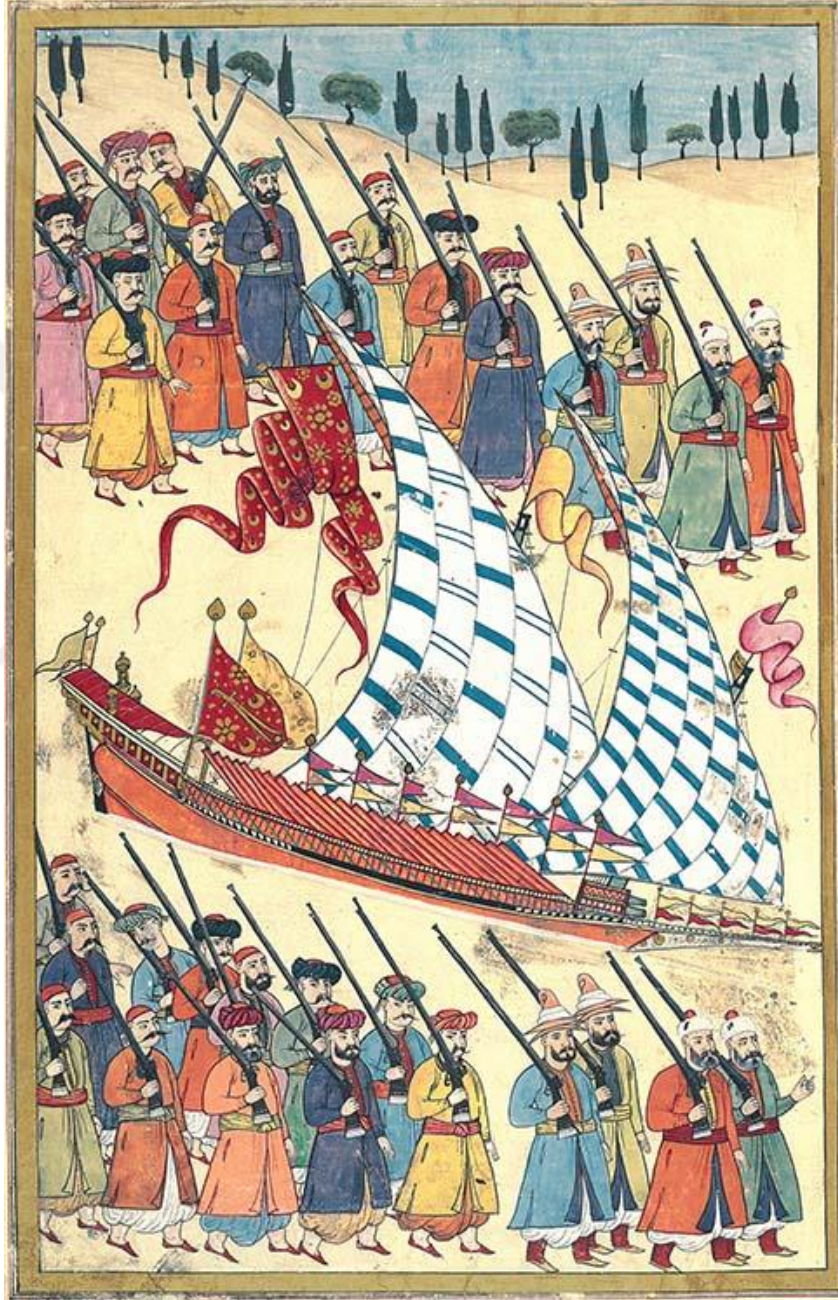
Sağda yer alan kalyonun üstünde üç tane direk, önde ve ortada yer alan direklerin alt sıralarında dikdörtgen formda beyaz büyük yelken bulunmaktadır. Bu yelkenlerin hemen üstlerinde de aynı formda orta boyda iki yelken ile en üstte kare formda iki küçük yelken daha yer almaktadır. Her iki direğin de üstünde sol tarafa doğru dönük sarı, kırmızı ve mavi renklerle renklendirilmiş iki tane bayrak görülmektedir. Aynı renklerde bir bayrak arkada yer alan ve yelkenlerin arkasında kalan direğin üstünde de bulunmaktadır. Bu arkada yer alan direğin üstünde üçgen formda bir yelken ve üstünde küçük kare formda bir yelken vardır. Kalyonun gövdesinde bordo zemin rengi görülmektedir. Güvertesine bakıldığında ön güvertede mavi noktalarla üç adet top, arka güvertesinin üstünde dört adet toplam yedi adet top ile bu topların hemen alt sırasında da aynı mavi noktalarla on tane top yerleştirilmiştir. Kalyonun gövdesinin orta sırasında üstlerinde altı tane turuncu kapaklı yedi adet mavi renkte resmedilmiş top bulunmaktadır. Bu topların arkasında kapakları olmayan iki top daha görülmektedir. Kalyonun gövdesinin altına beyaz renkte

bir şerit çizilmiştir. Kalyonun ön tarafında açık yeşil renkte gövde kalınlığı ile başlayan ve ucu yukarı kıvrılan bir baston bulunmaktadır. Kalyonun kış tarafında açık mavi zemin renkte boyanmış sekiz tane beyaz nokta çizilmiştir. Arka güvertenin üstünde de sarı zemin renginde ortasında açık mavi şerit olan üst ve altta ikişer kırmızı renkte çizginin olduğu bir bayrak sağ tarafa doğru dönük şekilde durmaktadır. Benzer bayraklar soldaki gemide sarı renkte boyanmıştır.

NO: 12

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren minyatürlü eser. Görseldeki eğlence sahnesi Okmeydanı'nda gerçekleşmektedir. Tersane neferleri savaş gösterisi yapacak oldukları kadirga ile görülmektedir.

Resim 43: Surname-i Vehbi, "Kadirga" TSM, A. 3593, s. 45a

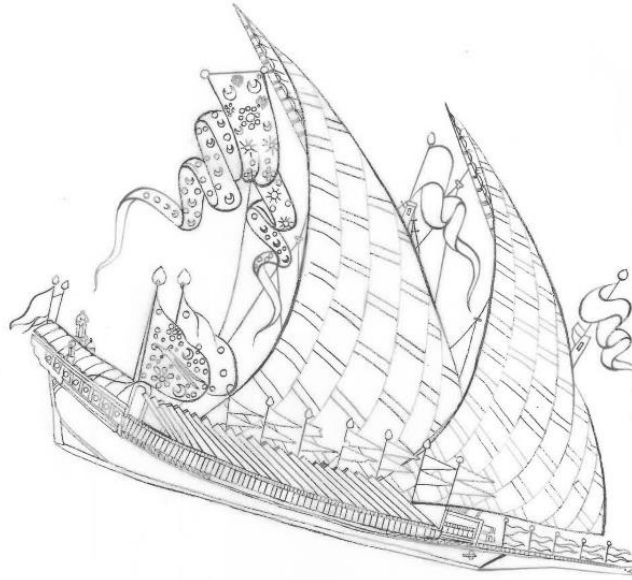
Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 206

Kadırga (Baştarda):

Resim 44: Surname-i Vehbi, "Kadırga detay" TSM, A. 3593, s.45a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 206

Çizim 13: Surname-i Vehbi, TSM. A. 3593, s.45a numaralı eserde yer alan Kadırganın detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Levni'ye ait bu kompozisyon ve gemi minyatürü de Surnâme-i Vehbi adlı eserdendir. Bu minyatür kompozisyonu da dikey şekilde yerleştirilmiş dikdörtgen bir form içinde yukarıdan aşağıya doğru resmedilmiştir. En üstte bulutsuz açık mavi bir gökyüzü görülmektedir. Toprak zemin açık krem renkle boyanmıştır. Minyatürün sağ tarafta yer alan ilk nüshasında Sultan III. Ahmet kubbeli bir tribünde şenlikleri izlemektedir. İncelmesi yapılan bu ikinci sayfada yer alan gösteride tersane neferlerince Okmeydanı'na getirilen kadirga gösteriler başlayınca top atışları başlatılır ve bir savaş oyunu sergilenir. Gösterilerin sonunda kadirga geri çekilir ve onun içi ayrılan bir yere demirler.

Kompozisyondaki kadirga incelendiğinde silahlı figürlerin arasında görülen kadirganın bordasının turuncu renkle alt kısmı ise şerit şeklinde beyaza boyandığı görülmektedir. Bordanın üst kısmı yani kuşak da denen yer kadirgalarda görülen genel süslemelerle aynıdır. Gövdenin orta kısmında yer alan süslemelerde ortası siyah şerittir. Şeridin sağ ve sol uçlarında ise siyah beyaz üçgen desenler görülmektedir. Bu süslemenin hemen üstünde sülyen (turuncu) zemin rengi sürülmüş üstüne de aynı rengin koyusuyla dikey çizgiler çizilmiştir. Bu çizgilerin üstünde de yeşil renkte sola eğimli çizgiler ile süsleme yapılmıştır. En üstteki sarı şeritte ise siyah renkte kareler çizilmiştir. Gemi ön kasarasına bağlı baston açık mavi renge boyanmış altın kullanılarak bitkisel motiflerle süslenmiştir. Fakat süslemeler net görülememektedir. Gemi baş figürü tam olarak ne olduğu anlaşılamamakla beraber yılanbaşını andırmaktadır. Bastonun üstünde sarı ve kırmızı renklerden oluşan toplam on adet flama bulunmaktadır. Flamaların hemen arkasında yani gemi baş üstünde iki adet yeşil renk top yer almaktadır. Bu ayrıntılarla birlikte, üstünde çizgi ve dairelerle süslenmiş renkli bir muhafazanın bulunduğu da görülmektedir.

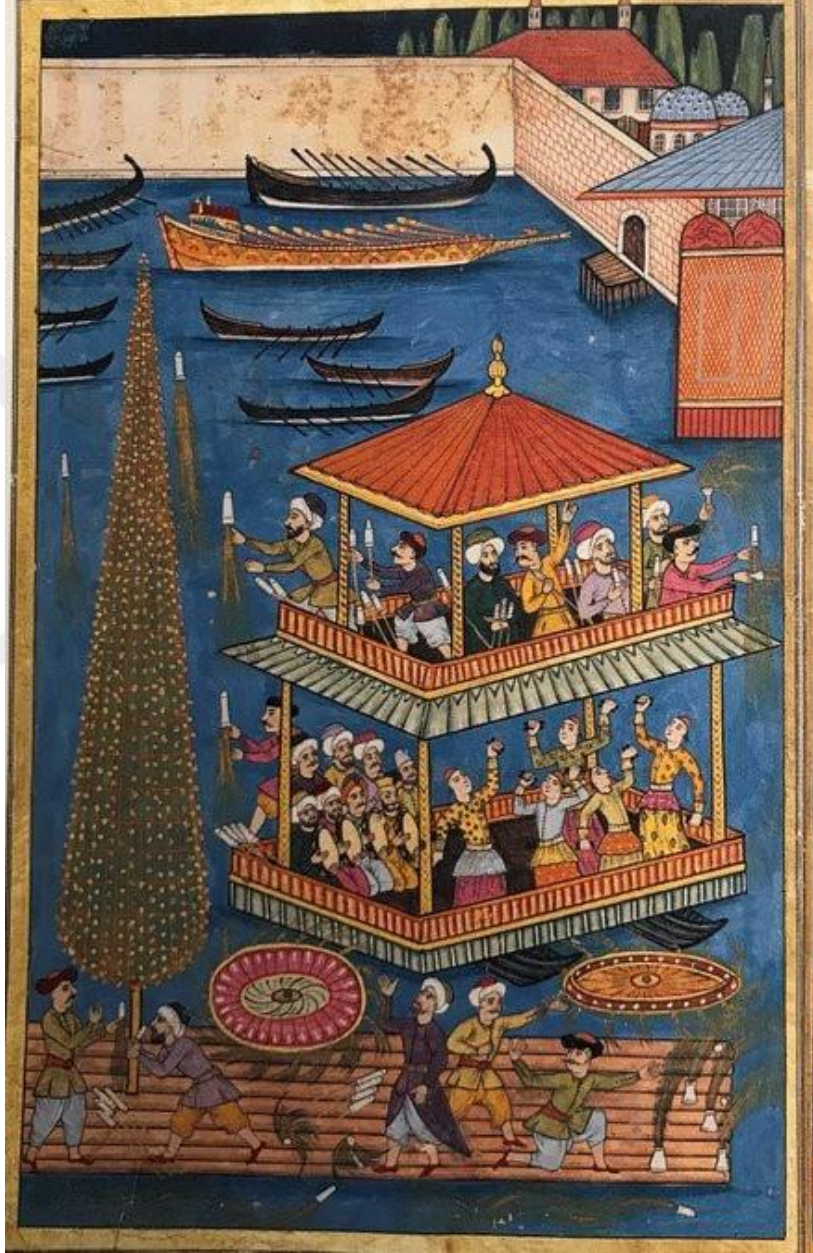
Kadirgada yirmi üç adet turuncu renkte kürek mevcuttur. Bu kürekler baştardanın izleyiciye dönük olan iskelesi yönündedir. Küreklerin arkasında güvertede olduğu anlaşılan sarı ve pembe renkli yedi sıra halinde toplam on dört adet flama vardır. Her flama altlı üstlü ikişer tane olarak bir direkte yerleştirilmişlerdir. Bu bayrak direklerinin üstünde de alemler bulunmaktadır. Kadirganın güvertesinin bitiminde ıskarmoz güvertesinin hemen önünde biri sarı diğeri kırmızı iki adet büyük sancak yerleştirildiği görülmektedir. Öndeki kırmızı sancakta Hz. Ali'nin kılıcı olan Zülfikar'ın yer aldığı ve Zülfikar'ın çevre süslemesi altın renkli hilal ve çiçek motiflerinden oluşmaktadır. Hemen arkada yer alan sarı sancakta da altın renkli çiçek motifleri görülmektedir.

Levni bu kompozisyonunda sadece askerlerin ve eğlence yerine götürülen kadirgayı ön planda göstermiştir. Son derece renkli ve sade bir kompozisyon olan minyatürde sarı, kırmızı, turuncu, pembe, açık ve koyu mavi, koyu yeşil, açık yeşil, siyah ve kırmızı renkler kullanmıştır.

NO: 13

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren minyatürlü eser. Görseldeki eğlence sahnesi haliçte bulunan Aynalı Kavak kasrı (Tersane Kasrı'nda) gerçekleşmektedir. Haliçte gece eğlencelerinden olan bu sahnede topçu birliklerinin havai fişek gösterileri görülmektedir.

Resim 45: Surname-i Vehbi, "Saltanat kayığı ve Kancabaş" TSM, A. 3593, s.56a

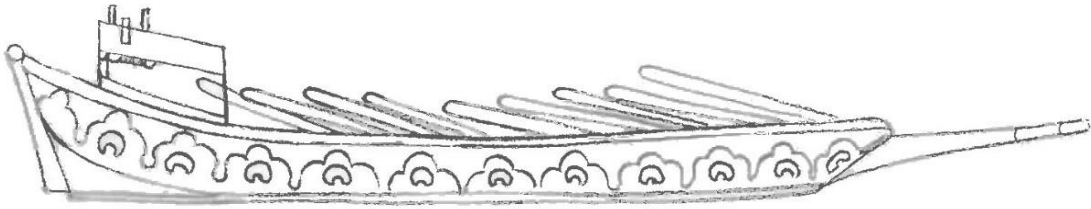
Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.196

Saltanat Kayığı ve Kanca Baş

Resim 46: Surname-i Vehbi, "Saltanat Kayığı ve Kancabaş detay" TSM, A. 3593, s. 56a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 196

Çizim 14: Surname-i Vehbi T.S.M. A. 3593, s.56a numaralı eserde yer alan Kadırganın detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Sultan III. Ahmet'in şehzadeleri için düzenlediği sünnet düğününden bir sahnede Levni'ye ait olan bu minyatür kompozisyonu dikey dikdörtgen form içinde yukarıdan aşağı doğru yerleştirilmiştir. Gece eğlencelerine örnek olan bu eserde şenlikler haliç de gerçekleşmektedir.

İki sayfadan oluşan görsel minyatürün ilk sayfasında Sultan üçüncü Ahmet Aynalı Kavak kasrının yanında bulunan, Tersane kasrında şenlikleri izlemektedir. Minyatür incelemesini yaptığımız bu sayfa solda yer alan ikinci nüshadadır. Sayfanın sağ üst tarafında Tersane kasrının çatısı turuncu renk tırabzanları ile binanın duvarları görülmektedir. Görseldeki minyatür haliçteki gece şenliklerindendir. Kompozisyonun en altında salların üzerinde havai fişekleri gökyüzüne atan topçular ve tersane bölüğü görülmektedir. Topçu birliklerinin yanında ışıklarla renklendirilmiş büyük bir ağaç ve yanlarında havai fişekleri yanan çemberler görülmektedir. Kompozisyonun ortasında iki tane sandalın üzerine yerleştirilmiş iki katlı bir platformda müzisyenler müzik çalmakta ve çengiller müzik eşliğinde oynamaktadırlar. Platformun üst katında da ise topçu ve tersane bölükleri ellerindeki havai şifreleri ateşleyip gökyüzüne bırakmaktadırlar.

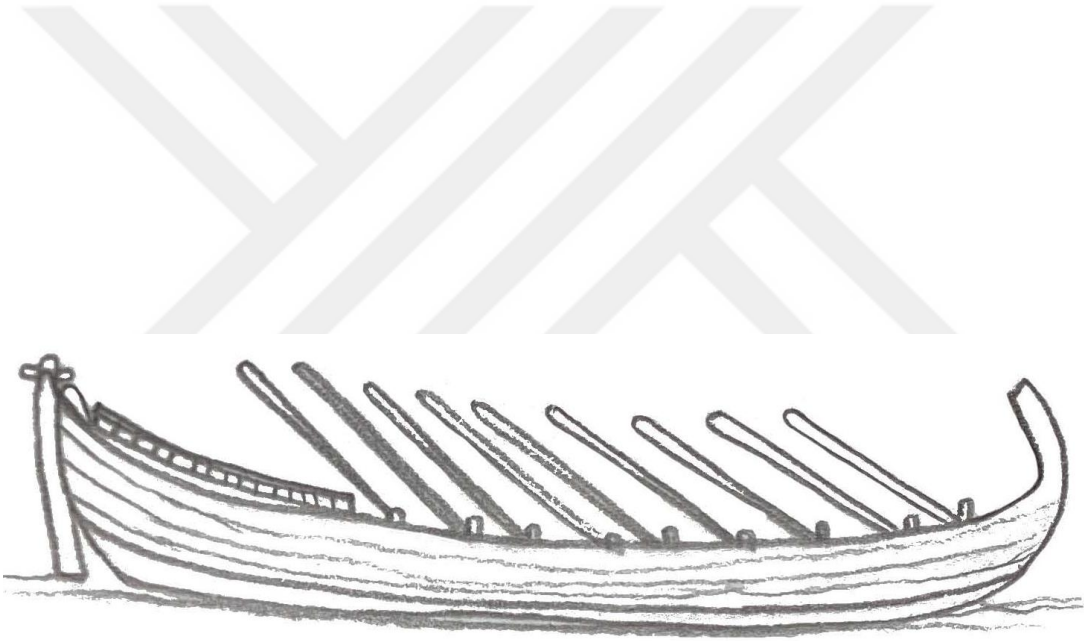
Minyatürün üst tarafında denizde sarı renkte bir saltanat kayığı görülmektedir. Bu saltanat kayığı açık turuncu renktedir. Gövdesi ve küreklerinde süslemeler dikkati çekmektedir. Saltanat kayığının görünen tarafında dokuz adet kürek bulunmaktadır. Geminin ön tarafında yer alan bastonun ucunda bir tane kuş görülmektedir. Geminin gövdesi açık turuncu renkle boyanmış dendan adı verilen süslemeler bulunmaktadır ve bu dendanların ortalarında hilal süslemeleri görülmektedir. Aynı zamanda dendanların dışında kalan kısımlar koyu renkle boyanmış; desen ön plana alınmıştır. Gövdenin en üstünde kuşak kısmında yuvarlak formda süsleme yer almaktadır. Bu yuvarlak süslemeler gövdenin arkasındaki kış bölgesinde beyaz renkle boyanmıştır. Kaptan köşkünün üst kısmı üst kısmı bordo renkli branda ile örtülmüştür ve hemen alt kısmında da saçaklarla süslenmiştir. Kadırgaların kaptan köşklerinin üst kısmında üç adet fener bulunmaktadır.

Kancabaş: Detay

Resim 47: Surname-i Vehbi, "Kancabaş detay" TSM, A. 3593, s. 56a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.196

Çizim 15: Surname-i Vehbi, TSM, A. 3593, s.56a numaralı eserde yer alan Kancabaşın detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

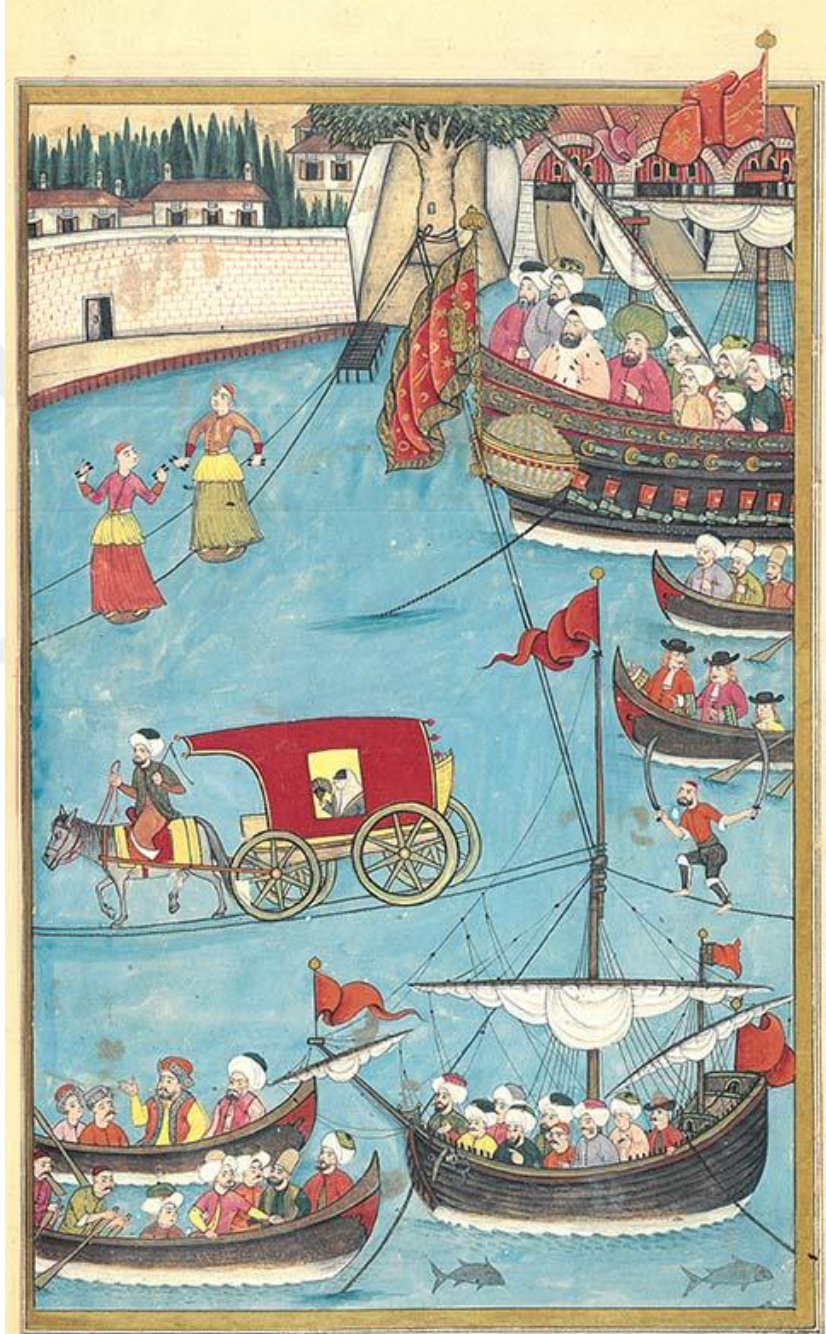
Sultan III. Ahmet'in şehzadeleri için düzenlediği sünnet düğününden bir sahnede Levni'ye ait olan bu minyatür kompozisyonu dikey dikdörtgen form içinde yukarıdan aşağı doğru yerleştirilmiştir. Gece eğlencelerine örnek olan bu eserde şenlikler haliç de gerçekleşmektedir.

İki sayfadan oluşan görsel minyatürün ilk sayfasında Sultan üçüncü Ahmet Aynalı Kavak kasrının yanında bulunan, Tersane kasrında şenlikleri izlemektedir. Minyatür incelemesini yaptığımız bu sayfa solda yer alan ikinci nüshadadır. Sayfanın sağ üst tarafında Tersane kasrının çatısı turuncu renk tırabzanları ile binanın duvarları görülmektedir. Görseldeki minyatür haliçteki gece şenliklerindendir. Kompozisyonun en altında sallların üzerinde havai fişekleri gökyüzüne atan topçular ve tersane bölüğü görülmektedir. Topçu birliklerinin yanında ışıklarla renklendirilmiş büyük bir ağaç ve yanlarında havai fişekleri yanan çemberler görülmektedir. Kompozisyonun ortasında iki tane sandalın üzerine yerleştirilmiş iki katlı bir platformda müzisyenler müzik çalmakta ve çengiler müzik eşliğinde oynamaktadırlar. Platformun üst katında da ise topçu ve tersane bölükleri ellerindeki havai şifreleri ateşleyip gökyüzüne bırakmaktadırlar.

Minyatürün üst tarafında denizde sarı renkte bir saltanat kayığının hemen üstünde bir Kancabaş görülmektedir.

NO: 14

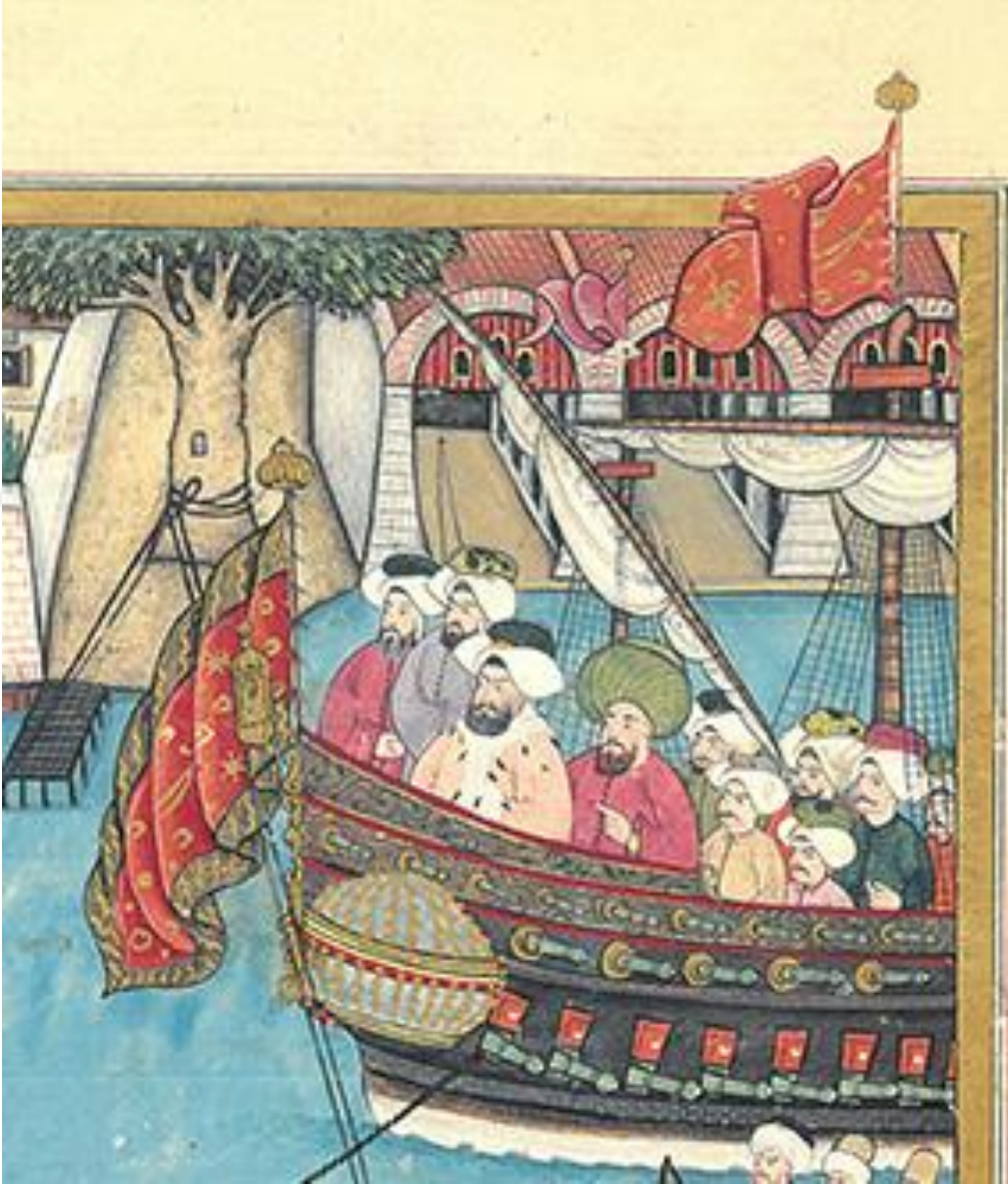
Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname adlı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren minyatürlü eser. Görseldeki eğlence sahnesi Haliçte yer alan Aynalı Kavak Kasrı'nda (Tersane Kasrı) gerçekleşmektedir. Kalyonda Köçeklerin ve akrobatların gösterilerini izleyen kişi Sadrazam İbrahim Paşadır.

Resim 48: Surname- i Vehbi, "Kalyon" TSM, A. 3593, s. 92b

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.169

Kalyon: detay

Resim 49: Surname-i Vehbi, "Kalyon detay" TSM, A. 3593, s. 92b

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı şenliğinin Öyküsü, s.169

Çizim 16: Surname-i Vehbi T.S.M. A. s.92b numaralı eserde yer alan Kalyonun detay çizimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı eserde yer alan bu görselde Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğünü görülmektedir. Şenlikler Okmeydanı ve Haliç'te yer alan Aynalı Kavak Kasrı'nın önünde gerçekleşmektedir. Levni Surname'de bu Haliç sahnesini iki nüsha olarak çizmiştir. Gösteriler sağ sayfada başlar ve görsel sol sayfada devam eder. Bu görsel minyatürün ilk sayfası olan ilk nüshasıdır.

Sultan üçüncü Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğünündeki eğlencelerin en görkemlisi Haliç'te gerçekleşmiştir. Haliç'teki Aynalı Kavak Kasrı'nın önünde demirlemiş olan Kaptan-ı Derya'ya ait bir kalyonda sadrazam mahiyeti ile birlikte şenlikleri seyretmektedir. Bu minyatür sahnelerinde yer alan yüksek direkli kalyonların arasına gerilmiş büyük halatların üzerlerinde bir çift çengi ayaklarının altındaki disklerin üzerinde oynamaktadır. Çengilerin altında, içinde bir kadının oturduğu ve bir seyisin çektiği at arabası iplerin üzerinde yürütülmektedir. At arabasının hemen arkasında bulunan bir cambaz da elindeki kılıçlarla gösteri yapmaktadır. Kompozisyonun altında ve sağ tarafında yer alan sandalların içerisinde saray görevlileri ve yabancı elçiler gösteriyi seyretmektedirler.

Sadrazamın içinde bulunduğu kalyon detaylı bir şekilde incelendiğinde; üç direkli, yelkenli sınıfına giren bir kalyon olduğu anlaşılmaktadır. Minyatürde gemi kış tarafından bir kısmı gösterilmiştir. Topların diziliminden de görüldüğü şekilde iki ambarlı bir kalyondur. Ana gövdesi koyu gri renkle boyanmış olan kalyonun şenlikler nedeniyle olabildiğince süslendiği görülmektedir. Geminin ana direği ile arka direği görülmektedir. Padişah geminin kış tarafında eğlenceleri seyretmektedir. Kalyonun ana direğinin üstünde seren direği bulunmakta ve bu seren direğinin üzerinde de yelkenler toplanmış bir şekilde görülmektedir. Ana direğin üstünde sülyen renkli bir bayrak sola doğru dalgalanmaktadır. Bayrağın üstünde sarı renkle veya altın ile yapılmış küçük hilaller ile Hz. Ali'nin kılıcı zülfükâr kılıcı işlemesi görülmektedir. Geminin kış tarafında bulunan padişahın hemen arkasında duran küçük direğin üstünde de sağ çapraz açıda duran bir seren direği ve bunun üzerinde de yine toplanmış bir yelken görülmektedir. Bu diğerin üzerinde de pembe renk bir bayrak sola doğru dalgalanmaktadır. Her iki direğin üzerinde de tırmanma halatları bulunmaktadır. Padişahın hemen ön tarafında ortası kırmızı renkte bir bayrak sola doğru dalgalanmaktadır. Bu bayrağın ortası kırmızı renkte çevresi de gri renkle çevrelenmiştir. Kırmızı kısımda küçük hilaller ve yıldızlar ile süslenen bayrağın

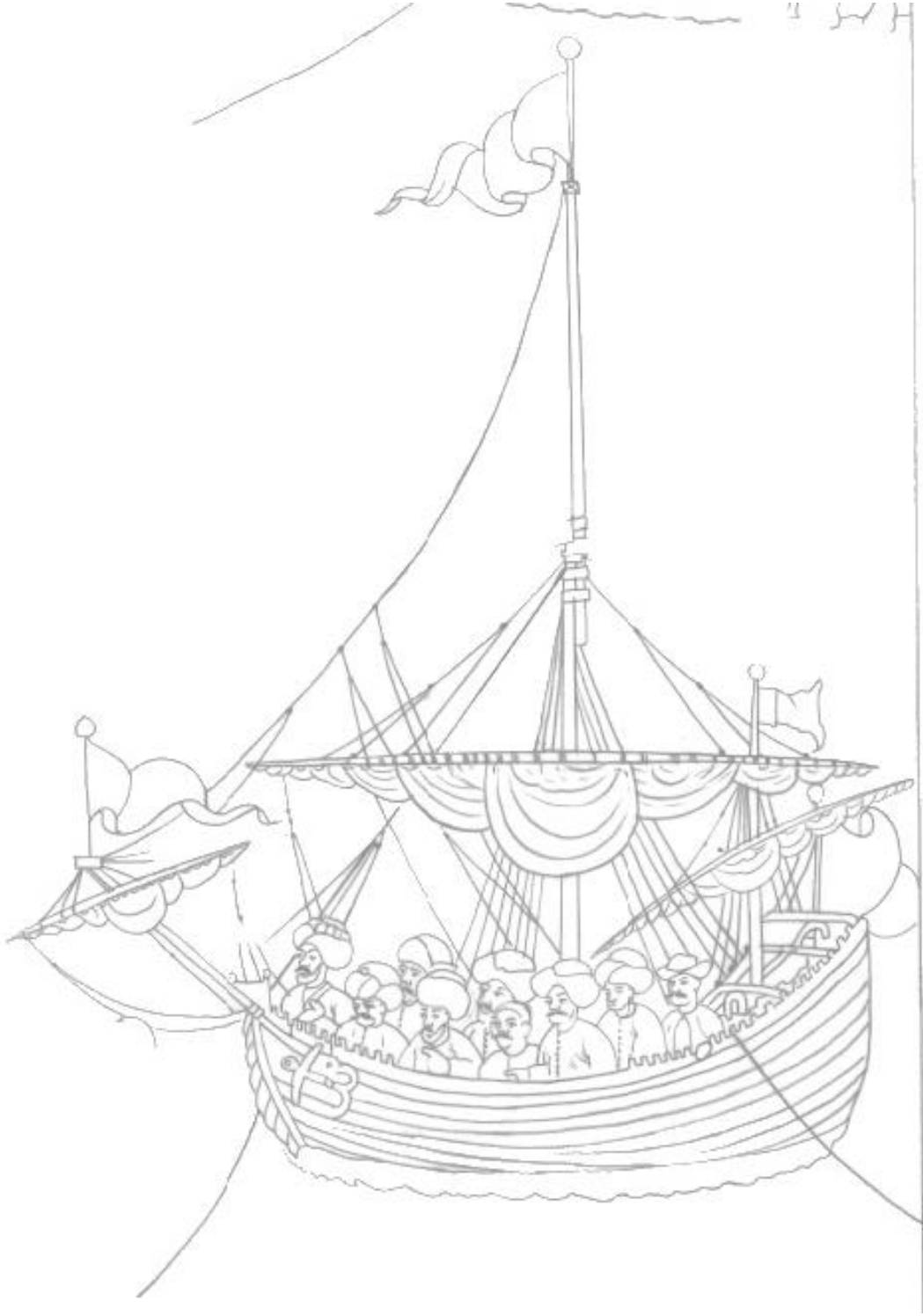
ortasında Zülfükâr kılıcı işlemesi görülmektedir. Bayrağın gri şeritlerinin içinde de zig zag çizilmiş bir işleme görülmektedir. Bayrağın bulunduğu yerde bir tane de altın ile renklendirilmiş fener bulunduğu görülmektedir. Geminin bütününe bakıldığı zaman padişahın bulunduğu yerin hemen alt sırasında kırmızı ve sarı çiziler ile gemi gövdesi boyanmıştır. Bu kırmızıçizginin hemen alt sırasındaki alanda barok tarzı süslemelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu süslenmiş bölümün hemen altında dokuz tane tane küçük ölçekli top sağ tarafa doğru dönük olarak çizilmiştir. Bu topların hemen altında geminin kık bölümünde büyük oval ve süslü bir yuvarlak obje görülmektedir. Zemini açık mavi renkli olan bu yuvarlak objenin üstünde de altın ile oval formda on tane çizgi çizilmiştir. Oval formun hemen ortasında da kırmızı ve altınla çizgi çizilmiştir. Bu oval formun hemen yanında beş tane büyük top sağ tarafa dönük bir şekilde durmaktadır. Bu topların altında da aynı ölçekte yedi tane sağ yöne doğru dönük bir şekilde durmaktadır ve kapakları açık bir şekilde görülmektedir. Topların kapakları da turuncu renkle boyanmıştır. Toplar açık yeşil ile renklendirilmiş üst sırada yer alan küçük ve orta ölçekli topların hemen diplerinde de altınla boyanmış yuvarlak şekillerin yer aldığı görülmektedir. Kalyonun tabanı ise beyaz renktedir.

Kalyon: Detay

Resim 50: Surname-i Vehbi, "Kalyon detay" TSM, A. 3593, s. 92b

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.169

Çizim 17: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.92b numaralı eserde yer alan Kalyonun detay çizimi.

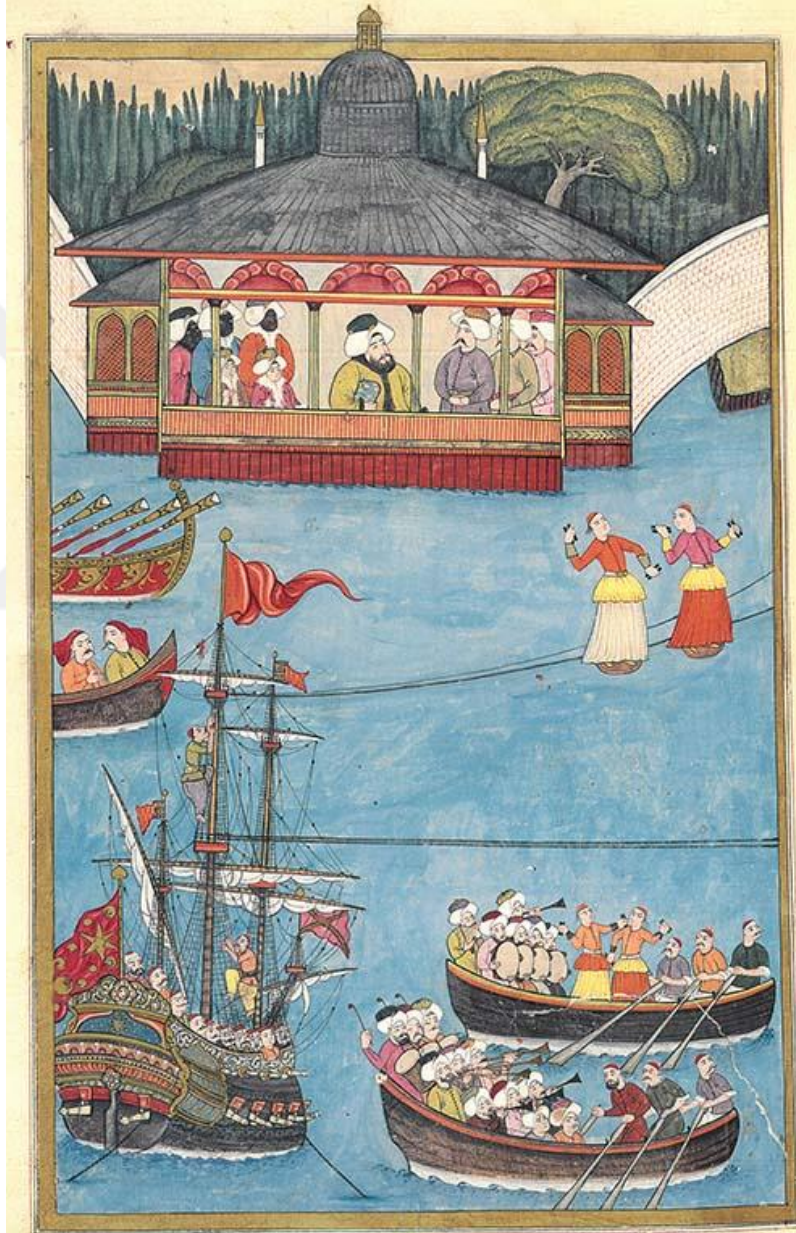
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Görselde yer alan gemi; iki direkli yelkenli sınıfına giren bir kalyondur. Gemi incelendiğinde, ortasında büyük boyda bir ana direğin bulunduğu görülmektedir. Bu direğin en üstünde kırmızı renkte bir bayrak sol tarafa doğru dalgalanmaktadır. Ana direğin üstündeki seren direği ve seren direğinin üzerine de katlanmış bir şekilde görünen beyaz yelken bulunmaktadır. Arkada yer alan küçük direğin tepesinde dikdörtgen formda kırmızı bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır ve yine bu küçük direğin üzerinde küçük bir seren direği ile bu seren direğinin üzerinde katlanmış yelken görünmektedir. Geminin burnunda da ucu yukarı kalkık bir baston ve bastonun üzerinde de küçük bir seren direği yer almıştır. Bu seren direğindeki yelken de katlanmış bir şekilde durmaktadır. Bastonun hemen ucunda ucu sivri biten üçgen formda kırmızı bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Geminin kıç tarafına bakıldığında orada da bir bayrak sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Gemideki bayraklar arasında sadece ana direkte yer alan bayrak sol tarafa dalgalanmaktayken diğer bayraklar sağ tarafa doğru dalgalanmaktadır. Gemi direklerinin arasında toplam kırk iki adet halat görülmektedir. Geminin ana gövdesi siyah renkle boyanmıştır gövde yapısındaki ahşap işçiliği net olarak gösterilmiştir. Geminin uç kısmında da çapası görülmektedir. Geminin içerisinde dokuz tane figür şenlikleri izlemektedir. Bu geminin üstündeki bazı halatlar diğer gemilere bağlanmıştır ve cambazlar bu halatların üzerinde gösterilerini yapmaktadırlar. Geminin tepesinde yer alan halatın üstünde her iki elinde kılıç tutan bir cambaz gösteri yapmaktadır. Cambazın karşı tarafında gemi direğine bağlı çift halatın üstünde ise içinde bir kadının bulunduğu bir at arabasının arabacısının nezaretinde, halatların üstünde sol tarafa doğru sürüldüğü görülmektedir.

NO: 15

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren minyatürlü eser. Görseldeki eğlence sahnesi Haliçte yer alan Aynalı Kavak Kasrında (Tersane Kasrı) gerçekleşmektedir. Sultan III. Ahmet iki şehzadesi ile gösterileri izlemektedir. Şenliklerde sazendelerin müzikleri eşliğinde çengiler oynamakta ve akrobatlarda kalyonun halatlarına tırmanmaktadır.

Resim 51: Surname- i Vehbi, "Kalyon" TSM, A. 3593, s. 93a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.168

Kalyon: Detay

Resim 52: Surname-i Vehbi, "Kalyon detay" TSM, A. 3593, s.93a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.168

Çizim 18: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, s.93a numaralı eserde yer alan Kalyonun detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Levni'nin Surnâme-i Vehbi'sinde yer alan bu minyatür dikey dikdörtgen form içerisinde yukarıdan aşağı bir dizilim ile çalışılmıştır. Kompozisyonda gökyüzü çok az gösterilmiştir ve sarı renkte boyanmıştır. Gökyüzünün hemen altında çok sık ağaçlı bir manzara görülmektedir. Ağaçların hemen altında kompozisyonun tam orta ve üst sınırında konumlandırılmış olan Haliç'teki Aynalı Kavak Kasrı bulunmaktadır.

Kompozisyonun tam ortasında ve üst tarafta yer alan Aynalıkavak Kasrı'nda Sultan III. Ahmet ve arkasında şehzadesi oturmaktadırlar. Şehzadelerin arkalarında ve padişahın yanında saray görevlileri durmaktadırlar. Kompozisyonun ortasında kalyonun direklerine bağlanmış halatların üzerinde iki tane çengi altlarındaki levhaların üzerinde dans etmektedirler. Halatların bağlandığı kalyonun içerisinde figürlerin halatlara tırmanan cambazları izledikleri görülmektedir. Kalyonun hemen sağ tarafında iki tane sandal yer almakta, sandallarda müzisyenler müzik çalmakta, çengilerde müzik eşliğinde oynamakta ve seyirciler cambazların gösterilerini müzik eşliğinde seyretmektedirler.

Kompozisyonun sol alt tarafında konumlandırılan kalyon yelkenli sınıfına giren üç direkli, iki ambarlı bir gemidir. Bu minyatürde gemi sünnet şenlikleri için hazırlanmış ve gösteri için Haliç'e getirilerek demirlenmiştir. Gemi güvertesi ve halatların üstünde cambazlar görülmektedir.

Bu kalyonu Levni kış tabir edilen arkadan ve sancak yönünden resmetmiştir. Gemi bordası siyah renge boyanmıştır ve geminin arka kısmının da süslü olduğu dikkati çekmektedir. Osmanlı'da bu renklendirilmiş bölüme bahçe adı da verilirdi. Bordanın üst kuşak kısmında zemini açık yeşil renkle boyanmış üstü de süslenmiştir. Motifler çok net değildir; ancak helezonlardan anlaşılacağı üzere bitkisel motifler kullanılmıştır.

Kalyonun okuyucunun bakış açısına göre sancak tarafının alt sırasında beş adet top mevcuttur. Üst tarafında kuşak süslemesinin hemen altında alttakilere kıyasla daha küçük boyda dört adet top vardır. Gemi kış bölümünde de yoğun süslemeler dikkati çekmektedir. Altta iki adet top, hemen üstünde kırmızı bir kuşak bulunmaktadır. Kuşakta aşağıdan yukarı doğru üst üste devam eden yeşil, sarı, sülyen turuncu, sarı, yeşil ve nohudi renklerle bezendiği görülmektedir. Bu renk dizilimini takip eden pembe bir zemin rengi vardır. Bu rengin üstünde de pembe yarım daireler ve beyaz noktalarla süsleme yapılmıştır. Dümen siyah renktedir. Hemen baş kısmında da çiçek formunda renkli bir süs bulunmaktadır. Kış kasarasının hemen üst tarafı ıskarmoz güvertesinin olduğu süslü

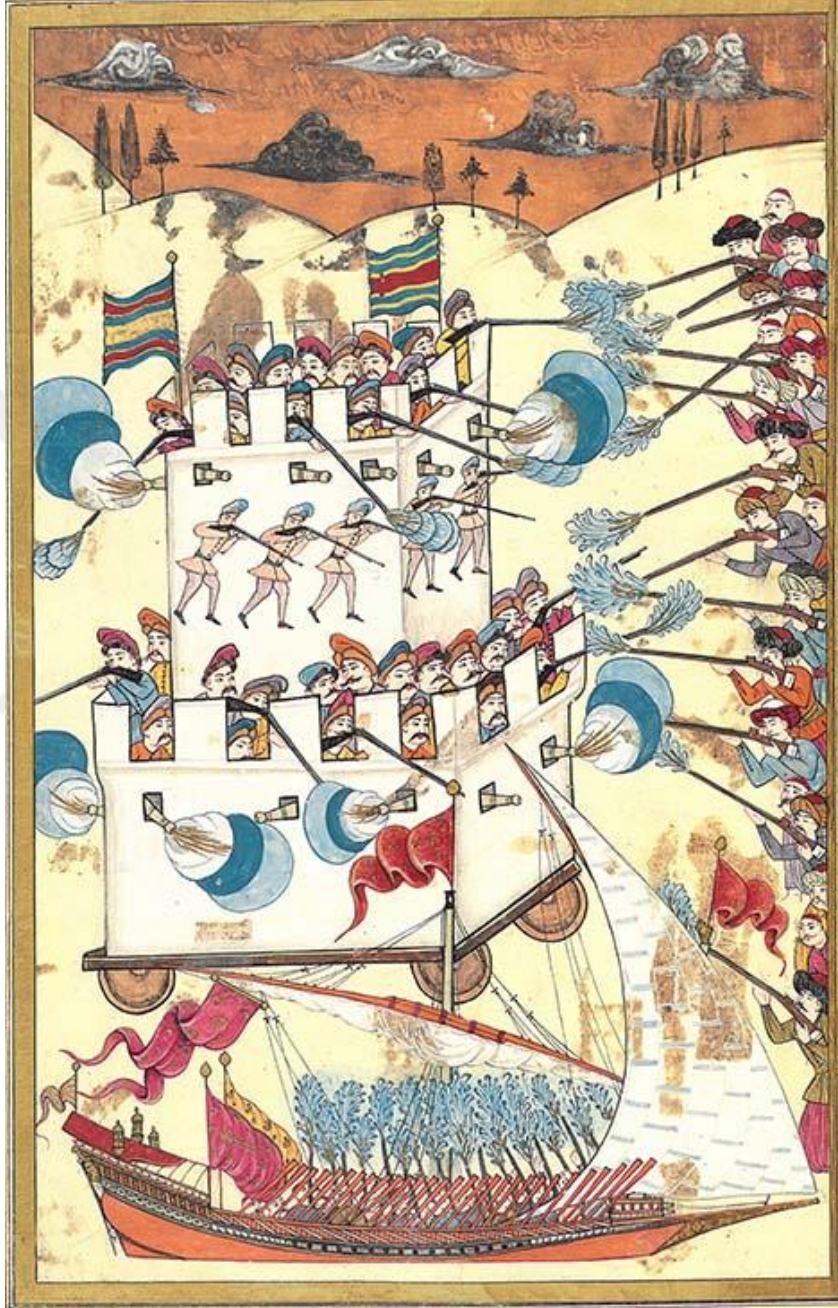
alandaki mavi zemin rengi atılmış ve üstüne de altın ile bir yıldız çizilmiş yıldızın etrafında da yine altınla noktalar konmuştur. En üst kısmı dönemin süsleme anlayışını gösteren barok tarzı yapraklarla taç gibi işlenmiştir.

Kalyon genel olarak bu şenlikler için hazırlanmış izlenimi uyandırmaktadır. Osmanlıda kalyon tarzı gemiler özellikle donanmaya ait olanlar ya renksiz ya da siyaha yani tek renge boyanırlardı. Bu gemilerde renk olsa bile onlarda bordanın en üst kısmında kuşak adı verilen yerlerde olurdu. Levni bu minyatürde son derece renkli bir kalyon örneği çizmiştir. Iskarmoz güvertesinin ve süslemelerinin hemen ortasında büyük bir sancak dalgalanmakta, kırmızı renkte olan sancığın içinde altın işleme yıldız, hilal ve daire şekilleri görülmektedir. Üç direkli olan kalyonda izleyiciye göre sağdan sola yani önden arkaya doğru, civarda ve baston, öndeki birinci direk pruva direği, ortada yer alan orta direk ya da grandi direği, en solda da mizana direği görünmektedir. Civarda direğinin üstünde sereni vardır. Pruva direğinde ise Trinket sereni ile turuncu renkte pruva çanağı bulunmaktadır. Bu çanağın üstünde de pruva kontra sereni ve en üstte turuncu dikdörtgen flama yer almaktadır. Grandi direğinde de grandi gabya sereni ve üstte grandi kontra sereni ile büyük üçgen bir sancak dalgalanmaktadır. Sol başta yer alan mizana direğinde ise çapraz duran mizana gabya sereni bulunmaktadır. En üstünde de kare, turuncu renkte bir flama vardır. Geminin en önünde bastonun üstünde pembe renk bir flama bu flamanın ortasında çapraz sarı renkli, kılıç olması muhtemel bir desen mevcuttur. Gemi yelkenleri açılmamıştır. Gemi güvertesinde on kişi hepsi de yan görüntüden ve sadece kafaları görülecek şekilde çizilmiştir. İki tane figürde gemi halatlarına tırmanmaktadır.

Genel olarak Levni bu gemi detayında diğer kadirga ve başardalarda da olduğu gibi hatta Surnâme'nin bütününde hiçbir detayı gözden kaçırmamıştır. İşçilik kalitesine önem göstermiş, detayları ne kadar küçük ya da büyük olursa olsun anlaşılır biçimde çalışmıştır. Hem kompozisyon sünnet şenliklerinin ne kadar büyük ve gösterişli olduğunu göstermekte hem de dönemi hakkında bilgi vermektedir. Levni dönemi itibarı ile batı kültürünün etkisi altında olan sanatta klasik üslûba bağlı kaldığını göstermiş, bunun yanı sıra minyatür sanatının belgeci özelliğine sadık kalmıştır. Bütün bunlarla beraber özgün üslûbu ile resimsel dokunuşlar yaparak klasik minyatür sanatının tipik durağan kompozisyonlarının dışına çıkmış, figürlere ifade vererek birer karakter oluşturmuştur. Aynı zamanda figürleri hareketlendirerek minyatürleri durağanlaşmaktan kurtarmıştır. Olayların akışını izleyiciye hissettirmeyi başarmıştır.

NO: 16

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren minyatürlü eseri. Görseldeki minyatürde Okmeydanı'nda tersane bölümü bir kale kuşatmasını canlandırmaktadır.

Resim 53: Surname-i Vehbi, "Kadırga" TSM, A. 3593, s. 98a

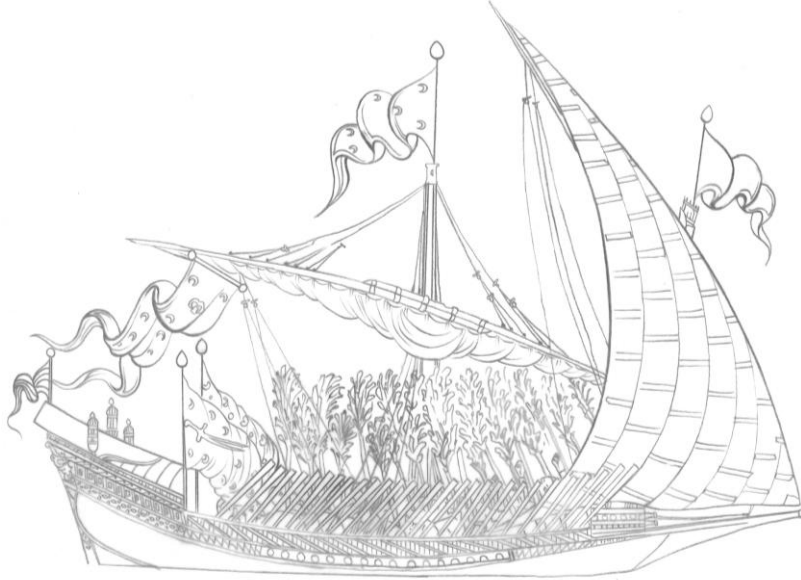
Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.148

Kadırga:

Resim 54: Surname-i Vehbi, "Kadırga detay" TSM, A. 3593, s. 98a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.148

Çizim 19: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593, S.98a numaralı eserde yer alan Kadırganın detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Bu görselde bulunan minyatür Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü anlatan Surname-i Vehbi'ye aittir. Dikdörtgen formda kurgulanan minyatürde yukarıdan aşağı bir dizilim görülmektedir. En üstte gök yüzü kahverengi ile renklendirilmiştir.

Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğünündeki eğlencelerin bir sahnesi de Okmeydanı'nda geçen bu savaş oyunudur. Kompozisyonun ortasında iki katlı beyaz renkli bir kale maketi görülmektedir. Bu kalenin içerisinde topçu birlikleri hem kalenin çevresine yerleştirdikleri topları ateşlemekte hem de silahlarıyla kaleyi savunmaktadırlar. Kalenin etrafında da tersane bölümü kaleyi kuşatmış kaleyi ele geçirmeye çalışmaktadırlar. Kale borcunun altında yer alan bir tane Kadirga da yine tüfekli askerler kaleye doğru ateş etmektedirler. Kadirganın bu sahnede bulunması mevcut kalenin hem karadan hem de denizden kuşatılmış olduğunu bizlere göstermektedirler. Gerçekleştirilen bu oyunda muhtemelen topların ve tüfeklerin sesleri birbirine karışmış son derece canlı, hareketli ve eğlenceli anlar yaşanmaktadır.

Kale kuşatmasında kullanılan kadirga detaylı incelendiğinde ise kadirga burada yan profilden gösterilmektedir. İzleyicinin vuku bulan ana (sahneye) baktığı yön iskele tarafıdır. Geminin alt kısmı düzdür. İçindeki figürlerden de anlaşılabileceği üzere birebir gerçek ölçeklerde bir kadirgadır. Bordası turuncu renkte, ön kasarasında yer alan bastonu tamamen altın varak ile kaplı ve üstünde bitkisel motiflerden oluşan süsleme görülmektedir. Bordanın üst kısmında yer alan, kuşak adı da verilen kısımda renkli desenler mevcuttur. Bu desenler aşağıdan yukarıya doğru incelendiğinde en alt şeridin zemin rengi yeşil olduğu bu yeşil zemin üstünde kırmızı renklerle bir ara suyu işlendiği görülmektedir. Sağ tarafa doğru beyaz-kahverengi üçgen formlarla süslenmiştir. Orta kısma gelindiğinde kahverengi zemin üstünde siyah noktalar, sağ en ön tarafa, geminin baş kasarasına gelindiğinde yine kahverengi-beyaz renklerle üçgen formlar görülmektedir. Bu şeridin hemen üstünde turuncu zemin rengi atılmış, üstünde de rengin koyusuyla dikey çizgiler çekilmiştir. Bu çizgilerin üstünde yatay yeşil çizgiler görülmektedir.

Kadirganın arka tarafına gelindiğinde kış kasarasında, kırmızı zemin renginin üstünde altın varak ile renklendirildiği anlaşılan ince dikdörtgen çizgiler ve ortalarında yer alan kare süslemeler mevcuttur. Bu bölümün hemen üstünde ince bir şerit ve şeridin içi de altın varak ile zemin atılmış bu zeminin üstünde ara suyuna benzer bir işleme mevcuttur.

Bu ara suyunun üstünde beyaz ile zemin atılmış bir şerit daha vardır ve o şeridin içinde de kırmızı kare formlar yapılmıştır. Bu işlemlerin bittiği üst kısımda ise geminin iskarmoz güvertesi bulunmaktadır.

Güvertenin üstü bordo ve beyaz renk bir branda ile örtülüdür. Yine güvertenin tepesinde üç adet fener ve fenerlerin arkasında ise üçgen formda yeşil, turuncu ve sarı renkler taşıyan bir flama vardır. Iskarmoz güvertesinin önünde pembe ve sarı renkte iki büyük sancak bulunmaktadır. Önde yer alan pembe sancağın ortasında Hz. Ali'ye ait zülfikâr adlı kılıç resmiyle birlikte hilal motifleri kullanılmıştır. Sarı sancakta sadece hilal ve dairesel motifler görünmektedir. Her iki sancağın olduğu direklerin üstünde de altın ile renklendirilmiş alemler bulunmaktadır.

Kadırganın güvertesinde kafa ve omuzları görünen on iki tane figür oturmaktadır. Görünmeyen en sağdaki bir figürün sadece sağ eli tüfeği tuttuğu için havadadır. Figürlerin yüzleri birbirlerine dönük pozisyonadırlar ve aynı zamanda diyalog halinde oldukları tavırlarından ve ifadelerinden görülebilmektedir. Ayrıca ellerindeki tüfekleri havaya kaldırarak ateşlemektedirler. Kadırgada iki adet yeşil direk ve turuncu renkte serenleri vardır. İki serenden orta direkte olanının tamamı görünürken öndeki pruva direğinde olan seren yelkeni açık olduğu için uç kısmı görülebilmektedir. Kadırğa yelkenlerine bakıldığında ise sadece önde yer alan yelken açıktır. Orta direkteki yelken kapalı durumdadır. Öndeki yelken birbirine dikilmiş sekiz parçadan oluşmaktadır ve üstünde açık mavi rengi olan dikdörtgen şeritler görülmektedir. Orta direk ve öndeki pruva direklerinin üstünde kırmızı renkte iki sancak dalgalanmaktadır. Bunlardan sadece orta direkte yer alan sancakta altın ile hilal deseni ile süslenmiştir; diğeri ise sade olarak bırakılmıştır. Başardanın görünen sancak tarafında yirmi dokuz adet turuncu küreği mevcut ve bu kürekler arya edilmiş bir şekilde durmaktadır.

Levni bu minyatüründe de gerçekçi bir üsluba sahip olduğunu göstermiştir. Levni, kompozisyonlardaki figürleri, elbiseleri ve kadırgayı en küçük detayları büyük bir titizlikle işlemiş, özellikle geminin kompozisyon içindeki ölçeği göz önünde bulundurulursa geminin arka kısmında ve ön kısmında yer alan en ufak desenleri bile göz ardı etmemiş olması dikkate değer bir husustur. Sancakların tonlanması, ışık, gölgesi, çiçek ve hilal motifleri ile fenerlerin üstünde ki geometrik ince detaylar hatta Levni minyatürlerinde sık görülen figürlerin birbirleri ile diyalog halinde oluşları burada da görülmektedir. Figürlere ait yüzlerin, küreklerin arkasında kalmış olmasına rağmen bu

detayı atlamamış olması, sanatkârın detaylara önem veren bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Levni bu kompozisyonda, kahverengi, krem, siyah, beyaz, sarı, turuncu, bordo, açık mavi, pembe renkleri kullanarak hareketli bir sahnenin yanı sıra renkli bir işçilik göstermiştir.

NO: 17

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı minyatürlü eser Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğününü betimlemektedir. Görselde yer alan eğlence Okmeydanı'nda gerçekleşmektedir. Sorguçlar, hediye taşıyıcıları, balmumu sanatkârları ve mısır çarşısı esnaflarını alayı görülmektedir.

Resim 55: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketi" TSM, A. 3593, s. 130a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.148

Kalyon Maketi: Detay

Resim 56: Surname-i Vehbi, "Kalyon maketi detayı" TSM, A. 3593, s. 130a

Kaynak: Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s.148

Çizim 20: Surname-i Vehbi, T.S.M. A. 3593 s.130a numaralı eserde yer alan Kalyon maketinin detay çizimi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Minyatürün Konusu ve Gemi Analizi

Sultan III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet şöenlerindeki meslek gruplarının geçitlerinden bir sahneyi gösteren bu kompozisyon dikey dikdörtgen form içerisinde yukarıdan aşağı doğru bir dizilimle çizilmiştir.

Bu sahnede yukarıdan aşağı doğru zikzak şekilde yürüyen meslek grupları bir geçit alayı oluşturmuştur. İki nüshadan oluşan bu minyatürün sağ nüshasında padişah kubbeli bir köşkün içerisinde geçit alayını seyretmektedir. Minyatür bu sol sahnesine bakıldığında en alt sırada kuyumcular, sorguçlar, hediye taşıyıcıları ve bu taşıyıcılarının hemen arkasında altından yapılmış koşum takımları ile bir at bulunmaktadır. Atlı figürün hemen arkasında ellerinde beyaz renkli mumlar taşıyan balmumu sanatkârları gelmektedir. Balmumu sanatkârlarının hemen arkasında bitpazarı esnafı bulunmaktadır. Bitpazarı esnaflarının arkasında da büyük bir insan maketi heykeli görülmektedir. Süslü ve heybetli olan bu maketin şapkasına küçük Çin bebekleri yerleştirilmiştir. Bu kuklanın hemen arkasında mısır çarşısı esnafları ellerinde yemişlerle takip etmektedir. Sahnenin en üst ve arkasında yer alan kubbeli bir arabanın içerisinde de bir kişi kahve kavurmaktadır.

Görselde yer alan gemi maketi figürlerle karşılaştırıldığında, ölçüt olarak olmasa da gerçekliğe uygunluğu nedeniyle, döneminde var olan bir kalyonun birebir maketi olduğu anlaşılmaktadır. Çift ambarlı olan kalyonun iskele tarafı olan izleyicinin gördüğü kısımda altta yedi tane büyük boyda top yer almaktadır. Üst kısmında da topların bulunduğu gözlere ait kırmızı renkte kapaklar görülmektedir. Bu topların üstünde de önde üç; arkada üç sıra halinde altı adet küçük boyda top bulunmaktadır. Geminin ön kısmında aslan figürü kullanılmıştır. Bu figürün yer aldığı baston alışla geldiği şekilde düz değil de yukarı doğru eğimlidir ve sarı renkle boyanmıştır.

Geminin kış bölümünde yarım daire şeklinde kabarık bir form bulunmaktadır. Beş adet yukarıdan aşağı doğru altın sarısı renkle çizilmiş şerit ve orta kısmında da kalın bir şerit daha bulunmaktadır. Bu yuvarlak formun içi açık mavi renkle boyanmıştır. Toplar da altın sarısı ile renklendirilmiştir. Gövdenin üst kısmının da yeşil renkle renklendirildiği görülmektedir. Muhtemelen ahşap olan en üst kesimi de şerit halinde yapılmış ve kırmızı renkle renklendirilmiştir. Geminin en önünde açılmamış bir yelken ve hemen üstünde de açılmış kare formunda bir yelken görülmektedir. Alt sırada ve ortada iki büyük yelken ile en arkada açık halde üçgen şeklinde bir yelken ve bu büyük yelkenlerin hemen üstünde kare formlu orta boyda iki yelken daha bulunmaktadır. En üstte de iki adet orta boy yelken

bulunmaktadır. Yelkenler aşağıdan yukarı ve büyükten küçüğe doğru sıralı şekildedir. En arkada bulunan üçgen yelkenin arkasında küçük boyda ve direkte açılmamış bir yelken daha mevcuttur. Gemide toplam on altı adet yelken mevcuttur ve beyaz renktedirler. Kalyonda üç adet direk görülmektedir. Ortadaki ana direk en büyüğü öndeki orta ve arkadaki direk de bunlara oranla küçük boydadır. Her direkte yelkenlerin aralarında görülen gözetleme çanakları mevcuttur. Kırmızı renkli bu çanaklar beş adettir.

Kalyonun en önünde açık mavi renkte dikdörtgen formda üstünde de mavi ve kırmızı şeritlerin olduğu bir bayrak dalgalanmaktadır. Kalyonun en arkasında kış bölümünde sülyen renkli, arkası düz uç kısma doğru sivri şekilde biten ve üstünde Hz. Ali'ye ait Zülfikar kılıcının olduğu bir bayrak bulunmaktadır. Zülfikar'ın dışında cönk formunda altın ile işlenmiş bir süsleme dikkati çekmektedir. Muhtemelen üstünde bir ayet veya geminin kime ait olduğuna dair yazı vardır. Ama görselde net olarak ne yazdığı anlaşılamamaktadır. Bayrakta dört adet hilalin bulunduğu ve bunların dışındaki boşlukları doldurmak için de noktalar ile süsleme yapıldığı görülmektedir. Bu iki bayrağın bağlı bulunduğu direklerin üstünde de oval formda altın sarısı renkli alemler bulunmaktadır. En arka direğin üstünde de kırmızı renkte kare bir flama vardır. Ortada yer alan direğin üstünde en arkadaki bayrağın aynısı ters yönde yerleştirilerek kullanılmıştır. En öndeki direğin üstünde de ortada ki direkte bulunan kare formda kırmızı renkte flamanın aynısı mevcuttur. Bunların dışında öndeki ve ortadaki direkte ince ve ucu çatallı iki flama daha bulunmaktadır. Direkler ve yelkenlerin aralarında da halatlar ve bağlantı noktaları görülmektedir.

Levni bu minyatürde kompozisyonun bütünü içinde hem olayın akışını izleyiciye olabildiğince gerçekçi bir üslûp ile vermekle kalmamıştır. Şenliklerde maket olarak getirilmiş geminin detaylarını atlamadan hem geminin özelliklerini en iyi şekilde tasvir etmiş hem de şenliklere katılan meslek gruplarının işlerini ne kadar iyi yaptıklarını ve döneminde şenliklere de ne kadar önemsenerek hazırlandığını göstermiştir.

2.4. Karşılaştırma Ve Değerlendirme

“Yayınlanmış Minyatür Konulu Kitaplarda Nakkaş Osman ve Levni’ye Ait Gemi Tasvirlerinin Desen Analizi” konulu tez çalışmasında; her iki sanatkâra ait toplam dört eser tespit edilmiştir. Bu minyatürlü yazma eserlerin üç tanesi Nakkaş Osman’a ait olan Zafername, Şehname-i Selim Han ve Şehinşehnâme’dir. Levni’nin ise Surname-i Vehbi adlı eserinde gemi görselleri tespit edilebilmiştir. Zafername’de üç kadirga görseli, Şehname-i Selim Han’ da iki başarda, dokuz kadirga ve bir tane kalyon görseli, Şehinşahnâme’de beş tane kadirga olmak üzere toplam yirmi gemi görseli tespit edilmiştir. Surname-i Vehbi’de bir tane kancabaş, bir tane saltanat kayığı, üç tane kadirga, beş tane kalyon maketi, üç tane kalyon görseli toplam on üç gemi görseli bulunmaktadır. Her iki sanatkârın gemilerinde bulunan bayrak ve flamalarda en çok Hz. Ali’nin Zülfükâr adlı kılıcı ve üç hilal desenleri bulunmakta, yıldız ve hilal desenleri ile çözümlenemeyen çizgisel süslemeler görülmektedir. Bu çizgisel desenlerin Ayet olma olasılıkları da vardır fakat bayrak ve sancaklarındaki desenler belirlenememektedir. Kadirgalardaki kaptan köşklerinin kenarlarında şemse formları ve köşebentler bulunmakta ama içlerinde süsleme görülmemektedir. Nakkaş Osman’ın gemilerinde seyrek olmakla beraber penç motifleri ve içinde desen olmayan lacivert zeminli paftalar bulunmaktadır. Levni gemilerinde dönemin barok desenleri görülmekte, dendanlı süslemeler, pençler, siyah beyaz renklerle boyanmış üçgen şekillerle geometrik süslemeler çalışılmıştır. Sadece Levni gemilerinde baston adı verilen ve gemilerin önlerindeki uzantılarda barok gibi görünen desenli kompozisyonlar görülmektedir. Bu kompozisyonların helezonları takip edilebilmekte, iri yaprakların dışında başka motifler görülememektedir. Barok tarzı süslemelerin yansırı bu bastonlarda penç motifleri ve silinmiş yaprak motiflerinin belli belirsiz izleri görülmektedir. Nakkaş Osman’ın minyatürlerindeki gemi incelemelerine bakıldığında; Zafername (28a) sayfa numaralı eserinde Malta Adası’nın kuşatmasındaki gemilerinde sarı, kırmızı, sülyen, turuncu, yeşil, lacivert, siyah ve beyaz renkleri kullanılmıştır.

Şehname-i Selim Han, (102b) sayfa numaralı Kıbrıs’taki Limasol Kalesi’nin fethini gösteren minyatürde yer alan Kadirgada sarı, turuncu, sülyen kırmızı, açık mavi, nohudi sarı, siyah, beyaz ve altın renk kullanılmıştır.

Şehname-i Selim Han, (117a.) sayfa numaralı eserinde yer alan Dalmaçya fütuhâtı sırasında Karadağ sahilinde bulunan başlarda da turuncu, sülyen, kırmızı, açık yeşil, açık mavi, altın yıldız ile siyah ve beyaz renkleri kullanılmıştır.

Şehname-i Selim Han, (130b-131a) sayfa numaralı Navarin Deniz Savaşı'nda sahilde görülen iki tane kadirgada sülyen, kırmızı, pembe, açık yeşil, koyu yeşil, altın yıldız ile siyah ve beyaz renkleri kullanılmıştır.

Şehname-i Selim Han, (147b-148a) sayfa numaralı Kalku'vaad kalesinin fethindeki minyatürlerde yer alan kadirgalarda turuncu, sülyen, kırmızı, lacivert, açık yeşil, pembe, haki yeşil, altın yıldız ve siyah, beyaz renk kullanılmıştır. Kalyonda ise gri, siyah, kırmızı, pembe ve beyaz renk kullanılmıştır.

Şehinşehnâme, (7a.) sayfa numaralı Sultan III. Murat'ın İstanbul'a tahta çıkmak için Mudanya'dan Feridun Bey'in Klayatasına binmek üzere olduğu minyatür sahnesinde Kalyatada Sülyen, turuncu, kırmızı, Lila, Lacivert, altın yıldız ve siyah, beyaz renk kullanılmıştır.

Şehinşehnâme, (7a.) sayfa numaralı Kılıç Ali Paşa'nın Fas Kalesi'nin fethini gösteren minyatürdeki kadirgada turuncu, sülyen, kırmızı, haki yeşil, altın yıldız, siyah ve beyaz renk kullanılmıştır.

Surname-i Vehbi, (10b) sayfa numaralı Sultan III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğününü gösteren minyatürde sorguçlar hediye taşıyıcıları balmumu sanatkarları ve Mısır çarşısı esnaflarının geçidini gösteren minyatürde yer alan kalyon maketinde gri, kırmızı, turuncu, bordo, açık mavi, siyah ve beyaz renkler görünmektedir.

Surname-i Vehbi, (34a) sayfa numaralı Sultan III. Ahmed'in Şehzadelerinin sünnet düğünlerini gösteren ve Okmeydanı'ndaki şenliklerde kullanılan kadirgada turuncu, sülyen, kırmızı, bordo, açık mavi, pembe, sarı, altın yıldız ve siyah, beyaz renkler kullanılmıştır.

Surname-i Vehbi, (45a) sayfa numaralı Sultan III. Ahmet'in Şehzadelerinin sünnetindeki Haliç eğlencelerinde akrobatların ve çengilerin gösterildiği minyatürde bulunan iki tane kalyonda siyah, turuncu, sülyen, kırmızı, sarı, açık yeşil, bordo altın yıldız ve siyah renk kullanılmıştır. Alt sırada yer alan kanyonda ise gri, kırmızı, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır.

Surname-i Vehbi, (56a) sayfa numaralı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet eğlencelerinde tersane kasrında şehzadeleri ile birlikte akrobatları ve çengileri izlerken

gösterilen minyatürde kullanılan kalyonda, Sarı, turuncu, kırmızı, bordo, pembe, açık mavi, altın yıldız, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır. Ayrıca pembe bayrakta çapraz iki kılıç resmi ile Kaptan köşkünün üstünde yer alan kırmızı büyük bayrakta da altın yıldız ile işlenmiş yıldız ve hilal desenleri bulunmaktadır. Bu bayrak tepesinde armudi formda alemi bulunan ve altın ile yapılmış bir direğe bağlıdır. Gemi güvertesinin çevresinde ve kaptan köşkünün üst kısmında beyaz zeminin üstünde barok desenler çizilmiştir. Güvertenin üstünde yer alan barok desenler gri renkle işlenmiş, kaptan köşkünün üstündeki barok desenler muhtemelen ahşap kabartma olarak çalışılmış ve üstü altın varak ile kaplanmış görülmektedir. Geminin kış bölümünde mavi zemin üstünde altın yıldız ile yıldız ve küçük yuvarlak yıldızlar ile süslenmiştir.

Surname-i Vehbi, (92b) sayfa numaralı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnetini gösteren haliç sahnesinde bir tane kancabaş; siyah renkle çalışılmıştır kürekleri havada duran kancabaşın alt kısmı beyaz renktir, geminin gövdesinde veya başka bir yerinde detay bulunmamaktadır. Kancabaşın altında da kürekleri havada duran Saltanat kayığı altın ile çalışılmış ve gemi gövdesinde dendan adı verilen desenler görülmektedir. Baştardanın arkasında yer alan kaptan köşkünün üst kısmı bordo renkle boyanmıştır. Dendanların aralarında yeşil renk kullanılmış bastonun üstünde barok desenler ve baston üzerinde gemi baş figürü olan kuş heykeli görülmektedir.

Surname-i Vehbi, (93a) sayfa numaralı Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünneti; Tersane neferlerinin yürüyüşündeki kadirgada sarı, turuncu, sülyen, kırmızı, pembe, mavi, altın yıldız, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır. Kadirganın bayraklarında hilal, yıldız, çiçek ve Zülfikar desenleri görülmektedir.

Surname-i Vehbi, (34a) sayfa numaralı Sultan III. Ahmed'in şehzadelerinin sünneti; tulumbacılar ve topçuların havai fişek gösterilerinin arkasında konumlandırılmış olan iki tane kalyon maketi görülmektedir. Bu kalyon maketlerinde sarı, turuncu, kırmızı, bordo, açık mavi, altın yıldız, siyah ve beyaz renkler görünmektedir. Gemi gövdeleri sadece renklerle ve geometrik formlarla süslenmiştir, bayraklar değişik yönlerde dönük resmedilmiştir.

Surname-i Vehbi, (130a) sayfa numaralı Sultan III. Ahmed'in Şehzadelerin sünneti; Okmeydanı'nda gerçekleşen şenliklerde iki tane kalyon maketi ve bir tane kadirga görülmektedir. Kadirgada Sarı, turuncu, bordo, pembe, açık yeşil, altın yıldız, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır. Kadirganın seren direğine bağlı bordo renkli ucu çatallı

bayrakta arka arkaya sıralanmış şekilde altın yaldız ile çalışılmış üç tane hilal deseni bulunmaktadır. Kaptan köşkünün önünde yer alan büyük olan turuncu bayrakta da çözümlenemeyen fakat yaprak motifleri ile işlenmiş olduğu tahmin edilebilen desen görülmektedir. Desenler altın yaldız ile çalışılmıştır. Büyük turuncu bayrağın hemen arkasında yer alan iki tane küçük bayrakta da ortasında yeşil kare formda bir renk ve bu rengin içerisinde de yuvarlak altın veya sarı boyayla renklendirilmiş nokta bulunmaktadır. Gemi gövdesi siyah ve beyaz üçgenler ile beyaz zemin üzerinde turuncu dikey çizgiler ile süslenmiş iken kaptan köşkünün çevresinde de bordo zemin üstünde sarı renkle renklendirilmiş kare ve dikdörtgen formlarla geometrik süslemeler görülmektedir. Kalyon maketlerinde ise sarı, turuncu, kırmızı, pembe mavi, altın yaldız, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır. Kalyonlar renklerle süslenmiştir.

Nakkaş Osman ve Levni'nin gemilerinde küçük bayraklarda desen yok iken her iki sanatkârın gemilerindeki büyük bayraklarda süslemeler görülmektedir. Gemiler çoğunlukla yan açıdan, kış-iskele ile kış-sancak tarafından çizilmiştir. Sadece nakkaş Osman'ın Şehinşahnâme adlı eserinde bir tane kadirga üstten görülmektedir. Gemi görselleri karşılaştırılınca her iki sanatkârında kadirga ve kalyonlarının aynı kalıptan çıkmışçasına aynı yön ve açılardan gemileri çalıştıkları görülebilmektedir. Her iki sanatkârında gemileri gerçeğe en yakın şekilde çalıştıkları veya yapmaya çalıştıkları görülebilmektedir. Yelkenli sınıfına giren gemilerden kalyon, çektiri sınıfına giren gemilerden de başarda, kalyata, kadirga, kancabaş ve saltanat kayığı olarak toplam beş çeşit gemi çizimi yapılmıştır. Sanatkârlar en çok kadirga çalışmıştır. Kadirgadan sonra kalyon görselleri bulunmaktadır. Levni minyatürlerinde bir tane kancabaş ve bir tane de saltanat kayığı görülmektedir. Nakkaş Osman minyatürlerinde kadirgaların yanı sıra kalyata, başarda ve kalyon olmak üzere toplam dört gemi tipi tespit edilmiştir.

Nakkaş Osman'ın minyatürlerindeki deniz renkleri Gümüş ile boyanmıştır ama gümüş zamanla kararma yaptığından bazı yerlerde gri bazı minyatürlerde de deniz rengi siyah olarak görülmektedir. Levni minyatürlerindeki deniz rengi ise çivit mavi ile boyanmıştır. Nakkaş Osman minyatürlerine bakıldığında kompozisyonlar dikey formda kurgulanmıştır; kuş bakışı bir açıdan gösterilmekte ve olay dizimi yukardan aşağıya olduğu görülmektedir. Nakkaş Osman'ın minyatürleri ağırlıklı olarak savaş sahnelerini gösterdiğinden olayların geçtiği mekânlar açık alanlardır. Bu kompozisyonların içinde

gemiler kompozisyonun alt sırasında; denizde hareket halinde veya demirlemiş şekilde görülmektedir.

Örneğin Zafername’ de yer alan Malta Adası’nın kuşatmasını gösteren minyatürde toprak rengi nohudi sarı, deniz de gümüş ile boyanmıştır. Harita çizer gibi topoğrafik olarak çizilmiş adada kaleyi küçük göstererek kuşatmanın önemine belki de düşmanın önemsizliğine vurgu yapmak istenmiştir. Kompozisyonun orta–üst tarafına konumlandığı iki önemli figürün ve çevresinde sakin ve dingin bekleyen yeni çeri birlikleri ile sabit bekleyen askerlere bakıldığında minyatürde yalın bir anlatım dili kullanıldığı görülebilmektedir. Nakkaş Osman’ın gemileri koylarda ve açık denizde kale kuşatmasında demirlemiş şekilde görülmektedir. Kompozisyonun en altında arka arakaya sırlandığını ve adanın girişinde duvar gibi dizilmiş ve giriş çıkışlarını kapatmaktadır.

Şehname-i Selim Han adlı eserde yer alan Kıbrıs'taki Limasol Kalesi'nin fethini gösteren minyatürde Nakkaş Osman mavi, açık yeşil, pembe ve en altta yine açık yeşil renkte boyadığı tepeler ile kompozisyonu bölümlere ayırmıştır. En altında da gümüş ile boyanmış gri renkte deniz görülmektedir. Yukarıdan aşağıya altı bölüme ayırdığı minyatürün en üstünde Limasol Kalesi ve Kalenin yer aldığı mavi tepenin altında düşman askerlerinin telaşlı ve hareket halinde resmedilmiştir. Düşman askerlerinin alt sırasında yeşil renge boyanmış tepe ile pembe tepenin arasında atlı Osmanlı askerleri görmektedir. Bu yeşil ve pembe tepenin ortasında kalan bir koyda Osmanlı donanmasına ait ay yıldızlı bayrağı olan bir Kadirga koya yanaşmış ve Kadirga’dan karaya atları çıkarmaktadır. Pembe tepenin üzerinde de karaya çıkmış olan Osmanlı askerleri sükûnet içerisinde birbirleriyle diyalog halinde yukarı doğru yürümektedirler. At üzerindeki komutanlar korumaları olan yeniçerilerle birlikte ilerlemektedir. Komutanların çevresindeki yeniçeriler, gönüllü leventlerde belirli bir sıra içinde hareket etmekte ve bir birleri ile diyalog halinde olmaları kompozisyonu durağanlıktan uzaklaştırmıştır. Kompozisyonun en altında gri renkte ki denizde direkleri ve yelkenleri sökülmüş ve üstü beyaz bir tente ile kapatılmış, kürekleri de suya indirilmiş bir Kadirga bulunmaktadır. Kadirganın bu pozisyonundan anlaşıldığı üzere donanmayla Kıbrıs'a gelmiş olan askerlerin bir kısmı adaya çıkmış adanın diğer tarafında atlar ve atlı birlikler karaya çıkmayı sürdürmektedir. Nakkaş Osman mavi, yeşil, pembe renklerle tepeleri birbirinden ayırarak kompozisyonu tekdüzelikten çıkarmış ve tepelerin aralarına askerleri de yerleştirerek ordunun hangi sıra ile ve nereye gittiğini izleyiciye göstermiştir. Yukarıdan

aşağı doğru bir dizilim yaparak da en üst kısmı düşman birliklerine üçüncü ve ikinci tepenin arasına da Osmanlı birliklerini yerleştirmiştir. Yukarıdan aşağı dikey bir kesitle kompozisyon oluşturan Nakkaş Osman; bu şablonu diğer minyatürlerinde de kullandığı görülmektedir. Kıbrıs adasının coğrafi şeklini yalın göstermiş ve bitki örtüsünü az kullanmıştır. Bir kaç tane ağaç ve yerdeki otların dışında başka bitki görülmemektedir.

Osmanlı ordusunun Kıbrıs adasına büyük bir donanma ile gelmiş olduğunu birden fazla gemiyle göstermek yerine bir tane büyük bir gemiyi kompozisyonun en altına yerleştirerek donanmayı ve askerleri birkaç temsili örnekle çizmiştir. Yer zemininde mavi, yeşil, pembenin açık tonlarını kullanarak figürlerde ve gemilerde daha canlı renkler tercih etmiş minyatürü karmaşadan uzak her detayını görülebilir kılmıştır. Ordunun konumunu ilerlediği yönleri ve düşman birliklerini ön plana çıkartmış yalın ve sade bir kompozisyon düzeni kurmuştur. Kompozisyondaki kadirgayı da kış ve iskele yönünde göstermiş atlı ve yaya birlikleri ile birlikte gemiyi de minyatürün ana unsuru olarak kullanmıştır. Nakkaş Osman kompozisyon genelinde kullandığı sade ve detaysız yalın minyatür tekniğini gemide de uyguladığı görülmektedir. Kadirganın gövdesinde bitkisel veya geometrik her hangi bir süsleme bulunmamaktadır. Bayraklar sade, desensiz ve düz dalgalı olarak çizilmiştir.

Şehname - i Selim Han'da yer alan ve Dalmaçya fütuhâtı sırasında Karadağ sahilindeki Ölgün (Dulciğno) kalesinin fethini gösteren minyatürde. Yukarıdan aşağı doğru bir dizilim ile kompozisyonu kurgulamıştır. Açık ve koyu mavi renklerle zemini ikiye bölmüş en aşağıya da gri renkle denizi renklendirmiştir. Üçe böldüğü kompozisyonda yukarıda sağda Ölgün Kalesini sarı, turuncu, pembe ve mavi renklerle yalın ve sade bir şekilde resmetmiştir. Kalenin bulunduğu tepenin sol üst kısmına da çadırlar yerleştirmiştir. Mavi renkle boyanmış olan ve ortada yer alan tepede ve kompozisyonun ortasında duran Otağda iki komutan istişare etmektedir. Çadırın sol tarafında yukarıdan aşağı doğru dizilmiş komutanlar görülmektedir. Kadirga kompozisyonun en altında ve sağ tarafa yanaştırılmış bir şekilde çizilmiştir. Geminin yönü sola bakmaktadır ve Kadirgada askerler birbirleriyle diyalog halinde görmektedirler. Nakkaş Osman zeminde mavilerin tonlarını açık kullanmış ve bu durum zeminin ön plana çıkmayarak figürlerin ve çadırların daha rahat görülmesini sağlamıştır. Figürler yukarıda tek tek veyahut birbirleriyle konuşur şekilde durmaktadır. Figürlerin, çadırların ve geminin renkleri turuncu, kırmızı, sarı, pembe, mavidir. Bu renklerde zemindeki renk tonuna göre son

derece canlı ve belirgindir. Coğrafi yapı çok yalın ve sadedir kompozisyonun en üstünde kuşatılmış olan kale bulunmaktadır. Kompozisyon ortasında da Otağ yer almaktadır. Kadirga altta konumlandırılarak minyatürün merkezine yerleştirilmiş genel olarak yalın, sade ve anlaşılır bir kompozisyon oluşturulmuştur. Portrelerin yüzleri yuvarlak, tenleri ise açık tonda çalışılmıştır. Figürler sade ve hareketlidir. Bu da kompozisyonun genel durağanlığını bozmuş jestler, oturuş şekilleri, askerlerin konumları ve birbirleri ile diyalog halinde olmaları, hareketlerindeki duruş zenginliği, kıyafetlerindeki çeşitlilik, kıyafet renklerindeki parlaklıklarla, coğrafi yapıdaki sadeliğin önüne geçmiştir. Figürlerin pozisyonlarındaki çeşitlilik kalıplardan oluşmuş sabit kompozisyon içerisinde bir hareketlilik katmıştır.

Şehname-i Selim Han'da yer alan ve Navarin Deniz savaşını gösteren minyatüre bakıldığında. Nakkaş Osman'ın diğer minyatürlerinde kullandığı benzer şablon görülebilmektedir. Kompozisyonu tepelerle ve denizle beş bölüme ayırmıştır. Kompozisyonun sağındaki tepeler yukarıdan aşağı üç sıra halindedir ve her üç tepede mavinin farklı tonları kullanmıştır. Bu tepelerin aralarında Osmanlı ordusunu yan yana ve arka arkaya bir düzen içerisinde yerleştirmiştir. Komutanı ortada ve en önde atının üzerinde ilerlerken görmektedir. Ordunun yönü karşıda yer alan mavi renkli tepe ve tepede yer alan kale ve şehre dönüktür. Nakkaş Osman kompozisyonun yarısından aşağısını deniz olarak göstermiştir. Denizde kış ve İskele yönünden resmedilmiş bir başarda bir de sadece kış tarafı görünen bir kadirga yer almaktadır. Ordu karaya çıkmış işgal edeceği kaleye doğru yürümekte; donanma da denizde savaşa hazır bir şekilde beklemektedir. Minyatürde Nakkaş Osman'ın kullandığı renkler diğer minyatürlerindeki benzemektedir. Tepelerde mavi tonlarını kullanmış, denizde gümüş kullanmıştır. Figürlerde yüz işçilikleri, kıyafetler, duruş pozisyonları, şablondan çıkmış gibi birbirine çok benzer şekildedir. Yan yana ve arka arkaya olacak şekilde çalışılmıştır. Portrelerde yüzlerin oval formları, aynı yöne bakmaları, yüz ifadelerinin birbirlerine benzerliği, ten renkleri aynıdır. Aynı şekilde atlarda bir kalıptan çıkmış gibidir. Duruşları birbirleriyle benzerlik gösterir. Mimari yapılar yalın, yan yana, iç içe ve üst üste çalışılmıştır. Sahilde bir tane kale burcu görülmektedir. Muhtemelen bu burçta kenti korumak için inşa edilmiş bir kaleye aittir. En altta gemilerde canlı ve parlak renkler kullanılmıştır. Kırmızı, pembe renkler ve altın yıldız kullanarak pastel tonlarındaki

zeminin üstünde canlı bir şekilde gemiler, figürler ve mimari yapılar ön plana çıkmaktadır.

Şehname-i Selim Han'da yer alan Kalku'vaad Kalesinin kuşatmasını gösteren iki sayfadan oluşan minyatüründe; kuşatılan kale ve kalenin konumlandığı göl ve çevresindeki zeminin planını çıkararak kurulan çadırları, ordunun yerleşim şemasını göstermiştir. Zemin açık yeşil ile boyanmış bu sayede kırmızı kıyafetleri ile yeni çeriler ve diğer askerler ile zıtlık oluşturmuştur. Ağaç ve bitki örtüsü veya kayalık detayları gibi unsurlarla detaylandırmadığı minyatüründe sahnede yer alan çadır, top, göl ve gölün çevresindeki olayı ön plana çıkarmıştır. Yalın bir minyatür dili kullanmış ve oluşturduğu şema göstermek istediği olayı başarılı bir şekilde ön plana çıkarmıştır. Göl ve deniz rengini pastel tonlarında gri ile boyamış ve zemin yeşili ile deniz rengi ön plana çıkmamış, askerler, çadırlar ve gemilerdeki renklerde bir o kadar parlak ve belirginleşerek ön arka ilişkisini kurmuştur anlatmak istediği olayı ön plana çıkarmıştır. Bunların yanı sıra üst tarafta yerleştirilmiş küçük boydaki mimari yapılar da uzaklık duygusunu hissettirmiştir. Böylelikle ordunun konumlandığı alanın büyüklüğünü göstermiş, Kalenin karadan ne kadar geniş bir alana yayılarak kuşatıldığını izleyiciye göstermiştir. Aynı durum denizde konumlandırılan gemiler içinde geçerlidir. Her ne kadar az sayıda gemi görseli olsa da donanmanın denizdeki konumu gemilerin yönleri ile kompozisyondaki büyüklüğü göz önünde bulundurulursa donanmanın büyüklüğü anlaşılmaktadır.

Şehinşahnâme adlı eser. Sultan üçüncü Murat'ın 1574'te tahta çıkmak için Mudanya'dan İstanbul'a gelişini gösteren minyatür. Nakkaş Osman bu minyatüründe dikey kesit olarak gösterdiği olayda Sultan III. Murat'ın kompozisyonun orta üst kısma konumlandırırmıştır. Lila rengi tepelerin aralarında Padişahın askerleri ve mahiyetindeki hizmetlileri görülmektedir. Sultan III. Murat askerlerle Mudanya limanına gelmiş ve kendisini Feridun Bey karşılamaktadır. Padişah ve Feridun Bey atlarının üstünde karşılıklı diyalog halindedirler. Sultan III. Murat'ın alt sırasında bir grup asker hazırlanmakta olan kadırgaya yönelmiş görülmektedir. Nakkaş Osman Padişahın at koşum takımını altın ile ve detaylı bir şekilde göstermektedir. Padişahın kaftanı, diğer askerlerin elbise işlemeleri ile ince bir işçilik göstermektedir. Görseldeki Kalyata kompozisyonun en altında ve ortada konumlandırılmıştır. Geminin gövdesindeki ahşap işçiliği, kaptan köşkü, direk ve halatlardaki işçilikler son derece gerçekçi ve detaylıdır. Kalyatanın üstünü örten

brandanın içinde lila rengi zeminde siyah renkle çiçek motifleri görülmektedir. Bu da nakkaş Osman'ın her detayı büyük bir titizlikler çalıştığını göstermektedir.

Kılıç Ali Paşa'nın Fas Kalesinin Fethini gösteren minyatürde Nakkaş Osman diğer minyatürlerindeki şemayı kullanmış ve zemini tepelerle bölümlere ayırmıştır. Solda yer alan tepenin üstüne Fas Kalesi'ni çizmiştir. Minyatürde yer alan tepeler açık yeşil ile renklendirilmiştir. Bu tepelerde de bitki örtüsü görülmemektedir. Askerler Kale burucu içinde ve kale çevresinde birbirleri ile diyalog halinde gösterilmektedir. Kompozisyonun en altında ve ortasında kış ve iskele yönünden gösterilen kadirgada yelkenler görülmemektedir. Kürekleri suya inik şekildedir. Kaptan köşkünde bir grup asker ve üstleri çıplak leventler bulunmaktadır. Kadirganın baktığı yönde toplamda dört tane daha kadirga koyda demirlemiş şekilde bulunmaktadır. En üstte yer alan kadirga tepeden çizilmiş ve tamamı görülmekteyken diğer üç kadirganın ise bastonları görülmektedir. Kadirgaların konumları itibari ile kale denizden çepeçevre kuşatılmış ve savaş son bulmuş ve gemiler demir atmış şekilde görülmektedir.

Levni'nin minyatürlerini yaptığı Surname-i Vehbi adlı eser; bu minyatürde Sorguçlar, mücevherli püsküller, hediye taşıyıcıları hediye taşıyıcılarının arkasında altından koşum takımı yapılmış bir at ve üstünde kuyumcu ustası görülmektedir. Bunların arkasından balmumu sanatkarları ve mısır çarşısı esnafının geçit alayını görülmektedir. İki sayfadan oluşan minyatürün görülmeyen sağ sayfasında padişah ve sadrazam İbrahim Paşa oturmakta meslek gruplarının olduğu bu sayfada. Meslek gruplarının hazırladıkları büyük maket bir heykel maketi görülmekte. Bu heykelin başında Çinli kuklalar bulunmaktadır. Kuklanın arkasında yer alan mısır çarşısı esnafının arkasında büyük bir Kalyon maketi görülmektedir. Kalyon maketinin arkasında kahve kavuran figür vardır. Levni toprak zemini Sarı renk ile boyamış, figürleri de yukarıdan aşağı doğru iner gibi zikzak şekilde çizmiştir. Muhtemelen padişahın önünden düz bir şekilde yürüyen insanları dikdörtgen sayfaya yerleştirebilmek için yukarıdan aşağı doğru bir dizilim göstermeyi tercih etmiştir. Kalyon maketini kompozisyonun en üstüne ve ortasına yerleştirerek maketin büyüklüğünü öne çıkarmak istemiştir. Figürlerin arkasında yer alan Kalyon maketi tekerlekli bir platform üzerine yerleştirilmiş; fakat onu oraya çeken veya taşıyan bir platform görülmemektedir.

Surname - i Vehbi' de yer alan bu minyatürde tersane bölüğü bir kaleyi kuşatmaktadır. Kompozisyonun ortasında iki katlı bir kale yer almakta ve kalenin içerisinde ve

dışarısında tüfekli askerler birbirleriyle savaşmaktadırlar. Kalenin hemen altında yer alan kadirgada da askerler bulunmakta oyunda kale hem karadan hem denizden kuşatılmaktadır. Levni minyatürün zeminini sarı renkle boyamıştır. Gökyüzünde yer alan bulutların işçiliği minyatür değil daha resimseldir. Minyatürde yer alan figürler rengârenk giyinmişlerdi ve açık zemin renginin üstünde ön plana çıkmışlardır. Kale beyaz renktedir ve eğlenceler için hazırlanmış olan Kadirga da son derece canlı ve renkli çizilmiştir. Levni gemiyi kompozisyonun en altına ve tam ortaya konumlandırmış ve sayfayı doldurmuştur. Sanatkâr minyatürde tüfekli birlikleri sayfanın sağına yerleştirmiş; Kadirga ve Kaleyı merkeze alarak şenliklerde kale savunmasını ön plana almıştır. Bu sayede eğlencenin coşkusu ve en önemli sahnesini okuyucuya göstermiştir. Surname-i Vehbi’ de yer alan sünnet eğlencelerinin en önemli kısmı Haliç’te gerçekleşmiştir. İki sayfadan oluşan minyatürün bu ilk sayfasında Kalyonda Sadrazam İbrahim Paşa görölmektedir. Saray görevlileri ile birlikte eğlenceleri izlemektedir. Levni kompozisyon kurulumunu yukardan aşağı doğru yapmıştır. Sayfanın üst ve sağ kenarındaki Kalyonu Sadrazam İbrahim Paşa’nın göröndüğü kadarını çizmiş ve eğlencelerin diğer sahnelerini de ön ve alt kısma yerleştiren bir dizilim yapmıştır. Sadrazamın karşısında iki çengi halatların üstünde müziğin eşliğinde raks etmektedirler. Çengilerin alt sırasında bir at arabası içinde bir kadın oturturken seyis tarafından sürölmektedir. At arabasının arkasında da iki elinde kılıç tutan bir cambaz ipin üstünde gösteri yapmaktadır. Kompozisyonun en altında yer alan bir kalyon ve iki sandalda izleyiciler hayret ederek gösterileri izlemektedirler. Sadrazam İbrahim Paşa’nın olduğı Kalyonun hemen altında yer alan sandallarda da yabancı elçilerin olduğı görölmektedir. Levni kalyonu kompozisyonun en üstüne çizmiş ve geminin yarısını yapmamıştır. Bu nedeni ya sadece Sadrazam İbrahim Paşa’nın olduğı yeri göstermekle yetinmek için yapmıştır ya da kompozisyondaki diğer detaylara yer ayırabilmek için yapmıştır. Görselde yer alan minyatürdeki eğlenceler; Haliçte yer alan Aynalı Kavak Kasrı’nda gerçekleşmektedir. Sultan III. Ahmet iki şehzadesi ile gösterileri izlemektedir. Şehzadelerin arkasında ve padişahın huzurunda saray görevlileri bulunmaktadır. Şenliklerde sazandelerin müzikleri eşliğinde halatların üzerinde çengiler oynamakta ve cambazlar Kalyonun halatlarına tırmanmaktadır. Levni kompozisyonda Kalyonu sol alt tarafa yerleştirmiştir. Minyatürün sağ tarafında yer alan ilk sayfasındaki halatlar bu sayfada devam ederek görseldeki Kalyona bağlanmıştır. Kalyonun içinde ve halatların

üstünde cambazlar görülmektedir. Cambazlar direklerdeki halatlara tırmanıp denize atlamakta ve tekrar gemiye tırmanarak izleyicileri eğlendirmektedirler.

Görselde yer alan minyatür surname-i Vehbi' de yer alan Haliçte ki gece eğlencelerini gösteren bir sahnedir. Minyatürde topçular ve tersane bölüğünün havai fişek gösterileri görülmektedir. Padişah Haliç'te Aynalı Kavak Kasrı'nda oturmuş gösterileri izlemektedir. Suda iki kayığın üzerine oturtulmuş bir platformda Topçular ve Tersane bölüğü Havai Fişekleri gökyüzüne atmaktadırlar. Platformun hemen önünde bir sal üzerinde ışıklandırılmış büyük bir ağaç, ortada dönen iki tane çember ve şişelerdeki fişekleri alevlendiren figürler görülmektedir. Levni bu kompozisyonda sayfanın tam ortasına sazandelerin ve çengilerin oynadığı, Topçular ve Tersane bölüğünün Havai fişeklerine attığı platformu büyük bir şekilde ve kompozisyonun tam ortasına yerleştirmiştir. Hemen altında salda figürler ve sol tarafta büyük bir ağaç ile kompozisyonun tamamını doldurmuştur. Haliç' teki gece eğlencelerinin en önemli gösterilerinden biri olması nedeniyle Levni özellikle bu sahneyi ön plana çıkartmıştır. Kompozisyonun yukarısında Aynalı Kavak Kasrı'nın bir bölümü ile dış duvarları görülmektedir. Kompozisyonun üstünde duvarın hemen önünde gri renkle boyanmış bir kancabaş ve onun hemen altında saltanat kayığı görülmektedir. Muhtemelen bu saltanat kayığı Sultan III. Ahmet'i Aynalı kavak Kasrı'na getiren kayıktır. Suda bulunan diğer kayıklara bakıldığında kürekleri suya inik durumdayken Kancabaşın ve Saltanat Kayığının kürekleri havaya kalkık durmaktadır. Saltanat Kayığı altın varak ile kaplanmış ve barok motifleriyle süslenmiştir. Kaptan köşkünün üstünde üç tane fenerinin olması, altın ile kaplanmış olması, bastonun ucunda ve üstünde ejderha ve kuş heykellerinin olması sebebiyle Sultan ve Hanedan üyelerinin kullandığı saltanat kayığı olduğunu anlaşılmaktadır. Levni eğlencelerin en önemli sahnesiyle birlikte Saltanat kayığını göstermeyi ihmal etmemiştir. Minyatürün üstünde ve kompozisyonun ortasına konumlandırarak; havai fişek gösterilerini ne kadar canlı renklerle öne çıkarmışsa aynı belirgin şekilde saltanat kayığını da izleyiciye göstermiştir.

Sultan III. Ahmet'in Şehzadelerinin sünnet düğünündeki Okmeydanı'nda gerçekleşen gösterilerde Tersane neferleri omuzlarında tüfekleri ile beraber hem üstte hem altta sıra halinde padişahın huzurundan geçmektedirler. Tersane neferlerinin ortalarında büyük bir Kadirga durmaktadır. Levni kadirgayı kompozisyonun tam ortasına yerleştirmiştir. Son derece süslü olan bu Kadirga oraya nasıl taşınmış bilinmemektedir. Tersane neferleri

padişahın huzurunda yürüdüktan sonra savaş pozisyonu alarak hem Kadırgada hem de Kadırganın dışında savaş oyunu oynayacaklardır. Gösterileri sona erdikten sonra kadırgayı uygun bir yerde konumlandırıp demirlemektedirler. Rengârenk bayraklarla süslenmiş olan Kadırga eğlencenin ana unsurlarındandır. Bu nedenle Levni kompozisyonun ortasına ve büyük ölçekte çizmiştir.

Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet düğünündeki bir diğerk eğlence de Okmeydanı'nda gece yapılmaktadır. Tulumbacılar ve Topçuların havai fişek gösterileri. Bostancıların ve Yeniçerilerin kontrolü altında halk tarafından izlenmektedir. Kompozisyonun ortasında fişeklerin patladığı şamdanlar, şişeler ve çarkıfelekler bulunmaktadır. Bunların hemen üzerinde içleri su doldurularak şişirilmiş derilerin olduğı Bostancılar gösteri yapmaktadırlar. Bostancılar ve halkın arasında; arkasında, kompozisyonunda ortasında konumlandırılmış bir platformun ortasında iki tane Kalyon maketi görülmektedir. Eğlence meydanına süs olsun diye yapıldıkları anlaşılmaktadır.

Bir diğerk minyatür Sultan III. Ahmet'in şehzadelerinin sünnet eğlencelerinin gerçekteştiğı Okmeydanı'ndaki eğlencelerden bir sahnedir. Kompozisyona bakıldığında eğlencelerin henüz başlamadığı anlaşılmaktadır, çadırlar kurulmuş tekerlekli ev formunda maketler, direkler ve direkler üzerinde kalyon maketleri, sağ tarafta mahyalar ve en altta çadırlarla beraber kompozisyonun ortasında iki tane cambazın prova yaptıkları görülmektedir. Gösterilerde kullanılmak üzere bir Kadırga meydana getirilmektedir. Muhtemelen tersane neferleri bu Kadırga'nın çevresinde bir savaş sahnesi sergileyeceklerdir. Kompozisyonun en üstünde Okçular Tekkesi görülmektedir. Okçular tekkesinin hemen altında Padişahın ve devlet erkânı ile halkın gösterileri izleyeceğı büyük bir çadır alanı görülmektedir. Bu çadırların çevresi de bez bir bariyerle çevrilmiştir. Çadırların alt tarafında prova yapan cambazlar, sol tarafta iplere asılı iki tane Kalyon maketi, altında bir kadırga, kompozisyonun sağında mahyalar ile ortada süslü ve tekerlekli bir ev bulunmaktadır. Kadırga ise muhtemelen eğlencenin en önemli görsel unsurlarından olduğı için kompozisyonun içerisinde büyükçe çizilmiştir.

Nakkaş Osman'ın gemilerinin tamamı denizde görülmektedir. Ya kale muhasarasında ya da denizde bir Sultan III. Murat'ı Mudanya'dan Payitahta getirirken çizilmiştir. Her iki durumda da Nakkaş Osman'ın gemileri donanmadaki asli unsurları ile minyatürlerde görülmektedir. Levni Minyatürlerindeki gemiler aksine karada veya haliç eğlencelerinde kullanım yerleri ve amaçları dışında görülmektedir. Nakkaş Osman'ın gemilerindeki

borda adı verilen gövde işçiliklerine bakıldığında gerçek kadirganın ahşap detayları görülebilmektedir. Ahşapların eğimleri, kübik formları, halatları, küpeşterleri ve karaya inilen merdivenleri gibi geminin yapışan özellikleri tüm detayları ile gösterilmiştir. Aynı şekilde Levni gemileri de detaylı çizilmiştir fakat gövde yapılarındaki işçilik Nakkaş Osman kadirgalarındaki kadar yakından ve detaylı verilmemiştir. Her iki sanatkarın bayraklarına bakıldığında Levni gemilerindeki bayraklar son derece kıvrımlı iken Nakkaş Osman'ın sadece ucu çatallı uzun bayrakları kıvrımlıdır. Dikdörtgen ve üçgen formdaki bayraklar daha düz dalgalıdır.

Nakkaş Osman'ın kürekleri bir birine yapışık dikdörtgen bir kütle gibi görünüyorken, Levni'nin kürekleri tek tek çizilmiştir. Her iki sanatkarın küreklerinin uçları düz çizilmiştir. Sadece Levni'nin (10b) sayfa numaralı kadirgasındaki küreklerin ucu ovaldır. Nakkaş Osman'ın gemilerinde süsleme Levni'ye oranla daha azdır. Buna mukabil Levni gemileri, sünnet düğünü şenlikleri için hazırlandığından olacak ki daha süslüdür. Bu süslemelere bakılınca dönemin sanat tercihi olan barok desenler görülmektedir. Süslemeler en çok, gemilerin, kaptan köşklerinin çevresi, gövdenin üst kısımları ve küreklerin hemen alt sırası ve bastonlardadır.

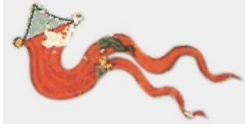
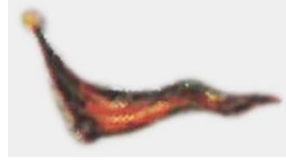
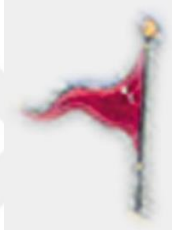
Her iki sanatkarında gemilerindeki direk ve halat işçilikleri son derece ince ve detaylıdır. Direklerin üstüne bağlanmış olan düğüm detayları, güverteye uzanan halatlar ve birbirlerine bağlanış detayları son derece başarılı ve çizgilerinde kırılma görülmemektedir.

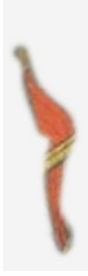
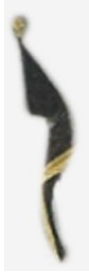
Her iki sanatkarın klasik üsluba uygun minyatür tasarımları ve uygulamaları yapıyor olmalarına rağmen Nakkaş Osman'ın yalın ve sade bir üsluba sahip olduğu, benzer yalın ve sade resim tekniğini Levni'nin de kullandığı görülmektedir. Kompozisyonları kalabalık olsa bile renkleri pastel ve yumuşaktır. İşçiliklerinde doğa betimlemeleri az, olay örgüsü ön plandadır.

Nakkaş Osman ve Levni'nin ulaşılabilen basılmış kaynaklardaki minyatürlerinde net olarak görülen gemi görsellerinden detayların yer aldığı bazı tablolar hazırlanmıştır. Tablolar içinde, bayraklar, yelkenler, direkler, kaptan köşkleri, kürekler, baston, gemi gövdeleri, toplar, bezemeler hem kendi aralarında hem de iki sanatkarın çizimleri arasında karşılaştırılmıştır. Bu tablolar arasında deniz müzesinde sergilenen gerçek 16. yüzyıla tarihlenen kadirganın görsellerinden detaylar iki sanatkarın benzer kadirga çizimleri ile karşılaştırılarak tablolastırılmıştır

Tablo 1: Nakkaş Osman Gemilerinde Bayraklar
Nakkaş Osman

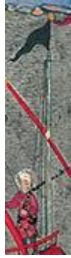
 Zafername, s.28a Üçgen formlu bayrak. Bordo renkli, altın işlemeli.	 Zafername, s.28a Üçgen formlu, beyaz zemin üzerine siyah üçgen desenli bayrak.	 Zafername, s.28a Ucu çatallı, sülyen renkli bayrak.	 Zafername, s.28a Üçgen formda, kırmızı beyaz renkli bayrak.
 Zafername, s.28a Üçgen formlu bayrak. Bordo renkli, altın işlemeli.	 Zafername, s.28a Ucu çatallı, siyah renkli bayrak.	 Zafername, s.28a Üçgen formlu bayrak. Bordo renkli, altın işlemeli.	 Zafername, s.28a Üçgen formlu bayrak. Bordo renkli ve siyah renkli bayrak.
 Zafername, s.28a Üçgen formlu, Lacivert renk çevresinde beyaz şeritli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.117a Ucu çatallı, siyah beyaz şeritli, sarı nokta işlemeli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu çatallı, siya, gri ve sülyen renkteki bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu sivri üçgen formunda biten; dikdörtgen formda, turuncu ve haki yeşil renkli, turuncusu altın işlemeli bir çift sancak.

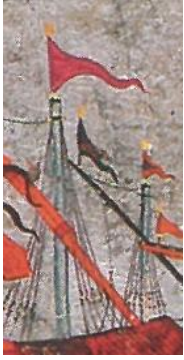
 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu çatallı, turuncu renk, kırmızı çizgili bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu sivri üçgen formunda biten; dikdörtgen formda, turuncu ve haki yeşil renkli, turuncusu altın işlemeli bir çift sancak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a İnce uzun üçgen formda, sarı, turuncu ve siyah renkli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu sivri, dikdörtgen formda, sarı, kırmızı, siyah renkteki bayrak.
 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Ucu çatallı, desensiz, kırmızı renkte dalgalanan bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Üçgen formda, kırmızı renkte bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Üçgen formda, yeşil renkte bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Üçgen formda, kırmızı ve pembe renkte bayrak.
 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu çatallı, siyah renkte, altın işlemeli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üçgen formda, turuncu renk, altın işlemeli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu çatallı, siyah ve gri renk bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.117a Dikdörtgen formda, altın yıldız bayrak.

 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Ucu çatallı, pembe renk ve altın işlemeli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üçgen formda, pembe renk, bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üçgen formda, turuncu renk, altın işlemeli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üçgen formda, açık ve koyu yeşil renk, bayrak.
 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Üçgen formlu, Bordo renkli, altın işlemeli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.102b Dikdörtgen formda, siyah ve bordo renkli, altın işlemeli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Ucu çatallı, sülyen renkte bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.117a Üçgen formda, siyah ve turuncu renkli bayrak.
 Şehname-i Selim Han, s.117a Turuncu renkli, altın şeritli bayrak.	 Şehname-i Selim Han, s.117a Siyah renkli, altın şeritli bayrak.	 Şehinşahname, s.7a Dikdörtgen formda, haki yeşil ve turuncu renkli, altın işlemeli üçlü bayraklar.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2: Nakkaş Osman Gemilerinde Direkler
Nakkaş Osman

 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ucunda turuncu bayraklı, ana direk.	 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ana direk.	 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ana direk.	 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ucunda siyah beyaz bayraklı, arka direk.
 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ana direk ve siyah renkli seren direği.	 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ana direk ve siyah renkli seren direği.	 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ana direk ve beyaz renkli seren direği.	 Zafername, s.28a Yeşil renkli, ön direk ve siyah renkli seren direği.
 Şehname-i Selim Han, s.117a Açık yeşil ve turuncu renkli ana direk.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Açık yeşil renkli ve altın bayraklı ana direk.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Açık yeşil renkli arka direk.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Açık yeşil renkli ana direk ve sülyen renkli seren direği.

 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Açık yeşil renkli ana direk ve sülyen renkli seren direği.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Açık yeşil renkli ana direk ve sülyen renkli seren direği.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Siyah renkli, çanaklı ve siyah bayraklı arka direk.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Açık yeşil renkli ana direk ve sülyen renkli seren direği.
 Şehinşahname, s.7a Sülyen renkli, sülyen renkte üçgen bayraklı ana direk.	 Şehinşahname, s.7a Turuncu ve siyah renkli, kırmızı beyaz bayraklı ana direk.	 Şehinşahname, s.7a Turuncu renkli ana direk üstünde siyah iki parçadan oluşan seren direği.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3: Nakkaş Osman Gemilerinde Fenerler
Nakkaş Osman

 Şehname-i Selim Han, s.117a Altın ile çalışılmış, beyaz boya ile cam işçiliği yapılmış üç tane fener. Üstlerinde beyaz ile kırmızı ve siyahlı üçgen iki bayrak görülmekte.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Altın ile çalışılmış, cam kısımları boş görünen üstünde pembe üçgen bayraklı fenerler.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Altın ile çalışılmış, cam kısımları olmayan, üstünde pembe renkte, üçgen formda bayrağı olan tek fener.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Altın ile çalışılmış, cam kısımları olmayan, üstünde yeşil renkte, üçgen formda bayrağı olan tek fener.
 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Altın ile çalışılmış, cam kısımları kâğıdın zemin renginde görülen, üç tane fener. Üstünde üçgen formda, sarı ve turuncu renkle renklendirilmiş bayrak bulunmaktadır.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Altın ile çalışılmış, cam kısımları beyaz renkte bir tane fener. Üstünde üçgen formda, turuncu renkte bayrak bulunmaktadır.	 Şehinşahname, s.7a Altın ile çalışılmış, cam kısımları denizin zemin renginde bir tane fener. Üstünde üçgen formda, sülyen renkte bayrak bulunmaktadır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4: Nakkaş Osman Gemilerinde Kürekler

Nakkaş Osman		
 Zafername, s.28a Siyah renkte detayları görülemeyen kürekler.	 Zafername, s.28a Turuncu renkte detayları görülemeyen kürekler.	 Zafername, s.28a Siyah renkte detayları görülemeyen kürekler.
 Şehname-i Selim Han, s.102b Turuncu renkte, uçları siyah, on sekiz adet sayılabilen kürek detayı.	 Şehname-i Selim Han, s.102b Turuncu renkte, kenarları siyah, sayılamayan kürek detayı.	 Şehname-i Selim Han, s.117a Turuncu renkte, kenarları ve üstleri siyah, on altı adet sayılabilen kürek detayı.
 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Kırmızı renkte, otuz beş adet sayılabilen, kürek detayı.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Turuncu renkli kürek detayı. Kısmen belli kısmen de belirsiz olduğundan sayıları tam tespit dilemiyor.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Turuncu renk kürek detayı. Sayıları tespit dilemiyor.

 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Sapı turuncu uçlara doğru siyah renkle boyanmış, on dört adet kürek. Nakkaş Osman'ın diğer çizimlerinde kürekler bitişik iken burada seyrek çizilmiştir.	 Şehinşahname, s.7a Turuncu renk kürek detayı. Sayıları tespit dilemiyor.	 Şehinşahname, s.7a Turuncu renk kürek detayı. Sayıları tespit dilemiyor.
 Şehinşahname, s.7a Turuncu renk kürek detayı. Sayıları tespit dilemiyor.	 Şehinşahname, s.7a Turuncu renk kürek detayı. Sayıları tespit dilemiyor.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5: Nakkaş Osman Gemilerinde Kaptan Köşkleri

Nakkaş Osman			
 Zafername, s.28a Lacivert ve beyaz renk tenteli, sarı çıtalı kaptan köşkü	 Zafername, s.28a Siyah renkli kaptan köşkü. Kenarları yeşil renk kasetli ve ortaları ve ahşap çıtalı altın ile çalışılmıştır.	 Zafername, s.28a Yeşil ve siyah renk tenteli. Siyah kenarlığı olan kaptan köşkü. Kenarlarında lacivert renk bulunmaktadır.	 Şehname-i Selim Han, s.102b Üstü turuncu, iç kısmı açık mavi tenteli. Ahşap kısmı altın ile çalışılmış. Kenarlıklarında şemse işlemeleri olan kaptan köşkü.
 Şehname-i Selim Han, s.117a Açık mavi renkli brandası açık görünen. Ahşap işçiliği ve fenerleri altın ile çalışılmış. Kenarlarında şemse formunda işlemesi görünen kaptan köşkü.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Kırmızı renkli brandası açık görünen. Ahşap işçiliği ve fenerleri altın ile çalışılmış. Kenarlarında şemse formunda işlemesi görünen kaptan köşkü.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Kırmızı renkli brandası açık görünen. Ahşap işçiliği ve fenerleri altın ile çalışılmış. Kenarlarında kare formunda ve yeşil altınla boyanmış görünen kaptan köşkü.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üstü açık görünen. Ahşap işçiliği ve feneri altın ile çalışılmış. Kenarlarında kare formunda ve lacivert boyanmış kaptan köşkü.

 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üstü açık, feneri ve ahşap kısımları altın ile çalışılmış. Kenarları kırmızı, arkası lacivert renkli kaptan köşkü.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üstü açık ahşap çıtaları ve feneri altın ile çalışılmış, kenarı lacivert renkli kaptan köşkü	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üstü açık, feneri altın, ahşap çıtaları sülyen, kenarı mavi, arkası gri ve pembe ile boyanmış kaptan köşkü.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Üstü açık, feneri olmayan, ahşap çıtaları altın kenarında yeşil ile boyanmış kasetleri olan kaptan köşkü.
 Şehinşahname, s.7a turuncu ve lila renkli brandası olan. Turuncu üst kısmında altın işlemesi ve lila kısmında çiçek desenleri bulunan kaptan köşkünün, ahşap çıtaları altın ile çalışılmış. Kenarları lacivert zemin ile boyanmış, içinde altın, şemse ve köşebent işlemesi bulunan. Arkası altın ile renklendirilmiş kaptan köşkü.			

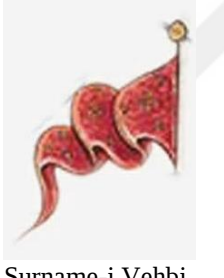
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6: Nakkaş Osman Gemilerinde Bezemeler
Nakkaş Osman

 Şehname-i Selim Han s.102b Lacivert zeminli, altın yaldız çiçek işlemeli kaptan köşkü süslemesi geminin kıç kısmında yer almaktadır.	 Şehname-i Selim Han, s.130b-131a Altın ile çalışılmış penç motifleri kıç kısmında çalışılmıştır.
 Şehinşehname, s.7a Turuncu üst kısmında altın işlemesi ve lila kısmında çiçek desenleri bulunan kaptan köşkünün, kenarları lacivert zemin ile boyanmış, içinde altın, şemse ve köşebent işlemesi bulunan kaptan köşkünün hemen altında turuncu ve beyaz renklerle renklendirilmiş geminin kıç kısmı bulunmaktadır. Dümenin altı kısmında üçgen formda. Beyaz, bordo ve açık mavi renklerle renklendirilmiş süsleme alanı görülmektedir.	 Şehinşehname, s.7a Altın ile çalışılmış kaptan köşkünün üstü siyah konturlerle detaylandırılmış. Gemi gövdesi geometrik formlar ve ahşap detaylarla işlenmiştir. Yuvarlak formda altın detaylarla bezenmiş süslemeler çalışılmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7: Levni Gemilerindeki Bayraklar

Levni			
			
Surname-i Vehbi, s.130a Dikdörtgen formda, turuncu renkli, altın, Zülfükar kılıç ve hilal desenli bayrak. Alem kısmı altın ve armudi formdadır.	Surname-i Vehbi, s.130a Dikdörtgen formda kırmızı renkli bayrak. Alem kısmı altın ve armudi formdadır.	Surname-i Vehbi, s.130a Dikdörtgen formda, ucu oval çizilmiş. Turuncu renkte, Altın, Zülfükar ve hilal desen işlemeli bayrak. Alem kısmı armudi formda ve altın ile çalışılmış bayraktır.	Surname-i Vehbi, s.130a Dikdörtgen formda zemini açık mavi üstünde lacivert ve kırmızı şeritler ile işleme yapılmış bayrak.
			
Surname-i Vehbi, s.98a Kırmızı renkli, üstü altın ile çiçek desen işlemeli, dalgalanan bayrak. Alem kısmı armudi formda ve altın ile çalışılmış.	Surname-i Vehbi, s.98 Pembe renkli üstü altın ile hilal desenleriyle işlemeli dalgalanan ucu çatallı bayrak.	Surname-i Vehbi, s.98a Dikdörtgen formda, sarı ve pembe renk bir çift bayrak. Sarı bayrakta altın ile yapılmış hilal desenleri varken, pembe bayrakta Zülfükar ve hilal desenleri görülmektedir.	Surname-i Vehbi, s.34a Dikdörtgen formda, sarı, kırmızı, mavi renkli bayrak.

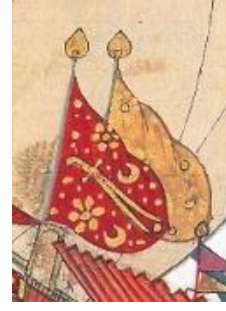
 Surname-i Vehbi, s.98a Üçgen formda kırmızı renkli dalgalanan bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.92b Dikdörtgen formda, turuncu renkli, altın, Zülfükâr ve hilal desenli bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.92b Üçgen formda, pembe renkli desenleri çözülemeyen dalgalanan bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.45a Uzun üçgen formda, pembe renkli, dalgalanan bayrak.
 Surname-i Vehbi, s.92b Uzun dikdörtgen formda, kırmızı renkli, kenarları altın işlemeli dalgalanan bayrak. Kırmızı yerde altın ile Zülfükâr, hilal ve yıldız desen işlemeleri bulunmaktadır.	 Surname-i Vehbi, s.93a Dikdörtgen formda, kırmızı renkli, altın işlemeli hilal ve yıldız desenli dalgalanan bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.93a Dikdörtgen formda, pembe renkli, üstünde altı çapraz desen işlemeli dalgalanan bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.93a Üçgen formda, turuncu renkli, beyaz ve siyah ışık gölge işçiliği olan dalgalanan bayrak.
 Surname-i Vehbi, s.10b Üçgen formda, turuncu renk, dalgalanan bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.10b Uzun üçgen formda, turuncu renkli dalgalanan bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.92b Uzun üçgen formda, kırmızı renkte, dalgalanan bayrak.	 Surname-i Vehbi, s.92b Üçgen formda, turuncu renkte dalgalanan bayrak.

Surname-i Vehbi, s. 45a
İnce uzun, dik dörtgen formda, turuncu renkte dalgalanan bayrak.

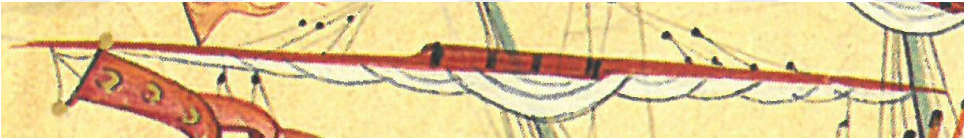
Surname-i Vehbi, s.45a
İnce, uzun, ucu çatallı, kırmızı renkte, dalgalanan bayrak. Üstünde altın işleme hilal ve yıldız desenleri görülmektedir.

Surname-i Vehbi, s.45a
Sarı ve kırmızı renkte, dik dikdörtgen formda, çift bayraklar. Sarı bayrakta altın yuvarlak deen görülmekte. Kırmızı bayrakta da altın işlemeli, Zülfükar, hilal ve çiçekli desen işlemeleri görülmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

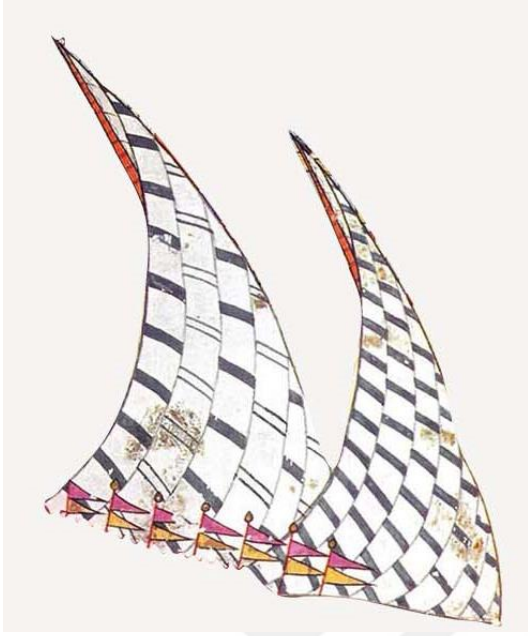
Tablo 8: Levni Gemilerindeki Direkler

Levni			
			
Surname-i Vehbi, s. 10b Açık yeşil renkte, üstünde seren direği ve turuncu bayrağı bulunan ana direk.	Surname-i Vehbi, s. 10b Açık yeşil renkte, üstünde seren direği ve turuncu bayrağı bulunan ön direk.	Surname-i Vehbi, s. 93 Sarı renkli, üstünde halatları, seren direkleri bulunan, çanaklı ana ve ön direkler.	Surname-i Vehbi, s. 10b Üstlerindeki beyaz yelkenleri açık görülen seren direkleri.
			
Surname-i Vehbi, s. 10b Üstündeki yelkeni açılmamış, turuncu renkli, iki parçadan oluşan seren direği.			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9: Levni Gemilerindeki Yelkenler

Levni

Surname-i Vehbi, s.45a

Üçgen formda beyaz renkli, altı ve sekiz dikey şeritten oluşan, mavi çizgi desenleri olan açık halde iki kadirga yelkeni.

Surname-i Vehbi, s.98a

Üçgen formda, beyaz renkli, yedi dikey şeritten oluşan, mavi çizgi desenli, açık halde duran kadirga yelkeni.

Surname-i Vehbi, s.98a

İki parça turuncu renk seren direğine sarılı duran, açılmamış, beyaz renkte kadirga yelkeni.

Surname-i Vehbi, s.92b

Nohudi renkte; yarım seren direğine sarılı duran, beyaz kalyon yelkeni.

 Surname-i Vehbi, s.92b Nohudi renk seren direğine sarılı duran beyaz kalyon yelkeni.	 Surname-i Vehbi, s.130a Kare, dikdörtgen ve üçgen formlarda, beyaz renk açılmış kalyon maketi yelkenleri.	 Surname-i Vehbi, s.93a Seren direklerinde sarılı duran, beyaz kalyon yelkenleri.
 Surname-i Vehbi, s.92 Seren direklerinde sarılı duran beyaz kalyon direkleri.		

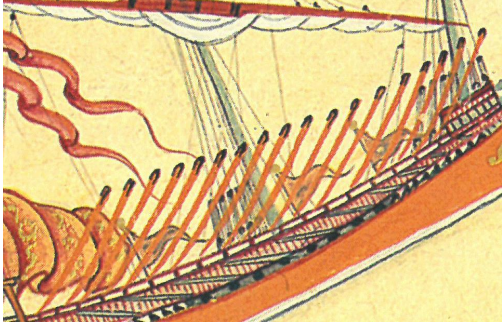
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 10: Levni Gemilerindeki Fenerler

Levni		
		
Surname-i Vehbi, s. 10b Altın ile çalışılmış, cam kısımları sayah renk kadirga feneri.	Surname-i Vehbi, s.45a Altın ile çalışılmış, cam kısımları zemin renkli üçlü kadirga feneri.	Surname-i Vehbi, s.98a Altın ile çalışılmış, detayları siyah konturla işlenmiş, üçlü kadirga fenerleri.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11: Levni Gemilerindeki Kürekler

Levni	
 Surname-i Vehbi, s.10b On sekiz adet, havaya kalkık duran, sapları turuncu, uçları siyah ile renklendirilmiş kadirga kürekleri.	 Surname-i Vehbi, s.45a Yirmi üç adet, havaya kalkık duran turuncu renkli, kadirga kürekleri.
 Surname-i Vehbi, s. 56a Dokuz adet, havaya kalkık duran, altın ile çalılmış saltanat kayığı kürekleri.	 Surname-i Vehbi, s.98a On sekiz adet, havaya kalkık duran, turuncu renk kadirga küreklerinin detayı.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12: Levni Gemilerindeki Kaptan Köşkleri

Levni		
 Surname-i Vehbi, s.10b Üst brandası açık yeşil renkte, sekiz adet çizgi ile detay kasnak işçiliği gösterilmiş. Yan kısımları, bordo ve sarı renkler ile kare ve dikdörtgen detayı olan, üstünde tek feneri bulunan kaptan köşkü.	 Surname-i Vehbi, s.45a Üst brandası bordo renkli, dokuz adet çizgi ile kasnak detayları gösterilmiş, kenar işçilikleri de bordo ve altın ile renklendirilmiş. Üstünde üç tane altın feneri bulunan kaptan köşkü.	 Surname-i Vehbi, s.56a Brandası turuncu renkli, saçakları ve çevresi altın ile işlenmiş, üstünde altın üç tane fener bulunan kaptan köşkü.
 Surname-i Vehbi, s.93a Üst brandası bordo renkli, dokuz adet çizgi ile kasnak detayları gösterilmiş, kenar işçilikleri de bordo ve altın ile renklendirilmiş. Üstünde üç tane altın feneri bulunan kaptan köşkü.		

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13: Levni Gemilerindeki Bezemeler ve Bastonlar

Levni		
 Surname-i Vehbi, s.10b Turuncu zemin renkli, üstünde çözülemeyen altın ile işlenmiş desenleri olan, ucunda armudi formda altın alem bulunan kadirga bastonu.	 Surname-i Vehbi, s.10b Kıç bölümü açık mavi ve sarı boya ile renklendirilerek süslenmiş, kalyon maketi.	 Surname-i Vehbi, s.10b Kıç bölümde açık mavi ve sarı boya ile renklendirilerek süslenmiş, kalyon maketi.
 Surname-i Vehbi, s.45a Beyaz zemin üstünde altın ile çalışılmış, desenleri çözülemeyen, ucu yılanbaşı kadirga bastonu.	 Surname-i Vehbi, s.56a Altın zemin üstünde desenleri çözülemeyen, ucu yılanbaşı, üstünde kuş heykeli bulunan Saltanat kayığı bastonu.	 Surname-i Vehbi, s.56a Altın zemine çalışılmış, şemse formunda süsleme detayı.
 Surname-i Vehbi, s.98a Altın zemin üzerine siyah boya ile kontur olarak çalışılmış, penç motifleri bulunan kadirga bastonu.	 Surname-i Vehbi, s.98a Açık mavi, bordo, beyaz, turuncu ve altın ile geometrik formlarla (zencerek) süslenmiş kaptan köşkü detayı.	

Surname-i Vehbi, s.93a
Açık mavi, altın, sarı ve kırmızı renklerin olduğu, Dikey ve yatay çizgilerle ve noktalarla bezenmiş kalyon kış bölümü süsleme detayı.

Surname-i Vehbi, s.93a
Altın, açık mavi, yavruağzı, turuncu, sülyen, lacivert, açık yeşil, pembe ile renklendirilmiş. Barok yaprak desenleri ve geometrik süslemelerin bulunduğu kalyonun kış bölümü.

Surname-i Vehbi, s.93a Açık mavi zemin üstünde barok yaprak ile bezenmiş kalyonun güverte detayı.

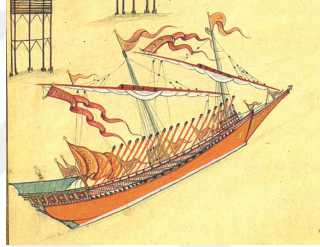
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

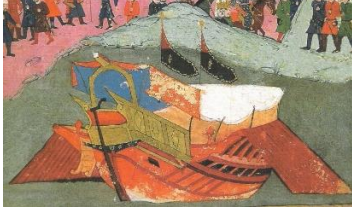
Tablo 14: Levni Gemilerindeki Toplar

Levni		
 Surname-i Vehbi, s.10b Açık yeşil renkli, top yuvasında duran bir çift, ufak kadirga topu.	 Surname-i Vehbi, s.45a Açık yeşil renkli, top yuvasında duran bir çift, ufak kadirga topu.	 Surname-i Vehbi, s.92b Açık yeşil renkli, alt ve üst sıralarda yan yana dizilmiş. Kalyon topları. Üst sırada yer alan toplar en küçükleri, orta sırada yer alan orta boy toplar. En alt sırada yer alan turuncu kapakları kalkık durumda görünen en büyük kalyon topları.
 Surname-i Vehbi, s.93a Sarı renkte, alt ve üst sırada yan yana dizilmiş. Kalyon toplarının detayı.	 Surname-i Vehbi, s.93a Sarı renkli, turuncu top kapakları açık durumda olan, kalyonun kış bölümündeki bir çift top.	 Surname-i Vehbi, s.98a Sarı renkli, üste duran, top yuvasında görülen bir çift ufak boy kadirga topu.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15: Nakkaş Osman ve Levni Minyatürlerindeki Gemilerin Çizim Yönleri

Nakkaş Osman ve Levni	
 Zafername, s.28a Nakkaş Osman'a ait kadirgalar, sancak tarafından, yan açıdan çizilmiştir.	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Nakkaş Osman'a ait kadirga sancak yönünden, yan açıdan çizilmiştir.
 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a Nakkaş Osman'a ait kadirga sancak yönünden, yan açıdan çizilmiştir.	 Surname-i Vehbi, s.10b Levni'ye ait kadirga iskele yönünden, yan açıdan çizilmiştir.
 Surname-i Vehbi, s.45a Levni'ye ait kadirga iskele yönünden, yan açıdan çizilmiştir.	 Surname-i Vehbi, s.98a Levni'ye ait kadirga iskele yönünden, yan açıdan çizilmiştir.
 Surname-i Vehbi, s.56a Levni'ye ait Saltanat kayığı ve kancabaş iskele yönünden, yan açıdan çizilmiştir.	

Şehname-i Selim Han, s. 102b,
Nakkaş Osman'a ait kadirga kış ve iskele
yönünden çizilmiştir.

Şehname-i Selim Han, s. 117a, Nakkaş Osman'a
ait kadirga kış ve sancak yönünden çizilmiştir.

Şehname-i Selim Han, s. 130b, 131a.
Nakkaş Osman'a kadirga kış ve iskele
yönünden çizilmiştir.

Şehname-i Selim Han, s. 147b - 148a. Nakkaş
Osman'a ait kadirga kış ve sancak yönünden
çizilmiştir.

Şehname-i Selim Han, s. 1476 - 148a. Nakkaş
Osman'a ait kadirga kış ve iskele yönünden
çizilmiştir.

Şehinşahnâme, s. 7a, Nakkaş Osman'a ait
kadirga kış ve sancak yönünden çizilmiştir.

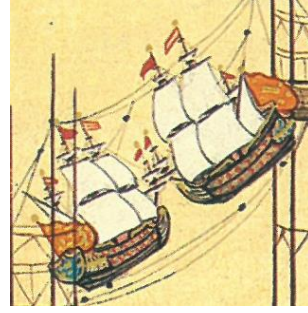
Şehinşahâme, s. 7a Nakkaş Osman'a ait kadirga
kış ve iskele yönünden çizilmiştir.

Şehinşahâme, s. 7a, Nakkaş Osman'a ait kadirga
üstten çizilmiştir.

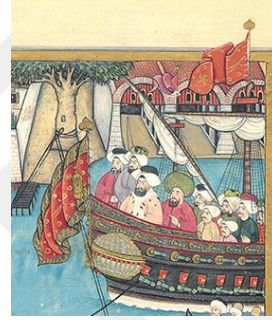
Şehname-i Selim Han, s. 147b - 148a, Nakkaş Osman'a ait kalyon kıç ve sancak yönünden çizilmiştir.

Surname-i Vehbi, s. 10b, Levni'ye ait kalyon maketleri, karşılıklı olarak, iskele ve sancak yönlerinden çizilmiştir.

Surname-i Vehbi, s.34a, Levni'ye ait kalyon maketleri, karşılıklı olarak, iskele ve sancak yönlerinden çizilmiştir.

Surname-i Vehbi, s.92b, Levni'ye ait kalyon iskele yönünden çizilmiştir.

Surname-i Vehbi, s.92b, Levni'ye ait kalyon sancak yönünden çizilmiştir.

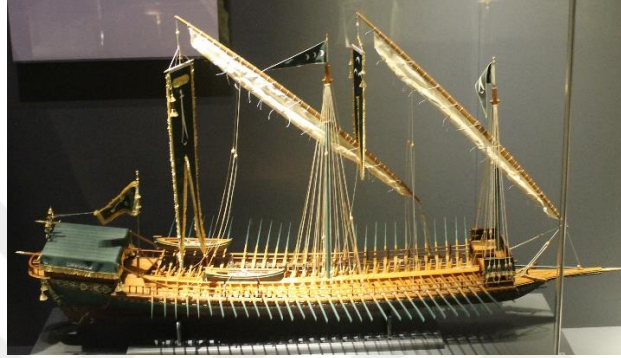

Surname-i Vehbi, s.93a, Levni'ye ait kalyon kıç ve iskele yönünden çizilmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Aşağıda yer alan gemi maket minyatürlerdeki gemilerle benzerlik gösterdiği için, sergilenen gerçek gemi fotoğraflarının yanı sıra karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılmıştır.

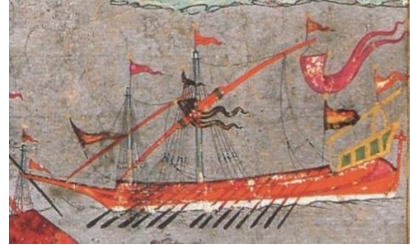
Tablo 16: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadırga ile Karşılaştırılması.

Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021
Barbaros Hayrettin Paşa'nın Kadırgasının maketi, Beşiktaş Deniz Müzesi

Şehname-i Selim Han, s.147b-148a

Şehname-i Selim Han, s.147b-148a

Surname-i Vehbi, s.45a

Surname-i Vehbi, s.98a

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Aşağıdaki tablo Beşiktaş'taki Deniz Müzesi'nde sergilenen ve XVI. yüzyıla tarihlenen gerçek kadirga ile iki sanatkârın minyatürlerindeki gemilerin benzerlikleri ve doğru çizimlerine örnek ve destek olması için oluşturulmuştur.

Tablo 17: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadirga İle Karşılaştırılması (Kıç ve Sancak görüntüsü).

 Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021 XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadirga Beşiktaş Deniz Müzesi	 Şehname-i Selim Han, s.117a Şehinşahnâme, s.7a
 Şehname-i Selim Han, s.102b	 Şehinşahâme, s.7a

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Detay çizimlerde ve gemi renklendirmelerinde gerçek bir gemiye olan benzerlik, sanatkârların gözlem yeteneklerini, çizimlerindeki özeni ve çalıştıkları konuya verdikleri önemi göstermektedir.

Tablo 18: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadırğa ile Karşılaştırılması (Gemi gövde detayı)

Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021
XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadırğa
Beşiktaş Deniz Müzesi

Şehname-i Selim Han, s. 102b

Şehinşahnâme, s. 7a

Surname-i Vehbi, s. 45a

Surname-i Vehbi, s. 98a

Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021
XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadirga
Beşiktaş Deniz Müzesi

Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021
XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadirga
Beşiktaş Deniz Müzesi

Surname-i Vehbi, s.10b

Şehinşahnâme, s.7a

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Baston detayında gerçek kadirga ile Nakkaş Osman'ın kadirga çizimlerinin oldukça benzer olduğu görülür. Levni'nin baston çizimlerinin bezemeleri de Deniz Müzesi'ndeki Kadirganın bezemeler ile örtüşmektedir.

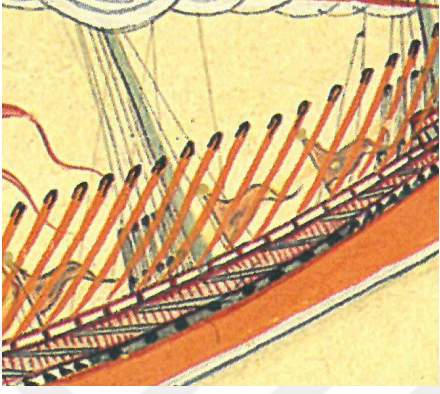
Tablo 19: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadirga ile Karşılaştırılması (Baston detayı).

 Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021 XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadirga Beşiktaş Deniz Müzesi	 Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021 XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadirga Beşiktaş Deniz Müzesi
 Surname-i Vehbi, s.45a	 Surname-i Vehbi, s.98a
 Surname-i Vehbi, s.56a	 Surname-i Vehbi, s.10b

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gerçek küreklerin daha çok Levni'nin kürek çizimleriyle benzerliği olduğu görülmektedir. Nakkaş Osman'ın kürek çizimleri detaysızdır.

Tablo 20: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan Kadırğa ile Karşılaştırılması (Kürek detayı)

 Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021 XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadırğa Beşiktaş Deniz Müzesi	 Surname-i Vehbi, s.10b	 Surname-i Vehbi, s.45a
	 Şehname-i Selim Han, s.147b-148a	
	 Surname-i Vehbi, s.98a	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Deniz Müzesi'nde bulunan ve XVI. yüzyıla tarihlenen geminin bezemeli kaptan köşkünün benzerleri minyatürlerdeki kaptan köşkü detaylarında görülmektedir.

Tablo 21: Nakkaş Osman ve Levni'ye Ait Gemi Tasvirlerinin Beşiktaş Deniz Müzesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Kadırğa ile Karşılaştırılması (Kaptan köşkü)

Fotoğraf: Serkan Çelik, 2021
XVI. Yüzyıldan Günümüze Kalan Kadırğa
Beşiktaş Deniz Müzesi

Surname-i Vehbi, s.45a

Surname-i Vehbi, s.10b

Surname-i Vehbi, s.93a

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SONUÇ

Nakkaş Osman'ın minyatürlerine bakıldığında statik formuna rağmen canlılık taşır. Yüzlerin işlenişi Nakkaş Osman üslûbunun en belirgin tarafıdır. Minyatürlerindeki portrelerde açık ten renkleri kullanmıştır. Yüz formu yuvarlaktır ve gözler hafifçe bir tarafa bakar. Minyatürlerindeki önemli kişilerin Padişah ve vezirlerin hem portrelerini hem de fiziki özelliklerini gerçekçi bir üslûpla çalışmıştır. Nakkaş Osman'ın minyatürlerindeki figürler kalıptan çıkmış gibi aynı duruşa ve yakın ölçülere sabittir. Savaş sahnelerinde kompozisyonun merkezinde yer alan komutanların etrafında figür grupları kullanır ve askerler hareketsiz donuk gibi sabit görünürler. Buna karşın kompozisyonun bir tarafında top atışı veya savaşan bir iki figürle minyatürlerindeki genel durağanlığı bozmaktadır. Hareketli sahneler kompozisyonun önüne geçmez ve göze batmayarak yalın ve sade anlatım dilinin dışına çıkmayarak kendi üslûbunu korumaktadır.

Nakkaş Osman'ın en önemli özelliği renkleri ön plana çıkarmasıdır. Zeminlerde yeşil, krem, koyu pembe, mavinin tonları ve açık eflatunu tercih eder. Denizleri ise gümüş ve siyah renktir. Figürlerin giysilerinde ise kırmızı, turuncu ve sülyen gibi canlı renkleri tercih eder. Nakkaş Osman'ın minyatürlerindeki kendisine has coğrafi özelliklere bakıldığında olayın gerçekleştiği zemin yukarıdan aşağıya doğru dizilmiş üstleri oval formdaki tepelerden oluşur ve sahnelerdeki kişilerin de o tepelerin aralarına konumlandırıldığı görülür. Padişah, vezir veya kaptan-ı derya gibi önemli kişileri kompozisyonun ortasına veya orta üstte yerleştirir. Yine kadırgaları da kompozisyonun orta-alt sırasında konumlandırır. Kompozisyonlarında önemli kişilerin konumları minyatürlerinin merkezini teşkil eder ve izleyicinin odak noktasını burada toplar. Çevresinde diğer birlikleri ve çadırları yerleştirerek savaş ve muhasara sahnelerinde olay örgüsünün rahatça takip edilebilmesini sağlar. Diğer taraftan Nakkaş Osman minyatürlerini kuşbakışı ve dikey kesitle çalıştığı için minyatürlerde ufuk hattı görülmez. Bu sayede minyatürlerdeki figürleri istediği sayıda ve sıklıkla yan yana ve arka arkaya yerleştirebilmektedir. Kompozisyon bu şekilde dizilmiş olması hem savaş sahnelerinde ordunun sayısını temsili olarak gösterir hem de her birliğin yerini izleyiciye kolay ve yalın bir anlatım dili ile göstermiş olur. Nakkaş Osman'ın kompozisyonlarındaki şemaları son derece çeşitli, zengin ve yalındır. Konuları ele alırken çeşitli bakış açıları kullanmış ve oluşturduğu sahnelerde zengin gruplaşmalar ve hareketler ile çok yönlü bir sanatçı

olduğunu göstermiştir. Nakkaş Osman'ın minyatürlerindeki sefer ve muhasara sahnelerinde askerler gruplar halinde bulunmaktadır. Ayrıca komutanları ile birlikte tepelerin aralarında atlı ve yaya olarak yürür ve ilerler şekilde görülmektedir. Bu sayede ordu düzenini ve savaş esnasındaki konumlarını sanatkâr daha başarılı şekilde göstermektedir. Minyatürlerinde kompozisyon her ne kadar yukarıdan aşağı doğru bir dizilimle yapılmış olsa bile olay örgüsü aşağıdan yukarı doğru ilerlemektedir. Dağların ve tepelerin zemin renklerini genellikle mavi, pembe, yeşil renklerden tercih etmektedir; bu renklerin de açık tonlarını kullanmaktadır. Buna mukabil zemin renginin üstündeki askerler, atlı birlikler, otağ, çadır veya toplar ve mimari yapılar ile kadirga gibi kompozisyonun ana unsurlarında canlı parlak renkler kullanarak olay akışında bir karmaşıklığın oluşmasına mani olmaktadır. Gereğinden fazla detaylar ile zemini doldurmadığından askerler, atlar, mimariler, gibi unsurların hem kendi içlerinde karmaşık görünmesine engel olmakta hem de zemin ile bir karışıklığın oluşmasına engellemektedir. Bu sayede kullandığı figür, mimari vb. unsurların daha rahat seçilebilmesini sağlamaktadır. Kompozisyonun en üstünde tepelerin arkasında küçük çadırlar veya mimari yapıları kullanarak uzaklık etkisini uyandırmaya çalışmaktadır. Kompozisyonun ve kâğıdın ortasına konumlandığı otağ veya kadirgayı ya da önemli figürleri diğerlerinden biraz daha büyük çizerek minyatürün merkezine yerleştirmektedir. Bu sayede göstermek istediği ve önemli bulduğu unsurları ön plana çıkarmaktadır. Minyatürler tek boyutlu resimler olması hasebiyle batı resimlerindeki kaçış noktaları ya da derinlik algısı uyandıracak perspektif kuralları yoktur. Nakkaş Osman uzaklık etkisini nesneleri küçük çizerek, yakınlık etkisini de objeleri büyük çizerek göstermektedir. Perspektifle elde edilebilecek olan ön arka ilişkisini bu şekilde sağlamış olduğu görülmektedir. Nakkaş Osman'ın minyatürlerindeki işçiliği son derece net, belirgin ve üst seviyededir. Her bir detay özenli şekilde ele alınmıştır. Figürlerin kıyafetlerindeki motifleri, portre işçiliğindeki hassasiyeti, çadırların desen ve kompozisyonları, gemilerdeki bayrak, kürek, halat işçilikleri, kaptan köşklerindeki ve geminin kış bölümü gibi unsurlarında her nesneyi son derece hassas ve ince işçilik göstererek çalıştığı görülmektedir. Kompozisyon şemaları hemen her minyatüründe benzer şekildedir. Mimariler mutlaka bir tepenin üzerindedir. Onun karşısında orduyu yürürken veya konuşlanmış şekilde göstermektedir. Ordunun beklediği toprak zemini dikey kesitten çalışıyorsa iki veya üç tane tepe yaparak kompozisyon alanını paftalara

ayırarak o tepelerin aralarında atlı veya yaya birliklerini yerleştirmektedir. Komutan askerleriyle birlikte hatta önde gitmektedir. Komutan atının üstünde önde ilerlerken ordu da diğer tepelerin aralarında veya üstlerinde komutanı takip etmektedir. İncelenen her minyatüründe en alta kadirgayı konumlandırmaktadır. Kadirga veya kadirgalarla donanmayı temsili olarak göstermekte ve fetih edilecek ada veya kente donanmayla gelen ordunun karaya çıkışını göstermektedir. Coğrafi yapılarda bitki örtülerini çok kullanmamaktadır. Bir kaç ağaç ve zeminde otlar dışında çiçek veya hayvan detayları bulunmamaktadır. Bu sayede ordunun, mimarilerin, gemilerin ve çadırların rahat görülebilmesini hem de kompozisyondaki boşluk doluluk dengesini sağlayarak olay akışını rahat takip edilmesini sağlamaktadır.

Nakkaş Osman'ın üslûp ve tekniği incelendikten sonra gemileri ele alış şekli de anlaşılmaktadır. Her şeyden evvel gemi işçilikleri son derece net ve anlaşılır şekildedir. Muallak çizgiler yoktur. Gemilerin direk ve halatlarına dikkatli bakıldığında zemin ve figürler çalışıldıktan sonra gemi işçiliklerinin en son yapıldığı anlaşılabilmektedir. Halatlar ve bayraklar en üsttedir. Levni'nin gemilerindeki bayraklarına bakıldığında gemi karada duruyorken bile "S" formunda son derece kıvrımlı görünmektedir. Nakkaş Osman'ın gemileri denizde ve rüzgârlı iken daha düz ve şablon gibi durmaktadır. Kıvrımlar ve dalgalanmalar (rüzgar olduğunun göstergesi olarak) ucu çatallı olan bayraklarda görünmektedir. Dikdörtgen bayrakların dalgalanma görünümü alt ve üst kısımlarında hafif eğri çizilerek gösterilmektedir. Bu da bayrakların düz dalgalı bir şekilde görünmesini sağlamaktadır.

Gemi gövde işçiliklerine bakıldığında kadirga, başarda, kalyata ve kalyonlarında gemilerin borda adı verilen gövdelerinde her hangi bir süsleme bulunmamaktadır. Bu durum ya dönem gemilerinde desenlerin olmamasından kaynaklanmaktadır ya da Nakkaş Osman'ın yoğun süslemecilikten uzak tarzını yansıtmaktadır. Gemiler turuncu renk ile düz olarak boyanmıştır. Gemilerin alt kısımları beyazdır. Küreklerin çok sık ve düz çizildiği görülmektedir. Muntazam çizgiler nakkaşın gemilerin halat, direk ve kürek gibi düz yerlerinde trilin gibi bir alet kullandığını göstermektedir. Gemi direklerinin üstünde bulunan seren direklerinin iki parçadan oluşması ve her iki parçayı birbirine bağlayan ipler net bir şekilde görülmektedir. Kaptan köşklerindeki işçiliği de sadedir. Köşkün üstündeki tenteleri tek renktir. Yanlarında yer alan geometrik paftaların içi sade bırakılmıştır, sadece kaptan köşklerinin ahşap çıtaları altın ile renklendirilmiştir.

Gemilerde çoğunlukla figür bulunmamaktadır ya da az sayıda görülmektedir. Kaptan köşkünde bulunan figürler birbirleriyle diyalog halinde gösterilmiştir. Kadırgaların gövdelerindeki ahşap detayları son derece net bir şekilde çizilmiştir. Gemilerindeki kumaş detaylarının kıvrımları, kumaşlardaki desenler veya desensiz kumaşlar düz renkle renklendirilmiştir. Gemilerin kış bölümlerindeki ahşap işçilikleri, dümendeki detayları, gövdede yer alan top gözleri ve buradaki derinlik algısı başarılı bir şekilde gösterilmektedir. Nakkaş Osman'ın gemilerindeki renk tercihlerine bakıldığında hemen her gemide aynı renklerin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu durum şu şekilde izah edilebilir. Minyatürlerde kullanılan boyalar ya dönem için standarttı ya da tercih edilen renkler dönem kadırgalarında kullanılmaktaydı. Hemen her geminin gövdesi aynı turuncu ve sülyen ile boyanmıştır. Bayraklar, kaptan köşkleri, direkler gibi yapı detayları belirli renk ve tonları ile renklendirilmiştir. Zeminlerde düz, pürüzsüz bir boyama ve detaylarda son derece seçilebilir yalın ve temiz işçilik ile ince, keskin konturlar çekildiği görülmektedir.

Levni minyatürlerinin kompozisyon özelliklerine bakıldığında minyatürlerde toprak zeminler genellikle sarı ve denizler çivit mavidir. Minyatür sahnelerindeki zeminin üst tepeleri hafif oval formda gösterilmiştir. Gökyüzü mavi renktedir ve bulutlar beyaz boya ile resim tekniğinde çalışılmıştır. Denizde veya karada zemin renklerini açık tonda kullanmayı tercih ederek üstünde bulunan figürleri, mimarileri, çadırları, kalyon veya diğer görsel elemanları canlı ve parlak renkler kullanarak öne çıkardığı görülmektedir. Bu sayede minyatürlerindeki olay kurgusundaki akışın daha rahat takip edilebilmesini sağlamıştır. Levni minyatürlerindeki figürlerin vücut pozisyonlarına ve yüz ifadelerine dikkat edildiğinde; bir hareket ve dinamizm dikkati çekmektedir. Rutinlikten uzak, neşeli insanlar görülmektedir. Şakalaşan, şaşırان, gülen insan detaylarına rastlanmaktadır. Levni minyatürlerinin olay örgüsü yukarıdan aşağıya doğru inmekte, yapıları olabildiğince tepeden göstermeye çalışmıştır. Surname-i Vehbi'de yer alan Haliç eğlencelerinde Tersane Kasrını karşıdan göstermektedir. Bunun da nedeni padişah ve şehzadeleri izleyiciye direkt göstermek istemesindendir. Kompozisyonları kalabalık figürlü, akrobatik duruşları büyük bir ustalıkla stilize etmiştir. Okmeydanı'ndaki sahnelerde kalabalıkların arasında kadırgaları yan açıdan çizmiş ve geminin tüm detaylarını en ince ayırtısına kadar göstermektedir. Kadırgaların bayrakları Nakkaş Osman'ın sabit bayraklarına göre, son derece süslü, kıvrak ve dalgalıdır. Bu durum Levni'nin XVIII.

yüzyıl sanatkârı olmasından da kaynaklanabilir. Levni'nin eserlerinde klasik minyatür kurallarını kullanmasına rağmen, Osmanlı saray ortamındaki Batı etkisinin, minyatürlerindeki kompozisyon detaylarında görülmesi şaşırtıcı değildir.

Levni'nin minyatürlerine bakıldığında gemiler, kompozisyonun ortasında ve büyük bir şekilde çizilmiştir. Kale kuşatması sahnesinde veya oyunlara götürülen kadırgalar, kompozisyonun ana unsurlarından biri olarak görülmektedir. Haliç eğlencelerinde de aynı durum geçerlidir. Sultan III. Ahmet sarayda otururken karşısında yer alan kalyonlar, süslemeleri, bayrakları, halatlarıyla en ince ayrıntısına kadar resmedilmiştir. Bu kadırga ve kalyonlarda yer alan süslemeler dönemin bezeme anlayışı olan barok süslemeler ile yapılmıştır. Kalyon ve kadırgaların yandan, arkadan ve yan açıdan gösterilmeleri, kullanılan renk ve motif çeşitliliği, kompozisyonlardaki konumlanmaları, eğlencelerde öne çıkarılmaları, onların Padişah, vezir gibi önemli kişiler, mimari yapılar ile insan toplulukları gibi minyatürün esas unsurları arasında gösterilmelerini sağlamıştır.

Nakkaş Osman ile Levni'nin gemileri karşılaştırıldığında. Nakkaş Osman'ın gemilerinin deniz savaşlarında resmedilmiş oldukları görülmektedir. Levni minyatürlerinde ise, eğlence sahnelerinde kullanılmışlardır. Nakkaş Osman'ın gemileri sülyen turuncusu ile boyanmıştır. Ahşap ya da tekstil malzemeler üstünde bezemenin oldukça az kullanıldığı görülmektedir. Levni'nin gemi çizimlerinde desen daha çoktur. Nakkaş Osman'ın gemi gövdelerindeki ahşap yapı detayları ön plandadır ve tüm gemi mimarisi tespit edilebilmektedir. Aynı zamanda daha fazla açıdan gösterilerek durağan kompozisyonuna hareket ve tek boyutluluğuna derinlik hissi vermektedir. Buna karşı Levni gemileri kalyonlar hariç tek açıdan gösterilmektedir.

Nakkaş Osman'ın da Levni'nin de minyatürlerinde gemiler kompozisyonun ortasında ve alt sırasında konumlandırılıp, minyatürün esas elemanlarıdır. İşçilikleri gerçekçi, dönem renklerine sadık kalınarak ve büyük bir titizlikle işlenmiştir. Bayrakları, direkleri, halatları, kürekleri, fenerleri, kaptan köşkleri, dümenleri, topları ve gövde yapıları gerçekte bir kadırganın ve kalyonun nasıl olduğunu izleyiciye başarılı bir şekilde göstermektedirler.

Nakkaş Osman ve Levni sanatlarındaki üslupları, yetenekleri ve işçiliklerindeki maharetleriyle dönemlerinin önemli sanatkârlarıdır. Nakkaş Osman kendi dönemine kadar Osmanlı minyatür sanatında etkisini sürdüren İran etkisinin yoğun tabiat bezemeciliğine karşı daha doğal ve sade bir minyatür tekniği geliştirerek, konuları daha

rahat anlatma yoluna gitmiştir. Kendisine göre olayların önüne geçecek çiçek, ağaç, bulut, hayvan ve benzeri kalabalık unsurları yerine göre ya hiç kullanmamıştır ya da çok az ağaç ve sadece toprak zeminde çizgisel olarak ot detaylarıyla yetinmiştir.

Bu üslubu sayesinde Nakkaşın diğer sanatkârların önüne geçmesini ya da başka bir ifade ile çağdaşlarından ayrıştığını göstermektedir. Aynı zamanda sarayda sernakkaş olması sayesinde Osmanlı'nın klasik minyatür üslubunun oluşmasını sağlamış ve yarattığı etki kendisinden sonra gelen sanatkârlar ile devam ettirmesini sağlamıştır.

Levni ise saraya dışarıdan hizmet eden bir sanatkârdır. XVIII. yüzyıl Osmanlı sarayında yaşamıştır. Minyatürlü yazma eserlerdeki çalışmaları dışında şairliği ile de tanınan sanatkâr; nahif anlatım dilini şiir ve minyatürlerinde göstermektedir. Dönemin batı resim sanatlarındaki resimsel etkileri, klasik minyatür kompozisyon kuralları ve şairliğinin bir araya geldiği eserlerinde; sade renkler ile yoğun figürlü kompozisyonlarında bile olay akışı takip edilebilen minyatürler çalışmıştır.

Edebiyatta kullandığı betimleme kabiliyeti aynı zamanda Osmanlı'ya gelen yabancı elçilerin resimlerini yapması, yeniliğe açık, yaşadığı döneme tanıklık etmeye çalışması, bu konudaki ilgi ve algısının ne kadar açık olduğunu yaptığı kıyafet albümlerinde, padişah silsilenamelerinde ve Surname-i Vehbi'de göstermektedir. Sözlü ve resimsel anlatım yeteneği, gözlem yeteneğini kullanarak yaşadığı dönemin olaylarını anlatmadaki kabiliyeti sayesinde; kendisinden sonra gelen sanatkârların doğu ve batı arasında kalmadan, kendi kimliğini koruyarak ama çağın yeniliklerine de açık olma konusunda sonraki dönemlere örnek olmayı başarabilmiş ve örnek olabilmiş bir sanatkârdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- And, Metin. (1982). Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları, s. 7, 128, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara
- And, Metin. (2000). 40 Gün 40 Gece – Osmanlı Düğünleri Şenlikleri Geçit Alayları, s. 66, 131, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti, İstanbul
- And, Metin. (2014). Osmanlı Tasvir Sanatları 1: Minyatür, s. 275, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Atasoy, Nurhan. (1969). HÜNERNAME Minyatürleri ve Sanatçıları, s. 10, 11, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A. Ş. Basımevi, İstanbul
- Atasoy, Nurhan. (1997). 1582 Sûrname-i Hümayûn Düğün Kitabı, s.14, Koçbank Kültür Sanat ve Tanıtım Hizmetleri A.Ş, İstanbul
- Atasoy, Nurhan. (2002). Otağ-ı Hümayun OSMANLI ÇADIRLARI, s.20, MAS Matbaacılık A.Ş, İstanbul
- Atıl, Esin. (1999). Levni ve Surname Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü, s. 31, 33, 43, 99, 166, 168, 169, 196, 206, 218, 243, Koç Bank, İstanbul
- Beydiz, Mustafa Gürbüz. (2013). Osmanlı Gemi Tasvirleri, s. 22, 39, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul
- Bostan, İdris. (2005). Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri, s. 90, 172, Bilge Yayın Habercilik ve Danışmanlık Ltd. Şti, İstanbul
- Çağman, Filiz, Günsel Renda, Serpil Bağcı, Zeren Tanındı. (2012). Osmanlı Resim Sanatı, s. 8, 11, 122, 267, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara
- Çağman, Filiz. (2016), Osmanlı Sarayı Tasvir Sanatı, s. 50, Mas Matbaacılık, İstanbul
- Çağman, Filiz. (2023). FİLİZ ÇAĞMAN Seçme Makaleleri, s.196-197, 911, Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Güleryüz, Ahmet. (2004). Kadırgadan Kalyona Osmanlıda Yelken, s. 18 – 20, Denizler Kitabevi, İstanbul
- Güleryüz, Ahmet. (2014), Tarih Boyunca Türk Yelkenli Gemileri, s. 16, 32, 113, 122, 145, Denizler Kitabevi, İstanbul
- İrepoğlu, Gül. (1999). Levni Nakış Şiir Renk, s. 19, 37, 38, T. C. Kültür Bakanlığı, İstanbul
- Mahir, Banu. (2012). Osmanlı Minyatür Sanatı, s.15,28,51,58,179, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul

Necipoğlu, Gülru. (2000). Padişahın Portresi, Tesavir-i Al-i Osman, s.38, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul

Nicolas, Eveline Sint, Duncan Bull, Günsel Renda, Gül İrepoğlu. (2003). Lale Devrinin Bir Görgü Tanığı Jean – Baptiste Vanmour, s. 81, Koç Bank, İstanbul

Rado, Şevket. (1969). HÜNERNAME Minyatürleri ve Sanatçıları, s.8, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A. Ş. Basımevi, İstanbul

Tanındı, Zeren. (1984). Siyer-i Nebî, İslam Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı,43, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul

Tulum, Mertol. (2008). SÛRNÂME Sultan Ahmet'in Düğün Kitabı, Kabalcı Yayın Evi, İstanbul

Makaleler

Çağman, Filiz. (2003). Osmanlı Uygarlığı II, 903, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul

Çağman, Filiz. (1973). Şehname-i Selim Han ve Minyatürleri, Sanat Tarihi Yıllığı, (5), s.411-442

Mahir, Banu. (1999). "Osman (Nakkaş)", Osmanlılar Ansiklopedisi, II. Cilt, s.405, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999

Tez

Konak, Ruhi. (2007). Nakkaş Osman Minyatürlerinde Kompozisyon Düzeni ve Sanatsal Üretimler, s.14,19,20,23, İzmir.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Serkan ÇELİK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Marmara Üniversitesi
Fakülte	Güzel Sanatlar Fakültesi
Bölümü	Geleneksel Türk Sanatları
Makale ve Bildiriler	
1. Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi Şarkiyat Koleksiyonunda Bulunan, 18. yüzyıla Tarihlenen Dört Adet Yazma Eserin Unvan Sayfalarına Dair Mesude Hülya Şanes Doğru – Serkan Çelik 2. 2019 yılında, Sakarya Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Sergi Salonunda, İZ adlı ilk kişisel Minyatür sergisi.	